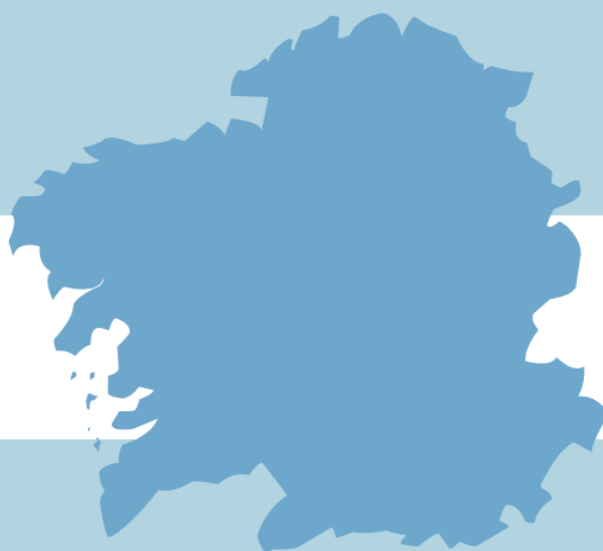

2º BACH
LINGUA
GALEGA E
LITERATURA
1º TRIMESTRE

IES RICARDO MELLA
PROFESORA: VERA ÁLVAREZ
CURSO 2023-2024

ÍNDICE

1º TRIMESTRE	¡Error! Marcador no definido.
COMPRESIÓN TEXTUAL	5
Tema	6
Estrutura do texto.....	6
Tipoloxías textuais	9
Esquemas.....	10
O resumo	12
Definicións	15
Actividades de comprensión textual selectividade	17
Actividades de comprensión de texto	22
PRODUCCIÓN TEXTUAL.....	27
Criterios para a corrección da produción textual	28
O texto argumentativo.....	30
Actividades de produción textual	36
FUNCIONAMENTO DA LINGUA	39
Fonética e fonoloxía.....	40
O sistema consonántico.....	41
Os fonemas vocálicos	42
Actividades de fonética e fonoloxía.....	45
Ditongos, hiatos e tritongos	47
Actividades Ditongos, hiatos e tritongos	47
Trazos prosódicos ou suprasegmentais	48
Acentuación de hiatos con i e u.....	48
Acentuación diacrítica	50
Actividades acentuación.....	52
O SUBSTANTIVO.....	54
O xénero do substantivo.....	55
O número.....	57
O ADXECTIVO.....	58
Clasificación do adxectivo	58
O xénero do adxectivo	60
O apócope do adxectivo	60
Graos do adxectivo	61
Exercicios do substantivo e do adxectivo	63
LINGUA E SOCIEDADE	65
Glosario básico	66

1º e 2º parcial

1º parcial

2º parcial

2º parcial	Estereotipos e prexuízos lingüísticos: a súa repercusión nos usos	69
	Actividades	71
	Analiza o prexuízo de cada unha das viñetas.....	74
1º parcial	O galego no primeiro terzo do século XX: características lingüísticas fundamentais. Contexto histórico e situación sociolingüística	78
	Actividades	80
	LITERATURA DO 1º TERZO DO SÉCULO XX.....	82
1º parcial	TEMA 1. A poesía das Irmandades da Fala. Características, autores e obras representativas	83
	Antonio Noriega Varela.....	84
	Ramón Cabanillas	84
	Posible contexto	86
	Resumo autores.....	86
	Actividades tema 1	88
	TEMA 2: A poesía das vangardas	93
	Vangardas internacionais.....	93
	Vangarda plena	96
	Vangarda non plena	97
2º parcial	Actividades do tema 2	99
	Tema 3: A prosa do primeiro terzo do XX: as Irmandades e o Grupo Nós	104
	Os narradores das irmandades.....	105
	O grupo nós	105
	A narrativa da xeración do 25	108
	Ensaio.....	108
	Xornalismo	109
	Posible contexto do tema 3	109
	Resumo do tema 3.....	110
	Actividades do tema 3	113
	Tema 4: O teatro do primeiro terzo do XX: Irmandades, vangardas e Grupo Nós	121
	O teatro das irmandades da fala	121
	O teatro do grupo nós	122
	O teatro das vangardas.....	123
	Actividades do tema 4	124
	SINTAXE.....	126

COMPRESIÓN TEXTUAL

*"O idioma é a forza que nos xunge e sostén se perdemos a fala
non seremos ningún"*
Manuel María

PREGUNTA 1. COMPRESIÓN TEXTUAL

QUE PODEN PREGUNTAR?

TEMA

É unha frase que sintetiza e engloba todo o texto, ou sexa, a exposición breve da idea central. É a cerna do fragmento, ou o que é o mesmo, a esencia do texto.

Dous trazos fundamentais do tema son a claridade e a brevidade. Para fixar o tema debemos atopar a palabra abstracta que sintetiza a intención primeira do autor.

Cando redactamos o tema debemos evitar a enunciación de exemplos ou de elementos complementarios. Así pois, o tema debe recoller o fundamental do texto.

Para elaborar o tema do texto debemos reducir á mínima expresión os elementos que resumen o seu contido.

Unha **pauta** á hora de elaborar un tema pode ser sintetizar o propio resumo en seis ou sete palabras seguindo a fórmula: «**artigo + substantivo abstracto + complementos**». Un bo tema debe ser conciso, claro e concreto.

Pódese chegar a identificarlo formulando as seguintes preguntas:

- ∞ Que di o texto?
- ∞ Que pretende dicir a autoría?
- ∞ Por que o di?
- ∞ Para que o di?

ESTRUTURA DO TEXTO

A estrutura é a organización dun texto en partes, entre as que habitualmente pode establecerse unha orde ou xerarquía. A estrutura externa atende á disposición dos enunciados dun texto en capítulos, apartados e parágrafos. A estrutura interna atende á distribución e xerarquización das ideas na mensaxe.

Determinar a estrutura interna dun texto equivale a establecer unha división en partes, desde o punto de vista do seu contido.

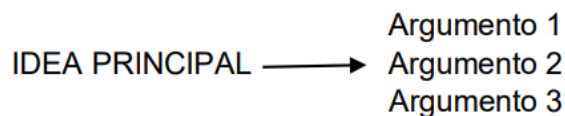
Non obstante, a estrutura externa pode ser de grande utilidade, xa que adoita existir unha correspondencia entre división en parágrafos e estrutura interna, organizativa, do texto. Se este non se divide en parágrafos, o labor é máis complexo.

Antes de proceder á división dun texto en partes, cómpre recoñecer os distintos tipos de textos e estruturas que os caracterizan segundo a organización do seu contido:

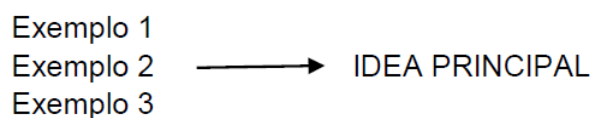
- **Narrativos:** relatán sucesos reais ou ficticios. A estrutura responde á intención de relatar feitos e acontecementos que se producen no tempo. Adoita organizarse de acordo cunha forma na que os feitos se presentan ordenados cronoloxicamente. A estrutura máis habitual neste tipo de textos é presentación, nó e desenlace
  - Introdución: preséntanse os personaxes, os espazos e o tempo, ademais de establecerse o conflito.
  - Desenvolvemento: desenvólvese o conflito entre os diferentes personaxes.
  - Desenlace: prodúcese a resolución definitiva do conflito.
- No caso dos **textos argumentativos**, estes deben artellarse tendo en conta o desenvolvemento do tema. Podemos atopar un texto en que o autor nos presente primeiro a tese ou idea central, para a continuación, con exemplos ou testemuños autorizados, reafirmar a idea formulada. Outra posibilidade é a contraria, primeiro presentar os exemplos ou argumentos de autoridade para rematar coa formulación da tese.

A súa estrutura presenta os seguintes tipos:

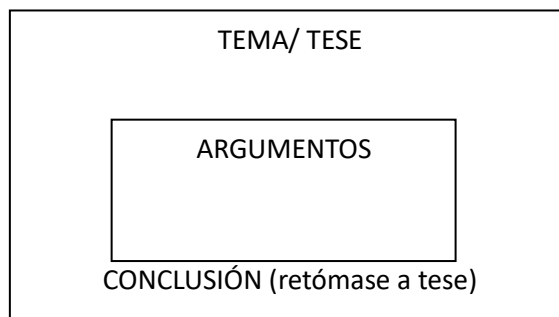
- Dedutiva: pártese dunha premisa de carácter xeral para extraer unha conclusión concreta (vai do xeral ao particular).

- Indutiva: iníciase a argumentación con feitos concretos para chegar a unha norma xeral que os explique (vai do particular ao xeral).

- Encadrada: deféndese unha tese inicial e apóiase coa conclusión final (reafirmación da tese inicial).

- Paralela: presentación de teses que se van argumentando ao mesmo tempo.

Tese 1. Argumentos

Tese 2. Argumentos

De todos os xeitos, a meirande parte dos textos están estruturados de xeito similar. Réxense por un esquema clásico organizado en tres partes: introdución, desenvolvemento e conclusión.

- Introdución: formada por un ou varios parágrafos, debe conter de forma clara a tese que se pretende expoñer. O seu obxectivo básico é enunciar o tema do discurso e atraer a atención do lector. Pode presentarse de distintas maneiras: cunha afirmación, formulando unha pregunta, cunha cita, cunha anécdota, con exemplos, etc.
- Desenvolvemento: comprende as seccións nas que se desenvolven as ideas e conceptos por medio de definicións, argumentos e exemplos. O habitual é que nos parágrafos de desenvolvemento dun concepto se expoña unha idea principal, que se vai reafirmando mediante razoamentos e exemplos que constitúen ideas secundarias e mesmo terciarias. Para iso o autor pode valerse do emprego de definicións, enumeracións, comparacións, citas, etc.
- Conclusión: o parágrafo ou parágrafos que conclúen o escrito adoitan resumir ou salientar os principais puntos tratados no texto, aínda que tamén poden conter pronósticos de futuro ou interrogantes abertas en relación ao tema exposto.

➤ **Descritivos**: reproducen e detallan as características de obxectos, persoas, animais, épocas, sentimentos, etc. Na estrutura predomina a organización espacial, e distinguimos os seguintes tipos:

- Estrutura de descrición típica: expóñense as calidades dun ser ou un obxecto. Empréganse conectores espaciais (detrás, dentro, ao redor, enriba de, á dereita...).
- Estrutura de comparación/ contraste: propia de textos que presentan semellanzas e diferenzas entre dous seres ou obxectos. Utilízanse conectores que manifestan paralelismo (así mesmo, igualmente, do mesmo xeito...) ou contraste (pola contra, non obstante...).
- Estrutura de enumeración: propia de textos nos que se presentan seres, obxectos, etc., que comparten características. Úsanse conectores distributivos (por unha parte, por outra...) e tamén de paralelismo e contraste.

➤ **Dialogados**: representan o intercambio verbal de dúas ou máis persoas. A estrutura adoita responder ás seguintes partes: apertura (saúdos) > orientación (introdución do tema) > desenvolvemento (intercambio comunicativo) > conclusión (indicacións de remate) > peche (fórmulas de despedida).

➤ **Expositivos**: ofrecen unha información ou explicación obxectiva sobre un tema. A súa estrutura presenta os seguintes tipos:

- Causa - efecto: para analizar as causas dun feito ou as consecuencias que del se derivan. Empréganse conectores que expresan causa (porque, xa que, debido a, por mor de...) ou consecuencia (en consecuencia, así que, por tanto).

- Problema - solución: característica dos textos nos que se achegan solucións a situacións adversas (unha enfermidade, crise económica...).

TIPOLOXÍAS TEXTUAIS

O texto organízase segundo o seu contido, a intención do emisor e a forma do discurso predominante atendendo a cinco estruturas básicas: narrativa, expositiva, persuasiva, dialogada e poética, que se manifestan de acordo cunha determinada tipoloxía textual.

NARRATIVAS

A estrutura narrativa, tamén chamada narrativo-descriptiva, responde á intención de relatar feitos, sucesos ou acontecementos, habitualmente organizados segundo a liña cronolóxica e realizados esencialmente por persoas. Permite ademais especificar os detalles a través dos que se presenta unha realidade efectiva ou imaxinada. Predominan as formas narrativas e descritivas, aínda que tamén se pode dar o diálogo.

EXPOSITIVA

A estrutura expositiva, ou expositivo-prescritiva, responde á vontade de explicar feitos ou ideas e dar información ou achegar indicacións sobre eles. Reflicte os procesos lóxicos do pensamento: comparación, clasificación, análise... Predomina nela a forma expositiva en combinación coa descritiva, a narrativa e a argumentativa.

PERSUASIVA

A estrutura persuasiva, ou persuasivo-argumentativa, responde á intención de convencer a alguén dunha idea ou opinión. Se o discurso se basea en razóns lóxicas, estamos perante unha argumentación; se o fai apelando aos sentimentos, á gabanza, etc., trátase dun texto de carácter persuasivo. Obviamente, predominan as formas argumentativas e expositivas.

DIALOGADA

A estrutura dialogada, tamén chamada conversacional, responde á intención de posibilitar e favorecer o intercambio alternado de criterios, opinións, xuízos ou sentimentos acerca dun determinado tema, suceso ou idea. A característica máis destacada é a interacción comunicativa directa e continua, que se manifesta na permuta constante dos papeis de emisor e receptor. A forma predominante, e practicamente única, é o diálogo, desenvolvido preferentemente no plano oral.

ESTRUTURA	INTENCIÓN	TIPOLOXÍA TEXTUAL	FORMAS DO DISCURSO
Narrativa (Narrativo-descriptiva)	Presentar feitos ou acontecementos no tempo. Contar sucesos acaecidos a uns personaxes.	<u>Textos literarios</u> : contos, lendas, novelas, chistes, relatos. <u>Textos non literarios</u> : noticias, relatos de feitos cotiáns, etc..	Predominan a narración e a descrición, mais tamén poden aparecer formas discursivas dialogadas.
Expositiva (Expositiva-prescritiva)	Explicar feitos, ideas ou conceptos; transmitir información sobre eles.	Libros de texto, folletos con instrucións de uso e, en xeral, obras de carácter informativo: exposicións didácticas, informes, artigos, etc..	Predomina a exposición, aínda que tamén se dan outras formas do discurso como a descrición, a narración ou a argumentación
Persuasiva (Persuasivo-argumentativa)	Convencer dunha idea o receptor.	<u>Persuasivos</u> : anuncios publicitarios. <u>Argumentativos</u> : discursos, debates, textos de investigación, artigos de opinión, editoriais, etc..	Predomina a argumentación, pero tamén están presentes formas como a exposición.
Dialogada (Conversacional)	Posibilitar o intercambio de ideas, opinións, sentimentos...	Diálogo, faladoiro, entrevista, foro, mesa redonda, coloquio, etc..	Diálogo

ESQUEMAS

O esquema, xunto co resumo, é unha das técnicas máis habituais de síntese. Sintetizar é reducir ao fundamental algo que está desenvolvido con maior extensión. O esquema consiste en expresar graficamente o que se subliñou, é dicir, en representar a estrutura dun tema.

REQUISITOS

- Debe aparecer o fundamental dos contidos do texto, xerarquizado por orde de importancia.
- As ideas han estar enunciadas de xeito breve: unha palabra ou unha frase curta.
- No esquema cómpre evitar o emprego de frases e oracións longas.

PROCESO DE ELABORACIÓN

- Unha lectura previa do texto e a súa posterior lectura comprensiva.
- O subliñado das ideas principais e secundarias.
- A determinación dos grandes apartados. - A formulación das ideas de xeito breve e claro.

DISPOSICIÓN GRÁFICA

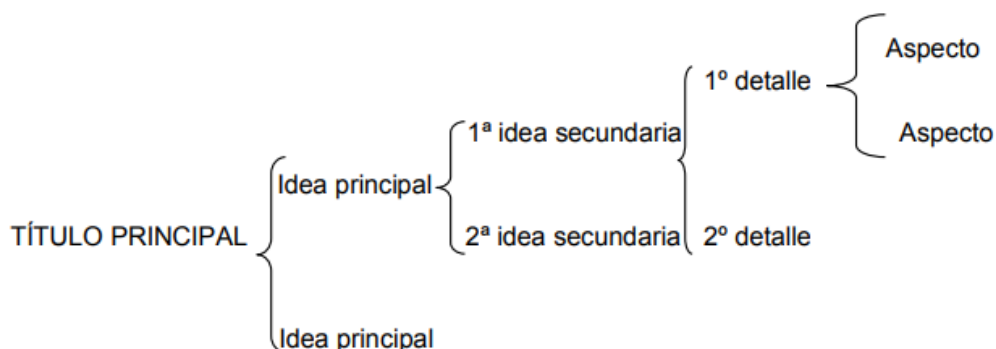
A disposición gráfica das ideas segundo a súa importancia. Cómpre ter en conta que para que o esquema de ideas sexa completo e reflicta de forma coherente a información do texto, é preciso extraer deste, polo menos, dúas ideas principais, das cales derivarán, a súa vez, polo menos dúas ideas secundarias.

As ideas han de estar enunciadas no esquema con concisión, precisión e rigor. Un golpe de vista debe abondar para ter unha visión completa e xeral do tema.

Existen varias maneiras de realizar os esquemas, pero as máis empregadas son o esquema de chaves e o esquema numérico.

ESQUEMA DE CHAVES

No esquema de chaves, o título principal vai colocado á esquerda e despois, mediante chaves, vanse incluíndo os contidos. Canto máis á dereita están colocados, menor importancia e maior concreción teñen.

ESQUEMA NUMÉRICO

No esquema numérico, dous números separados por puntos indican: o primeiro a que apartado se fai referencia, e o segundo a idea importante nese apartado. O sangrado (separación da marxe esquerda) indica a importancia das ideas: canto máis á esquerda a idea será máis importante e xeral; canto máis á dereita, menos importante e concreta.

1. Idea principal

1.1. Primeira idea secundaria subordinada á principal

1.2. Segunda idea secundaria subordinada á principal

1.2.1. Primeira idea terciaria (detalle)

1.2.2. Segunda idea terciaria (detalle)

2. Idea principal

2.1. Primeira idea secundaria subordinada á principal

2.2. Segunda idea secundaria subordinada á principal

2.2.1. Primeira idea terciaria (detalle)

(Etc.)

MODELO DE ESQUEMA DE IDEAS

Como na escola nos ensinaron a identificar unidade política europea con idioma nacional (“para España o español, para Italia o italiano, para Francia o francés, etc.”), o multilingüismo segue a ser unha realidade pouco explorada, considerado como un problema que precisa solución en lugar dunha riqueza da que gabarse. Pero o monolingüismo non é a realidade normal, nin sequera é unha realidade desexable, inevitable ou suficiente. Fóra dese reduccionismo escolar, na maioría das rexións do mundo os individuos desenvolven as súas vidas mediante o uso de varias linguas.

As contas saen de xeito ben doado: temos unhas seis mil linguas e uns douscentos cincuenta estados ou territorios independentes; xa que logo, as linguas teñen que solaparse, compartir territorios e mesmo instalarse á vez nas mentes dos individuos. E o reparto non é equitativo e resiste a calquera análise simplificadora. De entrada hai linguas que gozan de excelente estado de saúde. (...) No outro extremo, a maior parte das linguas da humanidade subsisten en precario: sen posibilidade de acceder aos grandes modelos de prestixio simbólico, sen presenza efectiva nos medios de comunicación, na ciencia ou na arte, as máis das veces mesmo sen existencia por escrito. Como calquera outro reparto de riqueza, o das linguas é problemático pola parte que a todos nos toca de culpabilidade no asunto.

Teresa Moure, 2003.

1. O multilingüismo é a situación lingüística habitual no planeta
  - 1.1. Supón unha riqueza cultural
  - 1.2. É a realidade natural fronte ao monolingüismo
2. O tratamento que reciben as linguas en contacto non é equitativo
  - 2.1. Algunhas gozan dun estatus máis que digno
  - 2.2. Outras non teñen presenza nos ámbitos de prestixio
    - 2.2.1. non se usan nos medios de comunicación, na ciencia e na arte
    - 2.2.2. Non teñen existencia escrita
  - 2.3. A comunidade lingüística ten parte de culpa desta situación

O RESUMO

Resumir é **condensar nun texto breve, eliminando o accesorio, os contidos básicos doutro texto máis extenso**. Polo tanto, un resumo expresa de maneira integradora, condensada, coherente e con palabras do autor ou autora (sempre que sexa posible) o contido esencial dun texto.

• Características:

- **Brevidade** e selección: deben aparecer só as ideas importantes e os datos imprescindibles.
  - **Claridade** e **precisión**: empregaranse palabras e expresións exactas.
  - **Orde**: as ideas deben estar ordenadas, relacionadas e redactadas.
  - **Extensión**: o resumo debe supoñer un terzo ou un quinto da extensión do texto orixinal, pero isto depende do tipo de texto. Hai textos curtos, pero complexos con moita información mentres que outros máis longos pódense resumir máis ao ter menos información básica.
- **Elaboración**: o resumo debe ser un texto redactado, composto por unha serie coherente de enunciados e **non dunha simple enumeración de ideas**, como é o caso do esquema.

Para elaborar un resumo cómpre ter feito unha **lectura comprensiva** do tema e o subliñado das ideas principais e secundarias.

RECOMENDACIÓNS

- 1º Ler con atención varias veces
- 2º Subliñar palabras clave e ideas principais
- 3º Evita oración e enunciados idénticos
- 4º Non alterar o significado do texto orixinal
- 5º Evita incluír opinións e valoración persoais
- 6º Procura evitar referencias directas ó texto: *o autor di...., no texto afirmase que..*
- 7º Non empregues a 1º persoa aínda que o utilice o orixinal
- 8º O resumo non debe ocupar máis dun cuarto da extensión orixinal

MODELO DE RESUMO

Contan as crónicas dos viaxeiros que por aqueles mundos andaron, con ollo atento e pluma fácil, que hai na localidade turca de Kangal, a máis de 200 leguas de Istambul, unhas fontes termais onde viven uns peixes que sandan unha enfermidade da pel tan rebelde aos tratamentos da farmacopea como é a psoríase. Estes peixes minúsculos teñen un apetito moi voraz, centrando a súa atención carnívora nas escamas de pel morta, que tanto abundan nas zonas afectadas polas lesións típicas desta enfermidade.

Tal parece, segundo explicou en Lovaina o dermatólogo turco que presentou a Occidente tal marabilla, que estes peixes posúen nas secrecións das glándulas dos beizos unha substancia que fai remitir as lesións, sen que se teña conseguido illar, malia os reiterados intentos dos turquestanos, axente químico tan benéfico.

Similares propiedades posúe o fluído visguento dos peixes saltaríns da lama. Na farmacopea chinesa utilízase en particular a baba do saltarín da lama de Macau, que é o máis apreciado entre estes peixes.

Unha vez máis, o embigo ao que nos ollamos reiteradamente os occidentais non nos deixa ver con claridade que hai outro mundo e outros métodos de traballo máis aló das nosas minguadas fronteiras, e que certas tradicións, aínda que empíricas, brindan resultados positivos con máis xenerosidade e abundancia do que imaxinamos. Endemais, que dúas culturas tan separadas como a chinesa e a otomá procurasen solucións a unha mesma enfermidade, por intermedio dun proceso analítico semellante, debería tamén facernos reflexionar, aínda que eu non sei moi ben a propósito de que.

Xavier Queipo, Mundiños, 1996

Resumo:

Na localidade turca de Kangal, ao igual que na farmacopea chinesa, empréganse uns peixes con propiedades curativas para sandar a psoríase. O feito de que dúas culturas tan distantes procuren remedios semellantes ante a mesma enfermidade debería de nos facer reflexionar aos occidentais, que pensamos que os nosos métodos curativos son os únicos válidos.

MODELO DE RESUMO INCORRECTOS

O meu nome é 'Robot'

Imaxine un exército de microrrobots, máis pequenos que a cabeza dun misto, correr autonomamente, capaces de comunicarse entre si, esquivar obxectos e tomar decisións. Igual que un enxame de pequenas formigas metálicas. Poderían introducirse no seu corpo, cortar tecidos e liberar medicamentos ou limpar células mortas en laboratorios de biotecnoloxía. É a robótica do futuro. A súa obsesión é imitar e mellorar a natureza.

Segundo un grupo de investigadores da Universidade de Barcelona, este escenario podería deixar de ser ciencia-ficción. Xunto con outros sete países, nun proxecto europeo desenvolveron i-Swarm, un microrrobot de tres milímetros cúbicos, unha especie de araña artificial que se move e comunica en grupo, en pequenos enxames; un fascinante exemplo da potencia de investigación española en robótica.

A pesar do avance español, as perspectivas son incertas. O prototipo tal vez nunca chegue a fabricarse en España, que sobresaí en investigación, pero suspende en transferencia de tecnoloxía, produción e comercialización propia. A paixón desbórdase nas universidades, con máis de 60 grupos de I+D, pero sobran os dedos dunha man para contar os inversores e compañías privadas que apostan por estas ideas ata o final, é dicir, a súa produción industrial.

Segundo a asociación española de robótica (AER-ATP), existen 31.000 robots industriais activos, sobre todo en automoción e alimentación. Só Alemaña, Italia e Francia levan ventaxa a España en Europa. Porén, os servizos destinados a tarefas de limpeza, médicas, domésticas ou de entretemento inundarán o mercado dentro duns anos. Hoxe supoñen menos do 5% do parque en España.

Algúns poderían ser como Reem B, un humanoide bípedo desenvolvido por completo en España. Camiña, reconece caras e manipula obxectos con delicadeza. Os seus creadores son un grupo de 18 enxeñeiros de Barcelona. Os inversores que confiaron neles son, porén, os dunha compañía con sede nos Emiratos Árabes Unidos. "En España falta mentalidade, non diñeiro", explica Oriol Torres, un dos responsables de Reem B. "Agora somos recoñecidos a nivel internacional, pero o proxecto pertence aos Emiratos Árabes. Se non hai aposta local, nunca se conseguirán resultados".

A robótica de servizo será un dos sectores en ebulición nos próximos anos. A federación de robótica internacional (IFR) calcula que hai instalados 5,5 millóns de unidades no mundo. A cifra dispararase ata os 17 millóns en 2011, cun crecemento do 209%. Será difícil acudir a un hospital, a unha tenda ou a un centro de ocio e non toparse con algún sistema intelixente automatizado. Xapón é o líder absoluto. Á investigación e o apoio público súmanse a aposta das grandes firmas. O seu goberno destina a I+D+i o 3,5% do PIB, fronte ao 1,27% español. En España a situación é diferente. Aínda que faltan varios flancos por cubrir, a investigación non é un deles. Máis de 60 grupos, entre universidades e centros tecnolóxicos, desenvolven proxectos de robótica, desde humanoides asistenciais a robots de limpeza, seguridade e rescate.

Por Manuel Ángel-Méndez. El País, 27/9/09

LINGUAXE INADECUADA

Pois que hai unha morea de xente investigando en España sobre robots e iso, pero as empresas non teñen pasta para logo facer robots de verdade. Así que chegan empresas estranxeiras e fanse de ouro co noso. Coma sempre, os xaponeses están á última, e os alemáns e europeos. Iso si, en nada imos ver cantidade de robots en sitios como hospitais, bancos e todo iso.

TODO O RESUMO NUNHA SOA FRASE

O autor explica como é a situación da industria española en relación coa robótica, que aínda que en investigación somos un país líder, con universidades e asociacións especializadas neste ámbito, faltan verdadeiros medios económicos para implementar todo ese caudal de coñecemento e convertelo en tecnoloxía aplicada, en industria e ao final en beneficios económicos, pero que en todo caso estamos só ante as portas dunha explosión no número de robots ao noso servizo.

LINGUAXE DEMASIADO LITERARIA

Hordas de criaturas manufacturadas veñen dispostas a conquistar o noso pacífico mundito. Todo porque unha pléiade de sabios de bata branca xogan a ser deuses cos seus bisturís electrónicos e poñen ao servizo da súa fe talento e neuronas. Chegan os robots. Pero unha esperanza quédalle ao *homo hispánicus*: a nosa atávica incapacidade de converter en moeda tanta sabiduría, o noso desprezo polo simple metal. Que se lucren outros.

TEXTO DEMASIADO BREVE

O texto conta que en España hai bastante información e investigación sobre robótica, pero pouca industria.

TEXTO EXPOSITIVO CON ARGUMENTACIÓN PROPIA

A investigación en España sobre os robots está bastante ben, pero o certo é que ao final, para desenvolver a tecnoloxía necesitamos do capital estranxeiro. Temos que aprender de países como Xapón, que destinan máis diñeiro a I+D, pero ademais saben logo convertelo en tecnoloxía propia e en beneficios económicos.

VAI MÁIS ALÁ DO QUE DI O TEXTO

O autor amosa como en España, pese a posuír un grao de I+D sobresaíente, fallamos no seu desenvolvemento posterior. Non sabemos ou non nos decidimos a converter ese coñecimiento en tecnoloxía que xere ingresos. Trátase dun problema endémico da nosa cultura empresarial que se manifesta en outros ámbitos como a medicina ou as enerxías renovables.

DEFINICIÓNS

Definir unha palabra é **explicar o seu significado**. Para facelo, contamos con dous métodos básicos: a definición lóxica e a definición nominal. Escolleremos unha ou outra en función da **clase de palabras** que debamos definir, aínda que ás veces poden aparecer combinadas. Tamén é indispensable ter sempre en conta o **contexto** da palabra.

DEFINICIÓ LÓXICA

Consiste en describir a realidade designada por unha palabra desde o seu aspecto máis xeral (para o que usamos un hiperónimo) ata os trazos particulares. É a máis adecuada para definir substantivos concretos.

DEFINICIÓ NOMINAL

Explica un termo empregando unha serie de estruturas, outras palabras de mesma familia e sinónimos ou antónimos. A palabra definida non pode entrar na definición. É a forma máis axeitada de abordar substantivos abstractos, adxectivos, verbos e adverbios.

Independentemente do tipo de definición que empreguemos, sempre que exista, **convén que a completemos cun sinónimo.**

CLASE DE PALABRAS	MECANISMOS DE FORMACIÓN	ESTRUTURA DA DEFINICIÓN	EXEMPLOS
Substantivos concretos		Hiperónimo+descrición de trazos particulares (forma, tamaño, utilidade...)	Alfinete: peza de metal, de forma, tamaño e grosor similares aos da agulla, que acaba en punta nun dos extremos e nunha cabeza no outro. Beirarrúa: espazo ao lado das rúas e das estradas reservado para que circulen os viandantes. Demo: ser imaxinario que, popularmente e para a relixión cristiá, representa o espírito do mal
Substantivos abstractos	Derivados de adxectivos	“Condición, calidade ou carácter do que é +adx ou sinónimo do adx.”	Delgadeza: condición do que é delgado, fraco, de pouca carne; fraqueza
	Derivados de verbos	“Acción e resultado de+verbo e sinónimo do verbo ou explicación”	Contaminación: acción e resultado de contaminar, alterar a pureza ou as calidades naturais dun elemento; polución
	Derivados de substantivos	Actitude do que... / Doutrina, sistema, movemento, tendencia	Marxismo: sistema sociopolítico baseado nas teorías do materialismo dialéctico e histórico de Marx e Engels
Adxectivos		Podemos comezar por expresións como “realtivo a”, “dise da persoa ou cousa que”, “aplicase a “, “calidade de”...etc.	Amigable. adx. Pertencente ou relativo á amizade
Verbos		A definición esixe outro verbo de significado máis amplo ou un sinónimo.	Espreitar: Observar [algo ou alguén] con atención, procurando non ser visto
Para a definición de substantivos, verbos, adxectivos e adverbios, podemos ter en conta se proceden doutras palabras, ou non. Se son palabras derivadas, é útil plantexarse a significación do morfema prefixo ou sufixo. Así, por exemplo, a definición de amabilidade é, de acordo co DRAG, s.f. Calidade de amable. O sufixo "-dade" convirte adxectivos en substantivos abstracto.			

ERROS COMÚNS NA DEFINICIÓN DE PALABRAS

1. Evitar as fórmulas é, trátase cando definimos un substantivo:

caza furtiva: trátase captura e/ou matanza....

de carácter forte: é unha característica....

2. Non se pode empregar a palabra definida na definición

caza furtiva: realización da caza de maneira ilegal

caza furtiva: caza ilegal

3. Non se pode comezar a definir un substantivo empregando un verbo:

Prostitución do proceso de creación científica: facer un uso negativo da investigación para obter un beneficio

4. Non se pode comezar a definir un substantivo coas mesmas fórmulas empregadas para os adxectivos (que...)

Prostitución do proceso de creación científica: que non deixan que se leve a cabo o dito proceso

ACTIVIDADES DE COMPRESIÓN TEXTUAL SELECTIVIDADE

ABAU 2019 OPCIÓN

1. Define no seu contexto as palabras e expresión sinaladas no texto de Pere Tobaruela

OPCIÓN A

2 A Dian Fossey que eu coñecín era unha muller tímida pero de carácter forte. Chegara a África a finais de
1966. No campamento Karisoke afondou no coñecemento dos gorilas. Pero os seus esforzos non se
limitaron só a estudar estas criaturas; Dian Fossey tamén se dedicou a crear unha conciencia en contra da
caza furtiva.

6 Aquela incansable muller amaba os gorilas. Cando contactaba cun deles, poñíalle nome. O gorila co que
acadou unha maior comunicación chamábase Digit.

8 —Morreu nunha emboscada de cazadores furtivos. Cando souben da súa morte pensei que toleaba.
Intensifíquei a miña loita contra os cazadores furtivos: cheguei a prepararlles trampas. Daquela
empezaron os meus enfrontamentos co goberno de Ruanda.

10 Esta loita a cara descuberta procuroulle moitos inimigos. Inimigos grandes e pequenos. Entre estes
últimos se contaban algúns indíxenas locais. Había indíxenas que cazaban gorilas por pura necesidade. A
12 zona onde estaba situado o campamento era moi pobre. E un cacho de carne sempre era ben recibido na
boca daquela xente esfameada: carne do animal que fose. En ocasións, Dian Fossey combateu esta
14 práctica xogando coa superstición dos indíxenas. Na África negra a xente adoita ser supersticiosa. Moitos
africanos son animistas e cren que os mortos viven entre os vivos. Dian Fossey, consciente diso, ás veces
16 presentábase como o espírito dunha meiga que castigaría a aquel que fixese dano aos gorilas.

18 Dian Fossey tensou demasiado unha corda que era fráxil. E foi asasinada. Os seus restos mortais
descansan a carón dos de Digit.

Pere Tobaruela, *Na cerna da selva* (2010)Activa Cor

TEXTO

Mónica Marcos era muller, tiña 52 anos e foi asasinada, presuntamente, pola súa parella. Mónica tiña 2 fillos e rexentaba unha panadaría no barrio coruñés do Birloque. Unha veciña afábel, atenta; unha persoa "marabillosa", segundo a describían onte, ao saber do asasinato, veciños e veciñas.

A Mónica non a **acoitelaron** por ser afábel, ou quizás si. Nin por ser atenta, ter 52 anos, ser nai de 2 fillos ou rexentar unha panadaría. Ou quizás pode que tamén a **matasen** por todo iso. Mais a Mónica asasinárona por ser muller. Non é unha novidade. As cifras do **feminicidio** e da violencia machista están aí para quen non queira fechar os ollos.

O presunto asasino, a parella de Mónica, tiña antecedentes por violencia de xénero en relación a outras 2 mulleres. Un dato que, por arte de maxia, nunca falta quen o empregue para deitar sospeitas ou **culpabilizar** a propia vítima. En vez de empregalo para nos preguntar até que punto os machistas con antecedentes manteñen a súa rutina, a súa vida, a súa normalidade. Normalidade, esa é a palabra que nos debería aterrar.

Xesús M. Piñeiro. *Nós Diario* (17/09/2021)

PREGUNTA 1. Comprensión do texto de Xesús M. Piñeiro.

1.1. Explique brevemente a intención do autor ao escribir este artigo. (0,5 puntos)

1.2. Indique dous recursos de cohesión de diferente tipo (un gramatical e outro léxico) que empregue o autor para referirse a Mónica. (1 punto)

1.3. Comente o sentido que teñen no texto as seguintes expresións: "para quen non queira fechar os ollos" e "Normalidade, esa é a palabra que nos debería aterrar". (1 punto)

Activa
Ve a Cor

ABAU 2023

TEXTO

Unha *casa* sen balcón é hoxe en día unha **froita con becho** no mercado inmobiliario, tamén aquela á que non lle toca a luz do sol. Esas cousas, que sempre importaron, agora importan moito máis e, diante da ameaza dun novo confinamento ou unha nova pandemia, a xente quere terra que pisar. Con todo, eu, que vivo xa na aldea, que decidín hai ben de anos ter espazo e luz e terra abonda, non sei ben que pensar. Porque para min o período de confinamento fíxome reflexionar tamén sobre ese modelo de cidade difusa, de améndoa de núcleo urbano no que moitas de nós nos embarcamos alá polos finais dos noventa e a primeira década dos dousmil. Decateime, neses días cara adentro, eses días de ocupar con plena consciencia o espazo doméstico, da impostura deste rural que estamos construíndo.

Para min, de procedencia urbana, o campo, a natureza, foi sempre, antes que nada, paisaxe. Eu o que quería era vivir nunha contorna fermosa, alimentarme da beleza malia non saberlle o nome aos *paxaros* nin as herbas, non ter nin idea dos ciclos lunares nin das épocas de semente e de colleita. Tampouco me importaba saber moito sobre a veciñanza, nin a igrexa nin os santos, nin as familias nin as súas historias, esas manchas de aceite que perviven e trazan mapas invisibles. Habitar a aldea como moitas de nós fixemos e continuamos facendo é un **simulacro**, un coma quen. Porque, en realidade, a presa, a impersonalidade, o individualismo trouxémolos canda nós ao vir habitar aquí. Vivimos na aldea como se vivísemos nun **espazo residencial**, nun barrio desa cousa que se denominou cidade-xardín, pero que, é importante subliñalo, non chegou nunca a implementarse de verdade. Os que vivimos na contorna rural das grandes cidades galegas sabemos ben que habitamos un espazo híbrido, un **frankenstein sociolóxico**, que non é quen de crear un concepto cabal de comunidade.

Rexina Vega. *Tempos Novos*. 10/02/2021 (adaptación).

PREGUNTA 1. Comprensión do texto de Rexina Vega

1.1. Indique en dúas liñas como máximo o tema do texto. (0,5 puntos)

1.2. Explique o significado que teñen no texto as seguintes expresións: "froita con becho", "simulacro", "espazo residencial", "frankenstein sociolóxico". Non son válidas as respostas só con sinónimos. (1 punto)

1.3. Localice no texto dous conectores distintos e indique o tipo. Propoña en cada caso outro conector de significado similar. (1 punto)

TEXTO

Luis naceu en Malpica en 1999. O 13 de novembro de 2002 tiña tres anos. Cando lle pregunto que lembra do afundimento do Prestige, contesta que unha conversa no coche dos seus pais. El vai na parte de atrás. É pequeniño, ten os ollos grandes e cústalle ver fóra. Ao mellor conducen preto do mar, pero non se ve o mar. Na conversa dos adultos podería aparecer a palabra chapapote. Na conversa dos adultos hai un fedor e unha negrura. É **viscosa** a conversa dos adultos. Iso é todo canto lembra Luis.

Dezanove anos despois, teño a sensación de que a memoria da catástrofe foi borrada. Que ninguén nos dixo nada, que ninguén nolo repetiu as veces suficientes. Hai un par de semanas acudía en Compostela á representación de N.E.V.E.R.M.O.R.E., a peza de teatro documental coa que a Chévere reivindica o relato das voces baixas ao tempo que pon en escena o argumento pesado da **burocracia** que xerou o caso. Durante dúas horas respirei no público rodeado de persoas que si lembraban os días agónicos do Prestige, que si tiveran que decidir hai case dúas décadas entre acudir a limpar chapapote ou quedar na casa, entre manifestarse ou facer como que non pasaba nada. Ao final, sentín que parte daqueles espectadores emocionados eran tamén culpables da miña, da nosa desmemoria.

Non hai monumentos, non hai **loito nacional** ou lembranza anual. En Noia, na vila onde medrei, un grafiti enorme miraba á ría e berraba: NUNCA MÁIS. Quedounos o **slogan** coma un símbolo. Pero haberá dentro de cinco, dez anos, adolescentes capaces de interpretalo? Xente nova capaz de saber que aquilo é un signo de identidade? Que o nunca máis é a memoria dun pobo en pé cos ósos feitos de chuvia, unha manifestación de paraugas negros? Saberemos transmitir esa lección de dignidade?

O Prestige puido ser a grande lección de mobilización social, de política non partidista. O exemplo a seguir para todos os que viñamos despois. Pero non o foi. A desmemoria é proba diso. No N.E.V.E.R.M.O.R.E. de Chévere, ao final da obra, ocupan o fondo do escenario pancartas e frases das manifestacións da época. No centro, unha saba negra di: “O futuro non é o que vai pasar senón o que imos facer”. Que fixemos?, pregunto hoxe.

Ismael Ramos. *ElDiario.es*. 14/11/2021 (adaptación)

PREGUNTA 1. Comprensión do texto de Ismael Ramos

1.1. Indique, nunha liña como máximo, cal é o tema do texto. (0,5 puntos)

1.2. Elabore un breve resumo coa información máis relevante do texto. (1 punto)

1.3. Explique o significado que teñen no texto as seguintes palabras e expresións: “viscosa”, “burocracia”, “loito nacional”, “slogan”. Non son válidas as respostas só con sinónimos. (1 punto)

TEXTO

A perfección non existía.

De quen era a culpa de que ela non fose perfecta?

Non obstante, os seus **seguidores** non tiñan por que sabelo, Bieito sempre llo dicía. O que comezara como unha simple diversión había sete anos, colgando fotos súas nas redes co modelíño que levar tal ou cal día, agora era un traballo profesional pagado con centos e mesmo miles de euros por imaxe subida, se o patrocinador era potente. Nunca tivera as cifras moi claras; esas cousas sempre as levara el. O único que sabía era que ía case polo medio millón de seguidores.

Colleu o móbil do estante e mergullouse na nata **artificial**, tapando os puntos estratéxicos do corpo. Aquí vese demasiado, aquí demasiado pouco. Así. Estirou o brazo e sorriu de xeito suxerinte. Había moito tempo que non se fotografaba polo simple pracer de facelo, sempre dirixida polas profesionais que controlaba Bieito. Fotógrafa, perruqueira, maquilladora... Había que darlle unha imaxe máis sofisticada ao blog, dicía el.

Puxo a cámara interna. As **imperfeccións** non tiñan importancia se ninguén sabía delas. Se medio millón de persoas dicían que eras perfecta, tanto tiña como te vises ti.

Sacou a foto e subiuna ao blog de inmediato. Seguramente algún diría que o fixera para anunciar a máscara de pestanas que provocaba a súa sensual caída de pálpebras, ou a pasta dentífrica **branqueadora** que facía que a perfecta dentadura reflectise a luz do flash. Mellor que pensasen iso que o que realmente se agochaba detrás: que deixara de ter control sobre a súa propia vida e que aquela pequena falcatruada lle lembraba que aínda podía facer algunha que outra cousa sen pedir permiso.

Antía Yáñez. *Senlleiras*.

PREGUNTA 1. Comprensión do texto

- 1.1. Indique nunha liña como máximo o tema do texto. **(0,5 puntos)**
- 1.2. Elabore un resumo do texto no que recolla as súas ideas principais. **(1 punto)**
- 1.3. Propoña un adxectivo para describir a protagonista do texto e outro para describir a Bieito. Escolla un enunciado concreto do texto para xustificar a súa proposta. **(1 punto)**

TEXTO

Durante o confinamento estrito pola Covid-19 da pasada primavera sucederon moitas cousas inéditas, como **inédita** foi unha situación de pandemia que, en menos de tres meses, tiña o mundo paralizado, recluso e atemorizado. Un dos fenómenos que máis me fixeron reflexionar foi o desexo colectivo esaxerado de facer cousas (limpar, facer exercicio, mercar por internet, facer sobremesas, entregarse á meditación, ver *webinars* ou darse unha enchenta da serie de moda) como se todo puidese reducirse a unha simple competición que exhibir nas redes sociais. Se estamos facendo continuamente algo seguimos respirando, estamos vivos. Somos, xa que logo, produtivos.

Si, o termo **produtividade** está aquí traído á mantenta. Ei, un momento! Pero... non estabamos confinados? Non era este o intre soñado para relaxarnos, estar coa parella, cos fillos e fillas, con nós mesmos, para dedicarnos en definitiva a todo aquilo que non podemos facer habitualmente? Por que utilizamos a mesma escala de valores da plusvalía para referirmonos a algo tan incuantificábel como a liberdade humana? Aquí se agocha, para min, un dos maiores logros do capitalismo como sistema: cando temos tempo de sobra, tempo libre, tempo sen ataduras, non sabemos que **facer** con el. Hai **alienación** maior? Unha forma de vida baseada nunha escravitude tan invisíbel como desexada, ten que ter éxito por natureza.

Son abondosos os estudos neurocientíficos e psicolóxicos que demostran a importancia do lecer e do non-facer-nada e mesmo do que entendemos por aburrimiento para estimular a creatividade nos seres humanos. É algo ben coñecido no desenvolvemento dos cativos e cativas, por iso debe estimularse o xogo libre desde idades temperás, antes que calquera outra actividade. Pero tamén os adultos necesitamos momentos de desconexión mental que nos permitan limpar o lixo que acumulan as nosas cabeciñas e dar paso a todas esas ideas que, nalgún momento, poden transformarse en coñecemento. Cavilo nisto ao ler diversas reportaxes que analizan a importancia das formas de ser colectivas e dos valores compartidos no éxito ou fracaso das medidas adoptadas para frear o avance da pandemia.

Porén, a realidade é teimuda. Esta pandemia é algo máis que unha enfermidade respiratoria colectiva. Puxo de manifesto a nosa fragilidade, as costuras do sistema, os **pés de barro** sobre os que se asentán as nosas idílicas vidas.

Laura Novelle. *Nós Diario*. 20/01/2021. (Adaptación)

PREGUNTA 1. Comprensión do texto

1.1. Propoña un título que resulte ilustrativo do tema que trata o texto. **(0,5 puntos)**

1.2. Elabore un esquema coas ideas principais e secundarias do texto. **(1 punto)**

1.3. Explique o significado que teñen no texto as seguintes palabras e expresións: “inédita”, “produtividade”, “alienación”, “pés de barro”. Non son válidas as respostas só con sinónimos. **(1 punto)**

ACTIVIDADES DE COMPRESIÓN DE TEXTO

TEXTO 1

Decateime de que levo dúas semanas pedindo perdón. Perdón por chegar tarde, perdón, teño a cabeza noutro mundo, perdón, que foi o que dixeches. Perdón porque non vou entregar este artigo a tempo, perdón, que me emociono, perdón, hoxe non vou poder ir, perdón, non podo falar, nin ler, nin escribir. E todo o mundo me perdoa, porque saben, ou poden imaxinar, o que a tristura pode facer no interior de alguén que sente e, sobre todo, que padece.

Antes da pena, comezara a cumprir unha serie de propósitos para ser mellor, deses que se fan para iniciar o ano e que, esta vez si, semellaba que podían ir adiante. Hai dous chíos no Twitter que quixeron ser fíos e que miran para min cada día berrando "que!". Hai unha columna semanal neste xornal que antes saía en automático e agora está estancada. Hai dúas maletas cheas de roupa agardando unha mudanza ao meu armario. Hai unhas cañas en Pontevedra para celebrar os éxitos das amigas. A vós tamén, maletas, chíos, amigas, documentos de Word en branco, pídivos perdón, sabendo por adiantado que xa estou perdoada.

Non veño aquí contar os detalles da miña pena, principalmente porque non podo nin quero. Non é ese o obxectivo deste texto, máis alá de procurar unha empatía que pode que axude a alguén nalgún lugar, nalgún momento. Ou pode que non. Teño moitas dúbidas de que poida axudarme a min, pero xa levo 1.398 caracteres. Perdón tamén por iso.

A tristura é tan universal que, moitas veces, non é estritamente necesario explicar por que se activa. A tristura é un proceso do que ninguén consegue escapar, e pensar en poder sacar dela algunha aprendizaxe non supón ningún consolo. Ningunha frase de Mr. Wonderful conseguiu xamais sacar alguén do pozo das penas. Ningún coach pechou resultados un só ano coa certeza empírica de ter rematado con boa parte do abatemento social. A esa xente, que me perdoe, non lle penso pedir perdón.

Colleume toda esta tristura imbuída nos libros de Annie Ernaux, que están a ser practicamente o único que son capaz de ler. Ela tiña un diario, eu non. Mais ela si tiña unha pena, ou varias, e quizais é por iso que me ten absolutamente fascinada. Ela raramente emprega diálogos e fala consigo mesma, e así é exactamente como me sinto agora, como a observadora equisciente da vida que pasa mentres me desculpo por non participar demasiado nela. Ernaux non pedía perdón. Probablemente teño que mellorar nese aspecto.

PREGUNTA 1. Comprensión do texto

- 1.1. Indique, nunha liña como máximo, cal é o tema do texto.
- 1.2. Explique o significado que teñen no texto as seguintes palabras e expresións: .
- 1.3. Elabora un resumo das ideas principais e secundarias do texto

TEXTO 2

A pesar das **nefastas** consecuencias para a inmensa maioría da poboación, como novamente vemos durante a pandemia, e de ser orixe directa da corrupción, a privatización de bens e servizos públicos avanza sen control. Comezou no seu momento polas eléctricas, as telecomunicacións e o ensino primario e secundario. A seguir foron a saúde, o abastecemento de auga, os servizos sociais e de coidados, as pensións... e agora tamén na Galiza, a universidade. Din que veñen complementar a oferta pública, dar máis e mellores servizos, mesmo alixeirar os orzamentos públicos. No entanto, sabemos, por **experiencia**, que iso é unha grandísima trola e que, na práctica, o que fan é destruír, empeorar, **precarizar**. Chuchar como vampiros os recursos e diñeiro do común en forma de subsidios, convenios e outras argucias legalizábeis.

E non. Galiza non precisa dunha cuarta e quinta universidade que veñan desestabilizar o noso sistema público, que xa dá cumprido servizo por medio de tres institucións perfectamente consolidadas, cunha **oferta** de titulacións moi variada e cada vez máis axustada ás necesidades que demanda a sociedade, en xeral ben situadas nas clasificacións estatais e internacionais polo seu labor investigador, e cunha distribución territorial equilibrada distribuída en sete campus. O que verdadeiramente nos **cómpre** é que se dote o sistema público de recursos orzamentarios suficientes para garantir o acceso aos estudos universitarios a toda a poboación, independentemente do seu nivel de rendas e situación económica, se reforcen e blinden as equipas de investigación, se desprecарicen os contratos, se dote dun cadro de persoal anovado e suficiente e se defronte xa o impacto das consecuencias que a crise demográfica vai supor para as nosas tres institucións públicas de ensino superior.

Gonzalo Constenla, **Nós diario**, 2021

PREGUNTA 1. Comprensión do texto de Gonzalo Constenla

1. Indique, nunha liña como máximo, cal é o tema do texto.
2. Explique o significado que teñen no texto as seguintes palabras e expresións: nefastas, experiencia, precarizar, oferta, cómpre.
3. Elabora un esquema das ideas principais e secundarias do texto

TEXTO 3

“A ausencia de educación sexual e afectiva favorece o **sexismo**, que por si mesmo é a antesala da violencia”. Esta afirmación recollida polo xornal *Liberation*, foi realizada pola presidenta do Alto Consello para a Igualdade de Homes e Mulleres da República francesa. Con motivo do inicio de curso, o organismo emitiu un informe en que reclama dos poderes públicos que dean ao tema unha prioridade absoluta. E o ministro de Educación asinou unha circular para que nos centros escolares **se** dea cumprimento á lei de 2021 que fixa a realización de tres sesións anuais de educación sexual, algo que non se está a cumprir.

O informe alerta dos elevados índices de violencia sexual entre a mocidade e da alarmante falta de respecto a cuestións fulcrais coma o consentimento. Manifestan que o ensino non está á altura (...). A propia Unesco confirma que a educación en sexualidade é beneficiosa para a saúde da **mocidade** e incide positivamente nos comportamentos sexuais.

E no Estado español? A educación sexual na nova lei deste goberno non pasa de ser un principio pedagóxico e un contido transversal. Abordábel desde calquera **materia** ou desde ningunha, pois a súa aplicación queda a criterio dos departamentos e, en última instancia, do profesorado. En definitiva, depende da vontade, e daquela tamén da ideoloxía, das persoas docentes. Docentes que, ademais, non fomos formados para iso.

Deberíamos traer á actualidade o debate sobre a educación sexual nas aulas? Penso que si, pois a ausencia destes contidos no currículo non nos permite dar **ferramentas** “para desenvolver relacións sociais e prácticas sexuais respectuosas, para reflexionar sobre o impacto das súas eleccións..., para comprender os seus dereitos e defendelos ao longo da súa vida”, tal e como prevé a Unesco que faga a Educación Sexual **Integral** na escola.

Marta Dacosta “Educación sexual” Diario Nós (03/12/2022).

PREGUNTA 1. Comprensión do texto de Marta Dacosta

1. Indique, nunha liña como máximo, cal é o tema do texto.
2. Explique o significado que teñen no texto as seguintes palabras e expresións: sexismo, mocidade, materia, ferramentas, integral
3. Elabora un resumo do texto

TEXTO 4

DIBUS EN GALEGO

As nais e pais con **cativada** identificamos que os debuxos, sexan na tele ou en *YouTube*, son unha das fontes de castelanización clarísima, sendo unha das **motivacións** da campaña popular que pide unha canle 24 horas infantoxuvenil na TVG.

Máis aló do debate de se as nenas e nenos ven demasiados contidos audiovisuais, que tamén, está unha realidade complexa na que, mesmo habendo contidos en galego, non se **consomen**; nin tampouco funcionan en moitos casos os debuxos en portugués. Na Comisión de Control da CRTVG no **Parlamento** respondera o Director Xeral en 2017 que só dúas mil persoas de menos de 24 anos ven a TVG no país.

Os debuxos en galego non son a solución máxica, pero axudan. Non só a canle 24 horas (agardemos que sexa viable), senón que é fundamental a **inclusión** da opción en galego nas plataformas dixitais e que as ferramentas en móbiles ou *tablets* funcionan ben e sexan atractivas.

Pero cómpre un Goberno que crea nas leis propias, porque a ano 2020 seguimos tendo que reivindicar o cumprimento da Lei e do Plan de Normalización Lingüística da era Fraga: no audiovisual, no ensino, na vida.

Paula Vázquez Verao, *Nós diario*, 12 de novembro
de 2020

PREGUNTA 1. Comprensión do texto

1. Indique, nunha liña como máximo, cal é o tema do texto.
2. Explique o significado que teñen no texto as seguintes palabras e expresións: cativada, motivacións, consomen, Parlamento, inclusión,
3. Elabora un esquema das ideas principais e secundarias do texto

PRODUCCIÓN TEXTUAL

"O idioma é a chave coa que abrimos o mundo"
Manuel María

CRITERIOS PARA A CORRECCIÓN DA PRODUCCIÓN TEXTUAL

PREGUNTA 2. PRODUCCIÓN TEXTUAL (SOBRE O TEXTO NORMALMENTE) (2,5 PUNTOS).

Acéptase que traten das súas preferencias persoais. Valórase a capacidade para producir un texto de opinión **coherente**, ben **estruturado**, **adechado** á situación comunicativa e **correcto ortográfica e gramaticalmente**. Os 2,5 puntos desagregaranse do seguinte xeito:

- 1) Construción textual (contido e estrutura). **Coherencia**. 1 PUNTO. Valórase:
  - a) A adecuada selección da información, coa presenza da información pertinente e necesaria para que o texto sexa cabalmente comprendido, evitando tanto a súa excesiva previsibilidade (clixés, estereotipos, lugares comúns), como a “orixinalidade gratuíta”. Débense evitar as paráfrases do texto.
  - b) A coherencia discursiva: a sucesión de enunciados do texto debe presentar asemade continuidade temática e progresión informativa, así como non introducir contradicións. O adecuado emprego dos signos de puntuación.
  - c) A organización da información e a súa división clara en parágrafos (exemplo: introdución, desenvolvemento, conclusións).
  - d) Uso pertinente de diversidade de conectores.

- 2) Adecuación léxico-gramatical e cohesión. 0,75 PUNTOS.

Valórase a capacidade de construción de textos adechados á situación (formal) en que estes se producen. Requírese un apropiado manexo dos registros da lingua, tanto nas escollas lexicais como no emprego das construcións gramaticais. Deben evitarse tanto os trazos propios da oralidade (coloquialismos) e dos textos espontáneos e non planificados, como os que amosan un requintamento afectado, así como as palabras comodín. Bo manexo dos recursos cohesivos, tanto gramaticais como léxicos, é dicir, evitar as repeticións mediante o emprego dos procedementos de cohesión (gramaticais e léxico-semánticos).

- 3) Corrección lingüística. 0,75 PUNTOS.

Débense aplicar os mesmos criterios que na valoración lingüística xeral.

OBSERVACIÓN: No caso de textos cunha extensión manifestamente menor á solicitada, ao punto de dificultar a súa avaliación de acordo cos criterios expostos, esta circunstancia dará lugar a unha diminución proporcionada da valoración global da pregunta. Non se considerarán os textos (ou partes deles) que carezan da necesaria pertinencia con relación ao tema proposto.

RÚBRICA DE CORRECCIÓN				PUNTOS
COHERENCIA	INTRODUCCIÓN (0,15)	Constrúe unha introdución precisa, sen rodeos excesivos e atractiva		
	TESE (0,1)	Identifícase con claridade, Está na introdución		
	ARGUMENTOS (0,2)	Os argumentos son pertinentes para a tese que defende (evítanse ideas previsibles) e fórmulanse con claridade		
		Emprega variedade de argumentos para defender a súa postura		
	CONCLUSIÓN (0,15)	A conclusión é forte; deixa clara a súa postura e reitera a tese		
	SEPARACIÓN (0,15)	Hai unha clara separación en parágrafos: unha para a introdución, un para cada argumento e un para a conclusión. Os argumentos desenvólvense en parágrafos independentes sen perder coherencia nin cohesión		
	ESTRUTURA (0,1)	Identifícase claramente unha introdución, un corpo e unha conclusión.		
	CONECTORES (0,15)	Emprega conectores variados para encadear as súas ideas ao longo do texto, non só para desenvolver os seus argumentos		
ADECUACIÓN E COHESIÓN	REXISTRO (0,4)	Evita trazos da oralidade e dos textos non planificados (coloquialismos, palabras comodín, etc)		
	RECURSOS COHESIVOS (0,35)	Emprega diversos mecanismos de cohesión para evitar a repetición mediante o emprego dos procedementos de cohesión		
ORTOGRAFÍA	Respecta as normas ortográficas e morfolóxicas (ata -0,75)			-
	Faltas moi graves (-0,2)		-	
	Faltas graves (-0,1)		-	
	Faltas leves (-0,05)		-	

NOTA FINAL

O TEXTO ARGUMENTATIVO

De termos que opinar sobre as ideas que se expoñen nun texto ou nunha parte del, antes de nada haberá que analizar e comprender o texto de partida.

Enfrontémonos a un texto ou a un tema, o primeiro paso é a indagación; antes de empezar a escribir un texto argumentativo, hai que explorar a cuestión, é dicir, o problema ou situación que admite posicións a favor e en contra.

A) EXPLORAR OS ARGUMENTOS SOBRE TODOS OS ASPECTOS DA CUESTIÓN

A nosa tarefa consiste en dar unha opinión ben informada que poida ser defendida con argumentos sólidos. De ser un traballo para o que dispoñamos de tempo, informáremos sobre a cuestión, leremos libros, revistas, artigos e mesmo poderemos falar con persoas con diferentes puntos de vista. Así empezaremos tamén a formular argumentos propios. Podemos establecer unha listaxe de argumentos e despois escoller os que consideremos mellores.

B) DECIDIR A TESE

Teremos que examinar os argumentos e, en función dos que escolleramos porque han de ser máis convincentes para convencer o receptor, formularemos a tese que deriva dun xeito coherente dos mesmos.

TIPOS DE ARGUMENTOS

Autoridade: emprégase o nome dunha autoridade ou institución de prestición para apoiar a tese ou opinión.

Exemplo: *O cerebro humano ten a capacidade para anticipar o perigo. Un grupo de investigadores da Universidade de Santiago de Compostela identificaron unha área do cerebro que actúa como un sistema de alerta temperá; este sistema, segundo as investigadores...*

Baseados en datos e feitos: En ambos os casos a *información* é irrefutable, pois descansa en feitos demostrables ou en datos estadísticos.

-Argumento de feito: A tese “a contaminación dana a saúde” pode ser apoiada co feito de que nas cidades contaminadas aumentaron as enfermidades respiratorias.

-Argumento de dato: A tese “existe unha relación entre o aumento de concentración de partículas contaminantes e o número de enfermidades respiratorias e mortes” é apoiada cos seguintes datos: Cada vez a concentración de partículas aumenta en dez microorganismos por metro cúbico de aire, o número de mortes por ataques cardíacos aumenta en 1,4% e os casos de enfermidades respiratorias, como a bronquitis, nun 3,4%.

De comparación: mediante a comparación organízase a información de semellanza e a partir desa comparación apóiase a tese. Establécese unha relación entre aquilo que se quere demostrar e unha realidade distinta pero semellante.

Exemplo: No contexto dunha campaña antitabaco, realizouse un seguimento durante un ano a un grupo de 340 fumadores. A metade deles foron sometidos a unha intervención en centros de saúde, consistente en consellos antitabaco e entrega de material informativo. Un ano despois, avaliáronse os resultados mediante unha enquisa que revela que o 41% do grupo

intervido logrou abandonar total ou parcialmente o consumo de tabaco; pola contra, o grupo non sometido á intervención, mantivo inalterable o seu consumo.

Argumento da maioría: o maior é preferible ó menor. *OLLO, facilmente desmontable.

Exemplo: *A película obtivo máis de dous millóns de espectadores, polo tanto, debe ser boa.*

Argumento da utilidade: baséase no tópico de que o útil é preferible ó que non o é

Exemplo: *Preocuparse polo quecementos da Terra, axudará a todos a....*

Argumento ético: basease no tópico do que se considera moral.

Exemplo: *“Señores ministros e responsables de Europa, é á súa solidariedade e á súa bondade ás que gritamos polo socorro de África”*

Argumentación con exemplo: aportamos un exemplo concreto para apoiar o refutar a tese.

Basados en definiciones: Apoiar unha tese utilizando unha definición.

Exemplo: *Qué é o virus sincicial? O sincicial é un virus que produce enfermidade respiratoria en pacientes de calquera idade, pero con distinta severidade. Nos lactantes e meniños é a causa máis importante de virus severos e provoca graves problemas obstructivos e bronconeumonias.*

Tamén desenvolveremos os posibles contraargumentos, se ben dun modo non tan completo como os argumentos a favor da postura defendida.

Algunhas voces son partidarias do emprego do móbil nas aulas, pois consideran que é unha oportunidade educativa para formar os adolescentes no uso responsable desta ferramenta. Isto podería levarse a cabo nun grupo reducido, pois ao profesorado resultarlle doado controlar o uso que o estudantado fai deste dispositivo. No noso país, onde a media é de 25 alumnos por aula, semella unha utopía materilizar esa proposta.

C) COMO EXPRESO A MIÑA OPINIÓN?

Cando saibas o que pensas tes que expresalo. Para garantir a calidade e a rapidez da redacción definitiva do comentario convenche realizar un borrador. Atende ás seguintes pautas:

- A extensión aproximada do comentario son 200-250 palabras, así que debes seleccionar e organizar ben as túas ideas.
- É recomendable que o texto presente tres partes: introdución, desenvolvemento e conclusión.

Daquela deberá contar, como mínimo, con **tres parágrafos**. Nesta fase debes esquematizar o que vas incluír en cada unha.

INTRODUCCIÓN

Formular unha introdución breve e enunciar a tese que imos defender. Esta debe ser breve e precisa; polo tanto, non pode ser demasiado xeral.

DESENVOLVEMENTO

É a parte máis extensa e pode conter máis dun parágrafo. Aquí debes expoñer os teus argumentos, ordenados e relacionados. Evita as contradicións, as repeticións e as afirmacións non razoadas.

USAREMOS COIDADOSAMENTE OS CONECTORES

A función básica dos textos argumentativos é presentar unha serie de informacións de xeito convincente para guiar o lector cara ás conclusións que nos interesan. É imprescindible por iso relacionar as secuencias textuais entre si.

De acordo coas funcións que realizan os conectores argumentativos, distinguiremos tres grupos distintos:

CONECTORES CONTRAARGUM ENTATIVOS

Expresións conectivas como aínda que, a pesar de (que), malia (que) e se ben (das que *aínda que* é o conector prototípico).

Conectores como *pero*, non obstante, non obstante, agora ben, con todo, aínda así ou de todos os xeitos (pero é o representante paradigmático deste grupo).

Grupo formado por conectores tales como mentres que, en cambio e polo contrario (basicamente modifican no segundo membro algún aspecto do formulado no primeiro)

CONECTORES CONSECUTIVOS

Conectores integrados na oración (que presentan a conxunción que): así que, *de modo que*, *de maneira que*, *polo que*, *de aí que*, etc.

Conectores de tipo parentético: *por iso*, *por ese/ tal/ dito motivo/ razón/ causa*, *por tanto*, *en consecuencia*, *por conseguinte*, *pois*, *así pois*.

CONECTORES ADITIVOS

Conectores que introducen un novo aspecto ou punto de vista do tema que se está a tratar sen valoralo dende o punto de vista argumentativo: *así mesmo*, *igualmente*, *de igual/ mesmo modo*, *por outra parte*, *por outro lado*, *pola súa banda*, *á súa vez*.

Conectores que introducen un novo aspecto informativo do tema, presentándoo como máis forte dende o punto de vista argumentativo que os aspectos anteriores: *ademais*, *enriba*, *por engadido*, *por demais*, *mesmo*, *inclusive*.

MARCADORES DISCURSIVOS E CONXUNCIÓNS ENXEBRES	VALOR EQUIVALENTE
Abofé	Afirmación na actitude: <i>certamente</i> , <i>con certeza</i>
Aínda non ben	Temporal de inminencia: <i>así que</i> , <i>no momento mesmo de...</i>
Alén de	-Adición: <i>ademais de</i> , <i>amais de</i> -Exclusión: <i>excepto</i> , <i>non sendo</i> , <i>agás</i> , <i>de quitado...</i>
Asemade	Simultaneidade: <i>ó mesmo tempo</i> , <i>simultaneamente</i>
Así e todo	Contraargumentarivo: <i>con todo</i> , <i>a pesar de...</i>
Ben que	Adversativo: <i>aínda que</i> , <i>malia que...</i>
Co gallo de (que)	Causa ou razón: <i>co motivo de (que)</i> , <i>por mor de (que)</i>
Como tal	Exemplificación: <i>por exemplo...</i>
Deste xeito	Consecutivo: <i>así</i> , <i>por tanto</i>

Disque	Introduce unha dúbida ou incerteza
Emporisco	Adversativo: <i>non obstante, agora ben, aínda así...</i>
Isto é	Introduce unha explicación ou paráfrase: <i>é dicir, quere dicir; noutras palabras...</i>
Mais	Adversativo: <i>pero, porén, non obstante</i>
Malia (que)	Adversativo, concesivo e contraargumentativo: <i>a pesar de (que), ben que...</i>
Namentres (que)	Temporal: <i>entre tanto (que)</i>
Non sendo (que)	Condicional: <i>a non ser que, de non ser que, se, de+inf</i>
Ora...ora...	Disxunción: <i>ou...ou..., ben...ben..., quer...quer...</i>
Por unha banda, pola outra	Enumeración que se vai contrapor a outra: <i>por unha parte, pola outra</i>
Verbo de	Introdutor de tema: <i>sobre, no que respecta a, tocante a, referido a</i>
Xa que logo	Consecutivo: <i>por tanto, en consecuencia, daquela</i>
Se cadra	Introduce unha dúbida, posibilidade e incerteza: <i>quizais..., seica... poida que...</i>
Por moito que	Concesivo: <i>aínda que, aínda cando, malia que...</i>
Por mor de (que)	Causal: <i>por causa de (que), por culpa de, porque, por+inf</i>

FORMA INCORRECTA	FORMA CORRECTA GALEGA
*Anque	Aínda que, ben que, malia que
*Sen embargo	Non obstante, porén
*A pesares de que	A pesar de que, malia que
*Seique	Seica, acaso
*Mentras, *entrementras * namentras	Mentres, entrementras, namentres
*En cambio	Pola contra, en tronques
*Incluso	Mesmo
*Entonces	Entón, daquela, nese intre
*Pese a que, *pesia que	Malia que, a pesar de
*Se ben	Aínda que, ben que

CONCLUSIÓN

Debe ser breve (un só parágrafo) e resumir a esencia do exposto anteriormente, é dicir, debes expoñer a tese que defendiches. O que expreses aquí vai ser o que configure a impresión xeral do comentario na mente de quen o lea, por iso convén meditalo ben.

AS FALACIAS

As falacias lóxicas son utilizadas comunmente para xustificar argumentos ou posturas que non son xustificables utilizando a razón. Adoitan enmascarar enganos, falsidades, ou estafas.

Tipos de falacias:

Falacia ad hominem (ataque persoal) consiste en afirmar que un argumento de alguén é erróneo só por unha cuestión do ámbito persoal de quen o defende, non por problemas do argumento en si.

Exemplo: “*Quen di que hai quentamento global seguro que nin rematou a primaria*”

Home de palla: caricaturización das ideas.

Exemplo: Texto sobre o uso excesivo e irresponsable da tecnoloxía: “*Hai quen quere obrigarnos a vivir sen tecnoloxía, volver á Idade de Pedra*”

Argumento ad numerum: apelación á maioría como base do argumentos.

Exemplo: *“todo o mundo sabe que o nacionalismo é violento”*

Si é válido amosar tendencias de opinión ou práctica comúns pero sen outorgarlles maior valor e sen usalas como argumento.

Falso dilema: mostrar só branco ou negro

Exemplo: *“Se non apoian este proceso é que son terroristas”*

Falsa relación causal:

Exemplo: *“aprobou, logo estudou moito”*

Exemplo: *“non aprobas, non estudaches”*

Xeneralización apresurada: atribución indebida ou anecdótica

Exemplo: *“estas dúas que estudan nese IES privado son unha cracks, polo tanto. o nivel deses centros é elevadísimo”*

Esta falacia é a base de todos os estereotipos. Mesmo un número amplo de casos non implica que non haxa outra tendencia e excepcións.

Falsa analoxía: con aspectos irrelevantes

Exemplo: *“quen viste con Bill Gates, é un triunfador”*

Argumento ad ignorantiam: esta falacia dáse especialmente cando un afirma que algo é verdade só porque non se probou como falso, ou que algo é falso só porque non se probou como verdadeiro

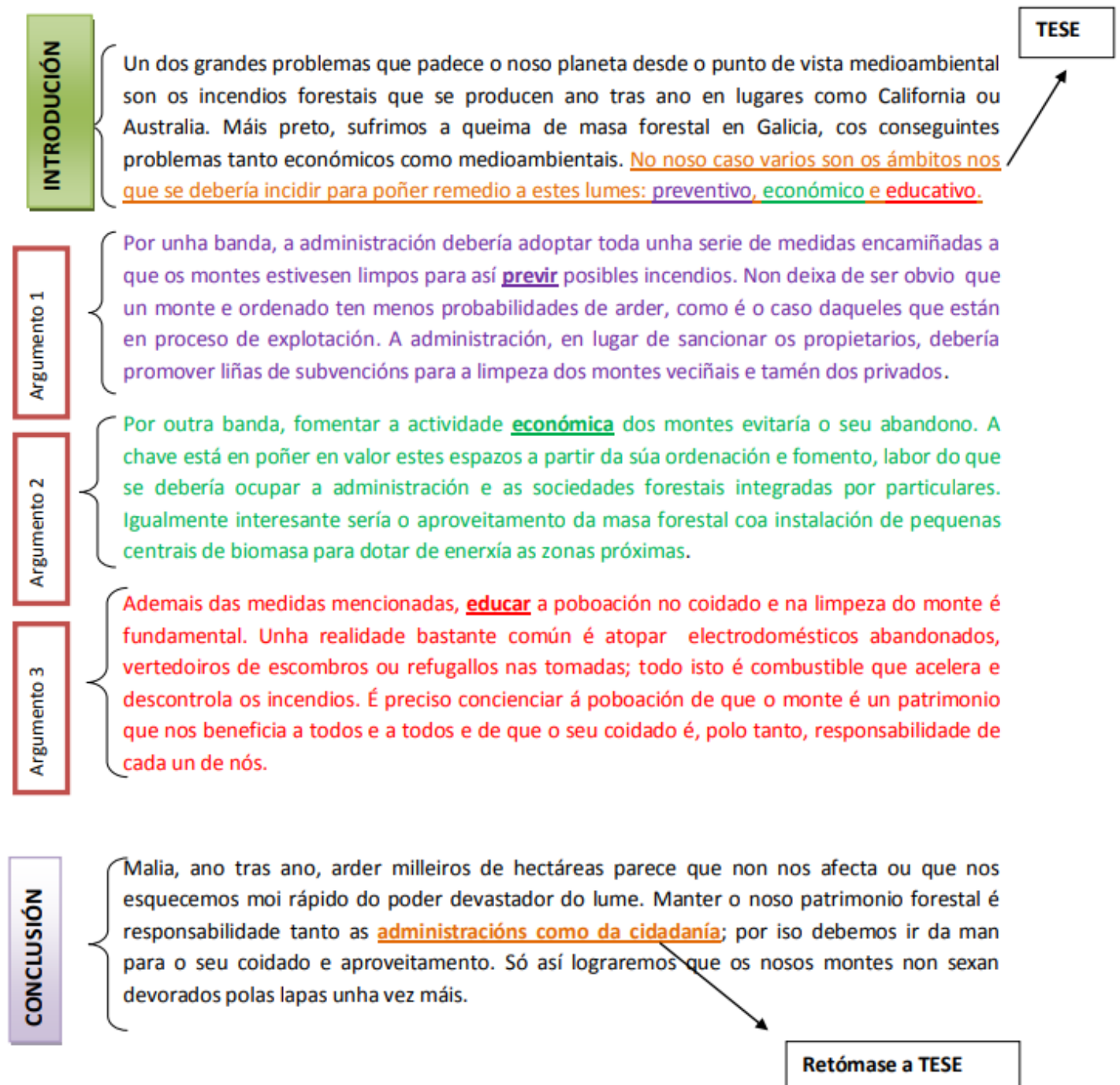
Exemplo: *“Existen extraterrestre, ninguén puido demostrar que non sexa así”*

Argumento ad baculum (argumento que apela ao bastón) é unha falacia que implica soste a validez dun argumento baseándose na forza ou na ameaza do uso da forza

Exemplo: Se cres que non debes pagar impostos, o teu soldo e propiedades seranche embargados; polo tanto, se non queres verte convertido nun indixente, debes crer que pagar os teus impostos é a túa obriga”

Populismo (ad populum): consiste en apelar fundamentalmente aos sentimentos dunha multitude e non apelar a argumentos de índole lóxico.

Texto argumentativo sobre as solucións para evitar os incendios que se producen nos montes.

ACTIVIDADES DE PRODUCCIÓN TEXTUAL

DIBUS EN GALEGO

As nais e pais con cativada identificamos que os debuxos, sexan na tele ou en YouTube, son unha das fontes de castelanización clarísima, sendo unha das motivacións da campaña popular que pide unha canle 24 horas infantoxuvenil na TVG.

Máis aló do debate de se as nenas e nenos ven demasiados contidos audiovisuais, que tamén, está unha realidade complexa na que, mesmo habendo contidos en galego, non se consomen; nin tampouco funcionan en moitos casos os debuxos en portugués.

Na Comisión de Control da CRTVG no Parlamento respondera o Director Xeral en 2017 que só dúas mil persoas de menos de 24 anos ven a TVG no país.

Os debuxos en galego non son a solución máxica, pero axudan. Non só a canle 24 horas (agardemos que sexa viable), senón que é fundamental a inclusión da opción en galego nas plataformas dixitais e que as ferramentas en móbiles ou *tablets* funcionan ben e sexan atractivas.

Pero cómpre un Goberno que crea nas leis propias, porque a ano 2020 seguimos tendo que reivindicar o cumprimento da Lei e do Plan de Normalización Lingüística da era Fraga: no audiovisual, no ensino, na vida.

Paula Vázquez Verao, *Nós diario*, 12 de novembro de 2020

Expón a túa opinión persoal sobre como os debuxos e os medios audiovisuais en galego son necesarios para a integración e normalización da lingua nas etapas infantís. Non esquezas empregar conceptos de sociolingüista para ser máis específico.

TEXTO

Unha *casa* sen balcón é hoxe en día unha **froita con becho** no mercado inmobiliario, tamén aquela á que non lle toca a luz do sol. Esas cousas, que sempre importaron, agora importan moito máis e, diante da ameaza dun novo confinamento ou unha nova pandemia, a xente quere terra que pisar. Con todo, eu, que vivo xa na aldea, que decidín hai ben de anos ter espazo e luz e terra abonda, non sei ben que pensar. Porque para min o período de confinamento fixome reflexionar tamén sobre ese modelo de cidade difusa, de améndoa de núcleo urbano no que moitas de nós nos embarcamos alá polos finais dos noventa e a primeira década dos dousmil. Decateime, neses días cara adentro, eses días de ocupar con plena consciencia o espazo doméstico, da impostura deste rural que estamos construíndo.

Para min, de procedencia urbana, o campo, a natureza, foi sempre, antes que nada, paisaxe. Eu o que quería era vivir nunha contorna fermosa, alimentarme da beleza malia non saberlle o nome aos *paxaros* nin as herbas, non ter nin idea dos ciclos lunares nin das épocas de semente e de colleita. Tampouco me importaba saber moito sobre a veciñanza, nin a igrexa nin os santos, nin as familias nin as súas historias, esas manchas de aceite que perviven e trazan mapas invisibles. Habitar a aldea como moitas de nós fixemos e continuamos facendo é un **simulacro**, un coma quen. Porque, en realidade, a présa, a impersonalidade, o individualismo trouxémolos canda nós ao vir habitar aquí. Vivimos na aldea como se vivísemos nun **espazo residencial**, nun barrio desa cousa que se denominou cidade-xardín, pero que, é importante subliñalo, non chegou nunca a implementarse de verdade. Os que vivimos na contorna rural das grandes cidades galegas sabemos ben que habitamos un espazo híbrido, un **frankenstein sociolóxico**, que non é quen de crear un concepto cabal de comunidade.

Rexina Vega. *Tempos Novos*. 10/02/2021 (adaptación).

PREGUNTA 1. Comprensión do texto de Rexina Vega

1.1. Indique en dúas liñas como máximo o tema do texto. **(0,5 puntos)**

1.2. Explique o significado que teñen no texto as seguintes expresións: “froita con becho”, “simulacro”, “espazo residencial”, “frankenstein sociolóxico”. Non son válidas as respostas só con sinónimos. **(1 punto)**

1.3. Localice no texto dous conectores distintos e indique o tipo. Propoña en cada caso outro conector de significado similar. **(1 punto)**

PREGUNTA 2. Producción textual (sobre o texto de Rexina Vega)

2. Redacte un texto no que exprese as súas preferencias polo tipo de lugar e vivenda para residir, aducindo os motivos das súas eleccións. (Extensión aprox. 200-250 palabras) **(2,5 puntos)**

TEXTO

Dende que teño memoria, sempre sentín apego polos obxectos, non tanto polo seu valor en si mesmos, senón polo que nos lembran ou representan. Neste sentido, o **apego** polos obxectos é o contrario do **materialismo**, que busca unha acumulación e desbote na que todo vai perdendo sentido.

Estes días de Nadal que acabamos de pasar nos que se agarda dar e recibir agasallos fascín~~ame~~me quen o ve todo como un acto de consumo e de “quedar ben” sen máis. Tamén, a xente que non agasalla nunca con nada (e, insisto, o agasallo pode ser tempo, ou unha comida, ou cousas que non custan diñeiro) e xa que dicir deses homes que, no Nadal, “**delegan**” calquera compra nas mulleres, coma se o asunto non fose con eles, amosando como adoito unha irresponsabilidade emocional que sobrecarga a outras e da que por suposto non se preocupan nin ocupan en absoluto, non vaia ser. Elas, nosoutras, a mercar para todo o mundo e a miúdo tamén a sermos as únicas que non atopamos nada no zapato a menos, claro, que o merquemos, empaquetemos e poñamos nel nós mesmas. Eles con compartir o gasto, se tal, xa dan por cumprida a misión. Todo en (des)orde.

Penso que moitas destas persoas esquecen que facer un agasallo, sexa este material ou doutro tipo, implica unha atención pola outra persoa, coñecela e preocuparse por buscar algo, grande, pequeno, importante ou trivial, que sabemos que lle vai gustar. Eu crecín nun contexto no que se nos aprendeu que agasallar é atender a quen nos rodea e celebrar a súa presenza. Por iso cando regreso a Vigo cada ano despois do Nadal veño sempre cargada de obxectos que me rodean de afecto e que me acompañan ao longo de todo o ano. Dende os tés, o aceite ou o mel que vou consumindo aos poucos ata prendas de roupa, maletas, elementos domésticos, adornos, xogos, aparentes trangalladas que para min teñen valor infinito. Neles está contido o afecto das persoas. Por iso me resulta logo tan difícil desfacerme de calquera cousa e coido todo ata que cae en anacos.

Este ano, ademais, o Nadal foi tamén un tempo de **dó**, de recoller o armario da miña mai e as súas cousas. Entre elas, moitas que meu irmán e mais eu, a miña curmá e curmán e outras, lle foramos agasallando ao longo do tempo. Coa dor do retorno imposible, agora son os obxectos os que gardan a súa presenza de modo material e concreto. Na ausencia do seu corpo, dos nosos corpos, serán eles os que queden. Procuremos, logo, encheiros de afecto.

María Reimóndez. *Nós Diario*. 12/01/2022.

PREGUNTA 1. Comprensión do texto de María Reimóndez

1.1. Elabore un breve resumo coa información máis relevante do texto. **(1 punto)**

1.2. Explique o significado que teñen no texto as seguintes palabras: apego, materialismo, delegan, dó. Non son válidas as respostas só con sinónimos. **(1 punto)**

1.3. Localice no texto dúas palabras comodín e propoña outras que as poidan substituír. **(0,5 puntos)**

PREGUNTA 2. Producción textual (sobre o texto de María Reimóndez)

2. Redacte un texto no que indique se está de acordo ou non coa autora e no que exprese a súa propia opinión persoal sobre o tema tratado. (Extensión aprox. 200-250 palabras) **(2,5 puntos)**

FUNÇIONAMENTO DA LINGUA

FONÉTICA E FONOLOXÍA

A fonética e a fonoloxía son disciplinas lingüísticas que se ocupan dos sons da lingua.

QUE É A FONÉTICA?

A **fonética** estuda as realización dos sons, é dicir, a pronunciación real dos fonemas, a materialización física dun fonema.

Os sons transcríbense entre corchetes ['teto].

QUE É A FONOLOXÍA?

A **fonoloxía** estuda a articulación dos sons da linguaxe en relación aos significados: as diferenzas fónicas ligadas ás diferenzas de significado. Por exemplo, a palabra *teto* está formada por catro fonemas /t/ /e/ /t/ /o/, mais se cambiamos o fonema /t/ polo fonema /p/ obtemos unha palabra distinta: *peto*.

A fonoloxía, polo tanto, estuda os **fonemas**: unidades lingüísticas mínimas, abstractas, sen significado, que permiten diferenciar palabras.

O sistema fonolóxico galego consta de **26 fonemas**: 7 vocálicos e 19 consonánticos.

Fonemas vocálicos: constitúen o núcleo silábico e poden formar sílaba por si sós.

Fonemas consonánticos: constitúan a marxe silábica (explosiva ou implosiva) e precisan dunha vogal para formaren sílaba.

Os fonemas transcríbense entre barras / 'teto/ .

Letra	Fonema	Exemplo
A, a	/a/	ama /ama/
B, b	/b/	barco /barko/
C, c	/θ/	cea /θea/
	/k/	urco /urko/
D, d	/d/	dado /dado/
E, e	/e/	feo /feo/
	/ɛ/	ferro /fero/
F, f	/f/	folla /foʎa/
G, g	/g/	gato /gato/
H, h	Ø	hoxe /oʃe/
I, i	/i/	pita /pita/
L, l	/l/	lira /lira/
M, m	/m/	mapa /mapa/

N, n	/n/	nada /nada/
Ñ, ñ	/ɲ/	viño /biɲo/
O, o	/o/	soño /soɲo/
	/ɔ/	forte /fɔrte/
P, p	/p/	pucho /putʃo/
Q, q	/k/	qatarí /kata'ri/
R, r	/r/	querer /ke'rer/
	/r/	rato /rato/
S, s	/s/	ser /ser/
T, t	/t/	toro /toro/
U, u	/u/	furna /furna/
V, v	/b/	vivir /bi'bir/
X, x	/ʃ/	xantar /ʃan'tar/
	/ks/	exame /ek'same/
Z, z	/θ/	zapato /θa'pato/

Dígrafos		
Letra	Fonema	Exemplo
CH, Ch, ch	/tʃ/	murcho /murtʃo/
GU, Gu, gu	/g/	guerra /gera/
LL, Ll, ll	/ʎ/	milllo /mi'ʎo/
NH, nh	/ɲ/	unha /uɲa/
QU, Qu, qu	/k/	quilo /kilo/
RR, rr	/r/	carro /karo/

Cómpre ter en conta que:

- A un fonema lle poden corresponder varias grafías: **base e vaso** → /b/
- A unha grafía poden corresponderlle diferentes fonemas: **casa** → /k/
- **cesta** → /θ/
- A unha grafía non lle corresponde ningún fonema: **hoxe** → Ø

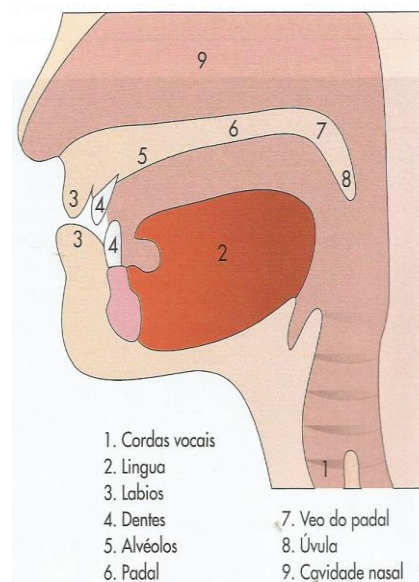
CARACTERIZACIÓN DOS FONEMAS

Os fonemas dunha lingua defínense atendendo a tres trazos distintivos:

- **Sonoridade:** distingue entre **fonemas xordos** e **fonemas sonoros** segundo vibren ou non as cordas vocais.
- **Punto de articulación:** é o lugar concreto do aparato fonador onde se produce un fonema (e os órganos que interveñen na súa articulación). Por este trazo distinguimos:

Consoantes		Vogais
bilabiais	alveolares	anteriores ou palatais
dentais	palatais	central
labiodentais	velares	posteriores ou velares
interdentais		

- **Modo de articulación:** é a posición que adoptan os órganos no momento de expulsar o aire.

O SISTEMA CONSONÁNTICO

Consoantes		Vogais
oclusivas	nasais	abertas
fricativas	laterais	medias
africadas	vibrantes	pechadas

Os fonemas consonánticos do sistema fonolóxico galego caracterízanse polo modo de articulación, o punto de articulación e a sonoridade.

MODO DE ARTICULACIÓN		
oclusivas	Retense totalmente o aire e sae de golpe.	/p/ /t/ /k/ /b/ /d/ /g/
fricativas	A cavidade bucal estréitase e o aire sae rozando.	/f/ /θ/ /s/ /ʃ/
africadas	Nun primeiro momento, obstrúese a saída de aire e posteriormente expúlsase cun leve rozamento.	/tʃ/
nasais	O aire sae polas fosas nasais.	/m/ /n/ /ɲ/ /ŋ/
laterais	O aire sae polos lados da lingua.	/l/ /ʎ/
vibrantes	Ao saír o aire fai vibrar a lingua. Pode ser simple /r/ ou múltiple /r̄/.	/r/ /r̄/

PUNTO DE ARTICULACIÓN		
bilabiais	Entre os dous labios.	/p/ /b/ /m/
dentais	A punta da lingua aproxímase aos dentes superiores.	/t/ /d/
labiodentais	O labio inferior toca os dentes superiores.	/f/
interdentais	A punta da lingua sitúase entre os dentes.	/θ/
alveolares	A punta da lingua aproxímase aos alvéolos.	/l/ /n/ /s/ /r/ /r̄/
palatais	A parte central da lingua achégase ao padal.	/ʃ/ /tʃ/ /ç/ /ɲ/
velares	A parte posterior da lingua achégase ao veo do padal.	/k/ /g/ /ŋ/
SONORIDADE		
sonoras	Vibración mínima das cordas vocais.	/b/ /d/ /g/ /m/ /n/ /ɲ/ /l/ /ʎ/ /r/ /r̄/
xordas	Maior vibración das cordas vocais.	/p/ /t/ /k/ /f/ /θ/ /s/ /ʃ/ /tʃ/

Trucos mnemotécnicos: sabendo as palabras “pataca” e “bodega” temos identificados todos os fonemas consonánticos oclusivos; coas palabras “pataca”, “xuízo” e “chafouse” teremos todos os fonemas

consonánticos xordos.

		Punto de articulación													
		bilabiais		dentaís		labiodentaís		interdentaís		alveolares		palataís		velares	
Sonoridade →		S	X	S	X	S	X	S	X	S	X	S	X	S	X
Modo de articulación	oclusivas	/b/	/p/	/d/	/t/									/g/	/k/
	fricativas						/f/		/θ/		/s/		/ʃ/		
	africadas												/tʃ/		
	nasais	/m/								/n/		/ɲ/		/ŋ/	
	laterais									/l/		/ʎ/			
	vibrantes	s								/r/					
		m								/r/					

Tendo isto en conta, xa podemos definir os fonemas consonánticos. O común é indicar primeiro o modo de articulación, logo o punto de articulación e, por último, a sonoridade. Por exemplo: /b/: fonema oclusivo bilabial sonoro.

OS FONEMAS VOCÁLICOS

Todas as vogais son sonoras, polo que só se se poden diferenciar entre si polo punto e o modo de articulación.

Sons os únicos fonemas que poden actuar como núcleo de sílaba, e poden ser **tónicos** ou **átonos**.

Punto de articulación		Modo de articulación	
anterior	A lingua elévase na parte anterior da boca e aproxímase ao padal.	pechada	Apertura mínima da boca.
central	Lingua en repouso.	semipechada	Están a medio camiño entre as pechadas e as abertas.
posterior	A lingua elévase na parte posterior da boca e aproxímase ao veo do padal.	semiaberta	
		aberta	Apertura máxima da boca.

Lugar de articul.	ANTERIOR	CENTRAL	POSTERIOR
Modo de articul.			
Pechada	/i/		/u/
Semipechada ou media pechada	/e/		/o/
Semiaberta ou media aberta	/ɛ/		/ɔ/
Aberta		/a/	

/i/ anterior, pechada.

/e/ anterior, semipechada.

/ɛ/ anterior, semiaberta

/a/ central, aberta.

/ɔ/ posterior, semiaberta.

/o/ posterior, semipechada.

/u/ posterior, pechada.

REALIZACIÓN DOS FONEMAS VOCÁLICOS SEMIABERTOS E SEMIFECHADOS

Non existe unha norma infalible para saber que palabras presentan unha vogal semiaberta ou semifechada, mais si existen unha serie de regularidades, que son as seguintes:

/ɛ/		/e/	
Deriva dun <i>e</i> breve latino que en castelán deriva nun ditongo <ie>.	<i>neve, ferro, tempo, pé, pedra...</i>	Palabras rematadas en -eo, -és/esa, -eño/a, -edo, -eda, -ez, -eza, -ello, -ella, -eiro, -eira	<i>alleo, coruñés, caribeño, alameda, nudez, palleiro... *credo, ciprés, vello/a</i>
Palabras agudas coas terminacións -é e -el e os seus plurais.	<i>papel-papeis</i>	Os demostrativos	
Trabado por -l.	<i>melro</i>	Os verbos con infinitivo rematado en -er, -ear.	<i>cean, arreas</i>
Nas seguintes terminacións: -ela, -elo, -encia, -ería, -estre, -er (menos en infinitivos).	<i>cadela, ciencia, mestre, panadería, muller</i>	En ditongos decrecentes (non plurais).	<i>meu, seu, feito, cheiro...</i>
Cando é tónico en esdrúxulas.	<i>médico, célebre</i>	Nomes das letras que non comezan por e-.	<i>be, ce, gue, xe...</i>
Trabado por consoante oclusiva /p, t, k/ (grupos cultos).	<i>precepto, sexo, recto</i>	Seguido de consoante palatal.	<i>fecha</i>
E tónico en palabra grave e rematada en ditongo crecente.	<i>criterio, recua, leria *medio, premio, femia</i>		
Nomes das letras que comezan por e-.	<i>eme, ese, efe...</i>		
A conxunción copulativa e, e palabras como <i>quen, ningún, pero...</i>			
Verbos			
2ª conxugación P2, P3, P6 do Presente de Indicativo dos verbos con alternancia vocálica.	<i>temes, perde, meten...</i>		
3ª conxugación P2, P3, P6 do Presente de Indicativo dos verbos con alternancia vocálica.	<i>segues, sente, menten...</i>		
Tema de perfecto dos verbos irregulares.	<i>fixese, tivésamos...</i>		

/ɔ/		/o/	
Deriva dun o breve latino que en castelán deriva nun ditongo <ue>.	<i>sorte, roda, ovo, xogo...</i> <i>*ponte, monte, fonte,ombo, fondo</i>	Palabras rematadas en -oso, -osa, -oño, -oña, -ollo, -olla, -oxo, -oxa, -or, -ora, -ón, -ona, -ozo	<i>curioso, suor, corazón, rolla, noxo, carozo...</i>
Palabras rematadas en -ol e -oz e os seus plurais.	<i>anzol-anzois feroz-feroces</i>	Terminación -oa (en castelán hai n intervocálico).	<i>soa, lagoa, patroa, leoa...</i>
<i>Nas seguintes terminacións: -oco, -oide, -ote, -olo</i>	<i>romboide, rapazote</i>	Ditongos decrecentes.	<i>ouro, moito, soute</i>
<i>Trabado por consoante oclusiva /p, t, k, b, g/ (grupos cultos).</i>	<i>doctor, robot, óptimo, obter</i>	Seguido de consoante palatal.	<i>solla</i>
O tónico en palabra grave e rematada en ditongo crecente.	<i>historia, odio, cenoria, dormitorio</i>		
Cando é tónico en esdrúxulas.	<i>código, lóxico</i> <i>*cóbado</i>		
As palabras con acento diacrítico <i>só, bóla, óso, nós...</i>			
Verbos			
2ª conxugación P2, P3, P6 do Presente de Indicativo dos verbos con alternancia vocálica.	<i>corres, come, collen...</i>	Tempos de perfecto de <i>ir</i> e <i>ser</i> .	<i>fose, for, fomos</i>
3ª conxugación P2, P3, P6 do Presente de Indicativo dos verbos con alternancia vocálica.	<i>dormes, xorden, recorre...</i>		

A SÍLABA

A **sílaba** é cada un dos golpes de voz cos que se pronuncia unha palabra. Está formada por un ou máis fonemas agrupados arredor dunha vogal, que é o núcleo, e pode ter ou non marxes.

O **núcleo** sempre é un vogal

A **marxe** silábica son os fonemas dunha sílaba que non forman parte do núcleo. Pode ser:

Marxe **explosiva** (prenuclear): **ca-sas, pron-to, lou-rei-ro**

Marxe **implosiva** (posnuclear): **ca-sas, pron-to, lou-rei-ro**

Clasificación das sílabas					
Segundo o fonema final			Segundo a posición do acento*		
Libres	Rematan en vogal.	ca-sas, tou-ro	Tónicas	Recae o acento da palabra.	lou-rei-ro
Trabadas	Rematan en consoante.	ca-sas, sal-món	Átonas	Non ten o acento da palabra.	lou-rei-ro
*O acento é a maior intensidade coa que se pronuncia unha sílaba fronte ás demais sílabas da palabra.					

NORMAS PARA DIVIDIR AS PALABRAS EN SÍLABAS

- Se aparecen **dúas consoantes** entre vogais, cada unha xúntase coa máis próxima:
hos-tal ad-xec-ti-vo
- agás cando formen grupo, isto é, cando a segunda sexa *l* ou *r* e a primeira *b, c, d, f, g, p, t*; neste caso, as dúas consoantes fan sílaba coa seguinte vogal:
ca-ble a-fron-tar so-bre
- Se hai **tres consoantes** entre dúas vogais, as dúas primeiras van na sílaba da vogal precedente e a outra na da seguinte:
ins-ti-tu-to obs-tá-cu-lo
- excepto se as dúas últimas forman grupo consonántico (como no caso anterior):
cóm-pli-ce om-brei-ro
- Se hai **catro consoantes** entre dúas vogais, as dúas primeiras van coa vogal precedente e as outras coa seguinte:
abs-trac-ción cons-tru-ír
- Os **dígrafos** *ch, ll, nh* e *rr* non se poden separar, porque representan fonemas únicos; sempre van en posición explosiva (inicio de sílaba):
sa-cho al-gu-nha go-rra
- Nalgunhas palabras derivadas por prefixación é posible separar o prefixo da base léxica:
des-an-dar sub-ur-ba-no

ACTIVIDADES DE FONÉTICA E FONOLOXÍA

1.- Indica se é aberta ou pechada a vogal tónica das seguintes palabras: *galego* (líña 3), *facer* (l. 4), *grellos* (l. 7), *polbo* (l. 7), *morriñosa* (l. 10), *mesmo* (l. 13). (PAU 2016: setembro-opción A).

2.- Indica se é aberta ou pechada a vogal tónica das seguintes palabras do texto: *meses, guerra, é* (líña 1), *réxime, sofre* (l. 7), *atómica* (l. 9), *todo* (l. 10), *escoller* (l. 11), *décadas* (l. 13), *vense* (l. 17). (PAU 2015: xuño-opción B).

3.- Indica se é aberta ou pechada a vogal tónica das seguintes palabras: *debes* (líña 1), *moderno* (l. 2), *moda* (l. 2), *teléfono* (l. 3), *móbil* (l. 3), *agora* (l. 19). (PAU 2015: setembro-opción B).

4.- Indica se é aberta ou pechada a vogal tónica das seguintes palabras: *costa* (líña 1), *esteiro* (l. 4), *xenérico* (l. 5), *rochosos* (l. 6), *recubertos* (l. 6), *colonias* (l. 12). (PAU 2014: setembro-opción B).

5.- Indica o timbre das vogais tónicas de grao medio que aparecen en *tes* (v. 9), *pelo* (v. 9), *recordo* (v. 10), *ve* (v. 12) e *cedo* (v. 20). (PAU 2012: xuño-opción A).

6.- Define os fonemas dos seguintes enunciados:

- Quen vén hoxe?
- Mañá chove seguro.
- Unha guerra feroz.

7.- Localice no seguinte texto dúas palabras nas que aparezan os mesmos fonemas que os subliñados nestas: peixe e exame. (Proposta de exame ABAU 2021)

Numerosos grupos de presión invisten centos de millóns de euros todos os anos para contrarrestar a evidencia científica sobre a situación.

A ciencia do cambio climático ten máis de 150 anos e é, probablemente, a área máis estudada de todas cantas conforman a ciencia moderna. Con todo, a industria enerxética e os grupos de presión políticos, entre outros, levan 30 anos sementando a dúbida sobre o cambio climático onde non a hai. As últimas investigacións estiman que as cinco compañías petroleiras e de gas máis grandes do mundo dedican ao redor de 200 millóns de dólares ao ano ao mantemento de lobbies que controlan, atrasan ou impiden o desenvolvemento de políticas climáticas de obrigado cumprimento.

A negación organizada do cambio climático está contribuíndo ao estancamento na redución de emisións de gases de efecto invernadoiro (GEI) ata desembocar no estado de emerxencia climática global no que nos atopamos. Como consecuencia, que os negacionistas se vallan de certos mitos (no mellor dos casos, noticias falsas; no peor, descaradas mentiras) para desautorizar á ciencia do cambio climático pode facer que as persoas do común non saiban a que aterse. A continuación expoñemos dous destes mitos e as probas científicas que os desacreditan.

1. O cambio climático non é máis que unha parte do ciclo natural

O clima da Terra nunca deixou de cambiar, pero o estudo da paleoclimatoloxía ou, o que é o mesmo, os “climas antigos”, demostra que os cambios acontecidos durante os últimos 150 anos (desde o comezo da Revolución Industrial) non poden ser naturais pola súa excepcionalidade. (...)

8. Clasifica estas palabras en semipechadas e semiabertas:

Aconselle, absorbe, cean, beba, anéis, cadela, célebre, código, collo, comité, coman, corazón, correr, correrres, couberdes, depende, dormen, dormitorio, episodio, deber, entendesen, espello, feroz, gardapó, incógnito, legua, foren, fora, soñan, ocorre, óptimo, temese, recto, reloquen, serven, tristeza, souberan, té, técnica, tivese

VOGAIS SEMIABERTAS	VOGAIS SEMIPECHADAS

9. Transcribe cada palabra desta oración:

O resultado da combinación de osíxeno con calquera elemento chámase óxido

10. Define os fonemas da palabra *elemento* e *combinación*.

DITONGOS, HIATOS E TRITONGOS

Dentro dunha palabra varias vogais aparecen de forma encadeada. Estas combinacións de sons vocálicos poden ser de tres tipos: ditongo, hiato e tritongos.

DITONGOS

Dous son vocálicos están en contacto dentro da mesma sílaba e forman núcleo silábico por si mesmos.

TIPOS DE DITONGOS	DESCRICIÓN	EXEMPLO
Decreciente	Vogal aberta (tónica) máis pechada	Adema <u>is</u> , remate <u>i</u> , do <u>us</u>
Crecente	Vogal pechada máis aberta (tónica)	P <u>i</u> ano, camb <u>ia</u> r, frec <u>ue</u> nte
Homoxéneo	Dúas vogais pechadas, a tónica é a primeira	P <u>ui</u> do, part <u>iu</u> , serv <u>iu</u>

HIATOS

Dous son vocálicos están en contacto, pero constitúen o núcleo de sílabas diferentes.

Aeronave, voíña.

DESCRICIÓN	EXEMPLO
Pechada (tónica) + aberta	Dí-a
Aberta + pechada (tónica)	Ca-í-da
Pechada + pechada (tónica)	Ru-í-do
Aberta + aberta	Ro-er

TRITONGO

Unión na mesma sílaba de tres vogais.

Pechada + aberta + pechada: cam-biou

VER
ACENTUACIÓN
DE DITONGO E
HIATOS

ACTIVIDADES DITONGOS, HIATOS E TRITONGOS

Exercicio 1: Indica se as seguintes palabras teñen ditongo, hiato ou tritongo e indica a súa estrutura. Despois clasifícaa nunha táboa como a anterior. **IMPORTANTE:** acentúa aquelas que o precisen!!

- coiro
- cuarto
- sorriu
- coiro
- cuarto
- moer
- muiño
- Paraguai

TRAZOS PROSÓDICOS OU SUPRASEGMENTAIS

O acento e a entoación son trazos fonolóxicos que se superpoñen aos fonemas e as sílabas sen variar as súas características.

Mapa e *mama* distínguense polos fonemas /m/ e /p/ (fonética)

Mama e *mamá* distínguense debido o acento (intensidade de pronuncia)

Mama e *Mamá?* distínguense pola entoación

ACENTO

É a maior intensidade ou enerxía coa que se pronuncia unha sílaba fronte ás demais da mesma palabra. Permítenos diferenciar as sílabas tónicas das átonas.

	Levan acento cando rematan en...	Non levan acento cando rematan en...
Agudas	vogal: <i>rubí</i> vogal + n: <i>xasmín</i> vogal + s: <i>cafés</i> vogal + ns: <i>irmáns</i>	ditongo decrecente: <i>recolleu</i> , <i>bacallau</i> * ditongo decrecente +s: <i>ademaís</i> , <i>quizaís</i> , <i>azuis</i> os monosílabos: <i>mel</i> , <i>ra</i>
Graves	consoante distinta de -n ou -s: <i>fácil</i> , <i>cáliz</i> , <i>tórax</i> dúas ou tres consoantes distintas de -ns: <i>bíceps</i> , <i>cómics</i> , <i>récorde</i> ditongo decrecente +s: <i>amábeis</i>	
Esdrúxulas	Acentúanse sempre: <i>cóxegas</i> , <i>árbore</i> , <i>prognóstico</i> ...	
*O resto de ditongos e tritongos seguen as regras xerais. Se teñen que levar acento, este colócase sempre sobre a vogal aberta: <i>axóuxere</i> , <i>camión</i> , <i>contéillelo</i> .		

ACENTUACIÓN DE HIATOS CON I E U

As vogais

i, u tónicas cando van antes ou despois dunha vogal átona, para indicar que ambas as vogais pertencen a sílabas distintas, é dicir, que non forman ditongo: *aínda*, *lúa*, *cafeína*, *saúde*... **iu e ui** non levan acento cando forma ditongo, é dicir, cando é tónico o primeiro elemento: *puido*, *lingüista*. Levan acento cando están en hiato porque é tónico o segundo elemento: *muíño*, *xuíz*.

Primeiro elemento tónico		Segundo elemento tónico	
Ditongo		Hiato	
ui	puido	uí	ruído
iu	partiu, saíu	iú	miúdo

ACENTUACIÓN DE DITONGOS

NON se acentúan:

Agudas que rematen en ditongo homoxéneo: *partiu*

Agudas que rematen en tritongo: *cambiou*

Agudas que rematan en ditongo decrecente, seguido ou non de -s: *ademais*

OLLO! NON SE ACENTÚAN:

Os adverbios rematados en -mente: *timidamente*.

Os demostrativos: *Dáme este*.

Os interrogativos e exclamativos: *Canto custan estes libros?* Só se acentúan no caso de ser preciso evitar ambigüidades (moi excepcionalmente): *Ela non dixo que quería*. / *Ela non dixo qué quería*. Os pronomes *ti* e *el*.

O adverbio afirmativo *si*.

Palabras de acentuación problemática

acne,alvéolo, amálgama, anódino, argon, atmosfera, auréola, bérber, biótopo, bronquíolo, cardíaco, cepelín, chofer, ciclope, conclave, cuadriga, dínamo, diocese, díodo, eléctrodo, elite, endócrino, gladiolo, heroe, isóbara, karate, libido, medula, mísil, neon, óboe, omoplata, olimpíada, parasito, paxaro, período, petróglifo, popurrí, quefir, radon, réptil, rubéola, termóstato, téxtil, traquea, triatlón, vacúolo, vertixe, xeróglifo...

A ter en conta!

Os **latinismos e palabras estranxeiras** de uso habitual seguen as regras de acentuación indicadas: *accésit, pákinson, sándwich*.

As regras de acentuación son as mesmas para as letras **minúsculas** e para as **maiúsculas**. As **abreviaturas** levan acento cando forma parte delas a vogal acentuada da palabra completa: *ár*: (abreviatura de *árabe*).

ACENTUACIÓN DIACRÍTICA

CON ACENTO GRÁFICO	SEN ACENTO GRÁFICO
Á • preposición a + artigo a(s): <i>Vou á [a + a] feira</i> • extremidade dunha ave: <i>Ese paxaro ten unhas ás enormes</i>	A: • artigo: <i>A casa</i> • pronome: <i>-Queres a mazá? – Non a quero</i> • preposición: <i>Vou a Vilagarcía</i>
BÉSTA: • arma antiga: <i>Os romanos atacaban con béstas.</i>	BESTA: • animal: <i>Vimos varias bestas na serra do Xistral.</i>
BÓLA: • esfera: <i>Fixo unha bóla con ese papel</i>	BOLA: • peza de pan: <i>Gústame máis a bola que a barra!</i>
CÁ (S): • conxunción ca + artigo a: <i>A miña bici é máis barata cá [ca + a] túa.</i>	CA: • conxunción: <i>É máis divertida ca ti.</i> CAS: • preposición: <i>Está en cas seus avós.</i>
CHÁ: • “plana”: <i>Esa terra é doada de traballar porque é chá.</i>	CHA: • pronome che + pronome a: <i>Douche a chave agora ou doucha despois?</i>
CÓ(S): • conxunción ca + artigo o: <i>O meu caderno é máis groso có [ca + o] teu</i> • parte do corpo (van/ cintura): <i>Cinguiu a saia ao cós.</i>	CO(S): • preposición con + artigo o: <i>Estou cos [con + os] teus pais.</i>
CÓMPRE: • “é necesario”: <i>Cómpre reformar a aula de música.</i>	COMPRE: • imperativo/P1,P3 presente subxuntivo vbo. <i>comprar</i>: <i>Cando compre pan, fixareime se é de centeo ou de trigo.</i>
DÁ: • P3 vbo dar: <i>Sonia dá sempre os bos días cando entra na aula.</i> DÁS: • P6 vbo dar: <i>Por que non me das a probar da túa torta?</i>	DA(S): • Preposición de + artigo a: <i>Isto é da túa amiga Sara.</i>
DÓ: • nota musical: <i>Esta gaita está afinada en dó maior.</i> • “pena”: <i>Tivo moito dó cando emigrou seu irmán.</i>	DO: • preposición de + artigo o: <i>Chegou agora do [de + o]traballo.</i>

É: • P3 vbo ser: <i>Héctor é o meu veciño.</i>	E: • conxunción: <i>Teño que mercar kiwis e laranxas.</i>
FÓRA: • adverbio: <i>Que frío vai fóra!</i>	FORA: • P3 vbo ir: <i>Cando cheguei á casa, teu pai xa fora facer a compra.</i> • P3 vbo ser: <i>Xa fora concelleiro antes de ser alcalde.</i>
MÁ: • “ruín”: <i>Non sexas má e comparte con nós!</i>	MA: • Pronome me + pronome a: <i>Dáme a clave do wifi! Veña, dima xa!</i>
MÁIS: • Adverbio: <i>Come máis!</i> • Pronome: <i>Raque e Gonzalo están aquí; e os máis onde quedaron?</i>	MAIS: Conxunción: [pero] <i>Estou farta, mais comerei un anaquiño de torta.</i> [e] <i>Marina mais eu iremos dar un paseo.</i>
NÓ: • “lazo”: <i>Fai un nó nos zapatos para non tropezares.</i> NÓS: • pronome tónico: <i>Nós xa marchamos! // Isto é para nós.</i> • “lazos”: <i>Estes son os típicos nós mariñeiros de Muros.</i>	NO: • preposición en + artigo o: <i>No seu cuarto está o escritorio.</i> NOS: • pronome átono: <i>Por que non nos levas contigo?</i>
Ó(s): • Preposición a + artigo o: <i>Noa vai ó [a+o] mesmo instituto ca ti.</i>	O: • artigo: <i>O medo é libre!</i> • pronome: <i>Ese chiste é moi malo! Non o volvas a contar, ho!</i>
ÓSO: • parte do corpo: <i>Rompeu un óso da man.</i>	OSO: • animal: <i>Parécenme moi fermosos os osos polares!</i>
PÉ: • parte do corpo: <i>A muiñeira báilase na punta do pé.</i>	PE: • letra: <i>Esa palabra comeza por pe...</i>
PÓLA: • “parte da árbore”: <i>O vento tirou con varias pólas.</i>	POLA: • preposición por + artigo o: <i>Traballa pola [por+a] mañá.</i> • “galiña”: <i>As polas de inverno non poñen tantos ovos.</i>

ACTIVIDADES ACENTUACIÓN

Exercicio 1: Explica: a) por que se acentúan as seguintes palabras: *día* (líña 15), *vén* (líña 19), *só* (líña 19); b) por que non levan acento gráfico estouttras: *el* (líña 10), *pasou* (líña 20). (PAU 2013: xuño-opción B)

Exercicio 2: Indica se as seguintes palabras teñen **ditongo**, **hiato** ou **tritongo**. Clasifícaas, atendendo á súa estrutura, na táboa que se amosa a continuación e **acentúa** as que o precisen.

Cambiou, piano, día, partiu, caída, roer, ruído, ademais

Exercicio 3: Por que non se acentúan *ademais*, *partiu* e *cambiou*?

Exercicio 4: Por que se acentúan *día*, *caída* e *ruído* se son palabras graves rematadas en vogal?

Exercicio 5: Segmenta en sílabas as seguintes palabras: **bilingüismo**, **acuífero**, **lingüístico**, **cañades**, **caíades**.

Exercicio 6: acentúa as seguintes oracións

1. O home co xersei azul é maior co teu pai.
2. A irmá da túa amiga da moitos paseos.
3. Óeme ben! Se bo, se queres que che deixe ir ao cine.
4. O avó ven nese autobús, pero os netos non o ven chegar.
5. No zoológico, un oso polar rompeu un oso.
6. Impresionoume ver despregadas as as dos voitres.
7. Eva quere mais froita, mais só peras e uvas.
8. Ela díxome que fora fora para ver se chovía.
9. Eu como menos ca ti pero bastante máis ca avoa.
10. Por que lle das a túa boneca á amiga das túas irmás?
11. Apoiei o pé no chanzo da escaleira para facer o no do zapato.
12. Xosé e Neves din que esa película é aburrida.
13. Quen vos dixo que vos seriades titulares na dianteira?
14. Compre que Xurxo compre no supermercado todo o que lle encargamos.

Exercicio 7: Acentúa as palabras que o necesiten nos seguintes enunciados; fíxate especialmente no uso do acento diacrítico e consulta nun dicionario ou manual de lingua, se o precisas, a listaxe de palabras que levan ese acento:

- 1) Acompaña a señora a porta.
- 2) Mandouno a cas de seu tío.
- 3) Non coñece mais verbas cas que oíu na tua casa.
- 4) A paisaxe e as veces cha, as veces ondulada.
- 5) E un bo ciclista mais non tira proveito das etapas chas.
- 6) Cantaba igual cos merlos.
- 7) Estaba en mangas de cos na porta da casa.
- 8) Non me atrevería a por ese vestido aberto ata o cos.
- 9) Para recuperar a confianza da xente compren feitos mais que promesas.
- 10) Colocaron crespóns negros en sinal de do.
- 11) En hora ma consentín que el ma levase.
- 12) Houbo os seus mais e os seus menos entre elas e mais a veciña.
- 13) Os mais ergueronse e marcharon.
- 14) A fera despezou a súa presa.
- 15) Alí ficou, presa do pánico.
- 16) Se bo rapaz e fai o que che din.
- 17) So por curiosidade, estades vos sos?
- 18) Esixiulle que renunciase so pena de perder os seus dereitos para o futuro.
- 19) Se ven ela xa non ves ti, mais se ves que ela non ven, ven ti.

O SUBSTANTIVO

Os substantivos son palabras variables que designan seres ou entidades concretas ou abstractas.

PROPIOS	COMÚNS

Destacan un determinado ser entre os demais da súa clase: Redondela, Andrea, Zara...	Designan xenericamente a todos os seres dunha especie e tamén abstraccións: vila, muller, tenda, esperanza...

ABSTRACTOS	CONCRETOS

Designan ideas ou conceptos que non se perciben polos sentidos: felicidade, intelixencia, medo...	Designan seres e elementos que se perciben polos sentidos: lapis, lóstrego, perfume, area...

NON CONTABLES	CONTABLES

Designan elementos que non se poden contar (pero si medir ou pesar): fariña, auga, leite...	Designan seres e elementos que se poden contar: mozo, can, cidade...

INDIVIDUAIS	COLECTIVOS

En singular, designan un só ser ou unha soa cousa: alumno, abella, carballo...	En singular, designan un conxunto de seres ou cousas: alumnado, enxame, carballeira...

O XÉNERO DO SUBSTANTIVO

O xénero agrupa os substantivos en masculinos e femininos; todos os substantivos teñen xénero, pero non todos presentan oposición de xénero (motivada pola diferenciación de sexos).

Podemos clasificar os substantivos en substantivos con oposición de xénero (o doutor – a doutora) e substantivos sen oposición de xénero (a mesa, o lapis).

Cando non hai oposición de xénero (no caso de seres inanimados ou conceptos abstractos) a súa adscrición é arbitraria; o xénero é só un trazo gramatical, sen relación co sexo biolóxico.

Podemos seguir estas regras xerais:

SON MASCULINOS...	SON FEMININOS...
Os substantivos rematados en -me e -ote: o alcume, o dote...	Os substantivos rematados en -axe*1, -uxe, -se*2, -ite, -ade e -ción: a mensaxe, a ferruxe, a hipnose, a otite, a lealdade, a polución...
Os nomes das letras, números, ríos, mares, océanos...: o efe, o nove, o Miño, o Caspio...	-axe*1: excepto o traxe, o paxe e o garaxe. -se*2: cando palabra en castelán remata en -sis (a sintaxe, a análise...).
Os nomes das árbores conservan o xénero da súa froita (o limón – o limoeiro, a noz – a nogueira), coa excepción das seguintes: o castiñeiro, o piñeiro, o arando e a figueira.	
<i>o berce, o cal, o cárcere, o couce, o cuspe, o dote, o fantasma, o fel, o fin 'obxectivo', o labor, o legume, o leite, o masacre, o mar, o mel, o nariz, o paradoxo, o prebe, o sal, o sangue, o sinal, o térmite, o til, o ubre, o xiz, os antípodas...</i>	<i>a acne, a árbore, a amazón, a arte, a augardente, a ave, a avestruz, a bile, a calor, a canle, a cor, a culler, a cute, a dor, a epígrafe, a feluxe, a ferruxe, a fin 'final', a fraude, a marxe, a orde, a orixe, a ponte, a pube, a roibén, a sebe, a síndrome, a suor...</i>

Nos substantivos con oposición de xénero, como xa se indicou, esta oposición implica diferenzas en relación ao sexo ou ao seu significado.

Se se produce flexión de xénero, esta responde a unha diferenza de sexo (macho/femia) cando o xénero coincide co sexo biolóxico.

FLEXIÓN DE XÉNERO NOS SUBSTANTIVOS				
Masculino		Feminino	Exemplos	
-o, -e átonos		-a	gato-gata, mestre-mestra	
vogal tónica		engaden -a	avó-avoa	
consoante distinta de -n		engaden -a	deus-deusa	
-n	-ín	engaden -a	bailarín-bailarina	
	-ón	-oa	patrón-patroa	
		engaden -a	abusón-abusona (subst. pexorativo)	
	-án	elimina o -n	cidadán-cidadá	
		engaden -a	pailán-pailana (subst. pexorativo)	
			Agás nugallán-nugallá, truán-truá, marrán-marrá e rufián-rufiá.	

Alén destes, existen outros procedementos para a flexión de xénero:

- Por medio de sufixos derivativos: heroe/heroína, sacerdote/sacerdotisa, tsar/tsarina, rei/raíña, actor/actriz...
- Mediante lexemas diferentes: cabalo/egua, boi/vaca, home/muller, xenro/nora... Son os denominados substantivos heterónimos.
- Por medio de determinantes nos substantivos sincréticos ou contextuais (mesma forma para os dous xéneros): o/a artista, o/a soldado, o/a suicida...
- Substantivos epícenos: son substantivos invariables, que designan animais ou persoas de ambos os sexos. Nos nomes referidos a certos animais recórrase á oposición macho/femía. Exemplos: a testemuña, a vítima, o individuo, o cónxuxe, a persoa, o leopardo (macho/femía), a aguiña (macho/femía)...

Cando non existe flexión de xénero, a oposición pode implicar diferenzas de significado en relación a diversos aspectos:

- ∞ Tamaño: agro, carballo, machado (normal) / agra, carballa, machada (maior); cancelo (menor) / cancela (normal).
- ∞ Forma: barco/barca.
- ∞ Cantidade (individual/colectivo): froito/froita, leño/leña.
- ∞ Diferenza entre río e comarca: o Limia / a Limia.
- ∞ Distinción entre instrumentista e instrumento: o guitarra / a guitarra.
- ∞ Contraste entre pares de homónimos: o capital 'riqueza' / a capital 'cidade', o rosa 'a cor rosa' / a rosa 'flor'.

A meirande parte dos substantivos poden aparecer en singular (expresando un só elemento) ou en plural (indicando máis de un). Mais non todos os substantivos presentan esta propiedade: algúns só teñen forma en singular (*singularia tantum*) e outros só presentan forma en plural (*pluralia tantum*).

O NÚMERO

SUBSTANTIVOS SEN OPOSICIÓN DE NÚMERO	
SINGULARIA TANTUM*	area, auga, balor, caridade, cénit, esperanza, fariña, fe, ignorancia, leite, leste, norte, oeste, orgullo, ouro, plebe, prata, saúde, sede, sur, trigo...
PLURALIA TANTUM	arredores, cartos, cóxegas, condolencias, entrañas, exequias, olleiras, ouriños, maniotas, parabéns, tenaces, víveres...

*Nalgunha ocasión, estas palabras poden aparecer en plural, mais esta forma adquire un significado diferente respecto da forma en singular: auga ‘líquido’ / augas ‘baños’. Así mesmo, existen en galego substantivos que, igualmente, mudan o seu significado segundo estean en singular ou en plural (miolo/ miolos, existencia/existencias...)

NOTA: substantivos como tesoiras e pantalóns poden ser usados indistintamente en singular ou en plural. Nos substantivos con oposición de número, o plural maniféstase a través do morfema -s (alomorfos -s, -es, -is, -Ø).

FLEXIÓN DE NÚMERO NOS SUBSTANTIVOS			
SUBSTANTIVOS SIMPLES			
Singular		Plural	Exemplos
-vogal, -n ou -ditongo		engaden -s	café-cafés, irmán-irmáns, rei-reis
-r e -z		engaden -es	muller-mulleres, luz-luces
-s	agudas (excepto grupo consonántico)	engaden -es	compás-compases
	graves	invariables	o lapis-os lapis
	esdrúxulas	invariables	o mércores-os mércores
-x [ks] e grupos consonánticos -ns e -ps		invariables	o tórax-os tórax, o luns-os luns, o bíceps-os bíceps
-l	monosílabos	engaden -es	mel-meles
	polisílabas agudas	mudan o -l por -is	farol-farois
	graves	engaden -es	túnel-túneles
-outras consoantes (cultismos e estranxeirismos)		engaden -s	clubs-clubs, sándwich-sándwichs (excepto póster/pósters/pósteres e hippy/hippys/hippies)

SUBSTANTIVOS COMPOSTOS (reglas básicas)			
Singular		Plural	Exemplos
Os dous elementos separados	subst. + subst.	plural no 1º elemento	decreto lei/decretos lei, sofá cama/sofás cama (porco teixo-porcos teixos, tenente alcalde-tenentes alcaldes...)
	subst. + adx.	plural nos dous elementos	garda civil/garda civís
Os dous elementos unidos por preposición	subst. + prep. + subst./verb.	plural no 1º elemento	máquina de escribir/máquinas de escribir, arco da vella/arcos da vella
Os dous elementos soldados ou separados por guión	-s	invariable	o/os parabrisas
	2º elemento monosílabo -l	Engade -es no 2º elemento	parasol/parasoles
	o resto	Engade -s no 2º elemento	vacaloura/vacalouras, galego-portugués/galego-portugueses
SIGLAS, SÍMBOLOS E ACRÓNIMOS			
Siglas ou símbolos		invariables	a ONG / as ONG, 1 m / 7m
Siglas lexicalizadas ou acrónimos		seguen as regras xerais	o cedé / os cedés, o láser / os láseres

O ADXECTIVO

Os adxectivos son palabras variables que expresan unha calidade atribuída a un ser, a un obxecto ou a un concepto designado polo substantivo.

Clasificación do adxectivo

- Segundo a posición e a calidade expresada respecto ao substantivo, o adxectivo pode ser:
  - Adxectivo especificativo:** describe unha calidade que define e individualiza o substantivo, que o distingue doutros da mesma clase: *lapis pequeno, fiestra aberta...* Adoita aparecer posposto.
  - Adxectivo explicativo (ou epíteto):** indica calidades implícitas no substantivo, sen achegar ningún trazo novo. O seu valor é estilístico: *negro carbón, diamante duro...* Pode aparecer anteposto (máis subxectivo) ou posposto.

Podaron as árbores vellas da alameda.

Podaron as vellas árbores da alameda.

Cómpre ter en conta que a posición do adxectivo pode mudar o seu significado:

Un coche novo (acabado de mercar)

Un novo coche (un novo modelo)

Unha escultura grande (tamaño)

Unha grande escultura (calidade, valor artístico)

- Tendo en conta o seu significado, os adxectivos poden clasificarse en:
  - **Xentilicio:** indica procedencia xeográfica ou nacionalidade. Úsase tamén como substantivos.

*O pobo **palestino** reivindica os seus dereitos.*
  - **Adxectivo cualificativo:** designa unha calidade ou propiedade do substantivo que modifica. Admiten gradación e fan referencia á cor, forma, tamaño, valor, estado...

*Aquela rapaza **loira** está **casada**.*
  - **Adxectivo relacional:** indica o ámbito ou dominio ao que pertence o substantivo que acompaña. Adoitan cumprir cos seguintes trazos:
    - Equivalen, habitualmente, ao sintagma “de + fr. Subst.”.
    - Non admiten gradación.
    - Por regra xeral, vai posposto.

Exemplos: *rosaliano, administrativo, gobernamental, gramatical, bovino, político, nacional...*

Ás veces un mesmo adxectivo pode ser cualificativo ou relacional.

Persoal

É un asunto persoal = privado, íntimo = cualificativo

Estudamos os pronomes persoais = relativo á persoa = relacional

Familiar

Foi unha celebración moi familiar = íntima, de pouca xente = cualificativo

Non te mestas, é un asunto familiar = relativo á familia = relacional

O XÉNERO DO ADXECTIVO

Dentro desta categoría pódense distinguir adxectivos dunha soa terminación (*intelixente, fráxil, feliz, gris...*) e adxectivos con dúas terminacións. A continuación, móstranse as regras de flexión de xénero do adxectivo (similares ás do substantivo).

FLEXIÓN DE XÉNERO				
Masculino		Feminino	Exemplos	
-o, -e átonos		-a	guapo-guapa	
vogal tónica		engaden -a	só-soa, nu-núa	
consoante distinta de -n		engaden -a	andaluz-andaluza	
-n	-ín	engaden -a	danzarín-danzarina	
	-ón	-oa	bretón-bretoa	
		engaden -a	lambón-lambona (subst. pexorativo)	
	-án	elimina o -n	catalán-catalá	
		engaden -a	mentirán-mentirana (subst. pexorativo)	
	-ún	-úa	cru-crúa, vacún-vacúa	
		engaden -a	euscaldún-euscalduna	
			Agás nugallán-nugallá, truán-truá, marrán-marrá.	

O APÓCOPE DO ADXECTIVO

GRANDE	Gran	Substantivo singular que empeza por consoante. [sempre anteposto]	<i>Arturo é unha gran persoa.</i>
	Grande	Substantivo singular que empeza por vogal e substantivo en plural.	<i>Foi un grande alivio!</i> <i>Lograron grandes éxitos.</i>
SANTO	San	Substantivo singular masculino que comeza por consoante.	<i>Miña avoa foi á misa do san Brais.</i>
	Santo	Substantivo singular masculino que comeza por vogal.	<i>O 15 de xaneiro é a festa de san Amaro.</i>
MALO	Mal	Precede a substantivos masculinos singulares.	<i>Tivo un mal día.</i>
	Malo	O resto dos casos.	<i>Os nutricionistas loitan contra os malos hábitos.</i>

GRAOS DO ADXECTIVO

As calidades expresadas por un adxectivo poden ser graduables, por iso se establecen tres tipos de grao: positivo, comparativo e superlativo.

Grao positivo	Indica unha calidade sen ningunha intensidade nin comparación.			
	<i>A miña irmá é intelixente.</i>			
Grao comparativo	Indica unha calidade en comparación con outros elementos.			
	Formas analíticas	Inferioridade	menos + adx. + ca (min, ti, el/ela, nós, vós, eles/elas)	<i>A miña irmá é menos intelixente ca nós.</i>
			menos + adx. + do que (verbo)	<i>A miña irmá é menos intelixente do que ti pensabas.</i>
			menos + adx. + que/ca (o resto de casos)	<i>A miña irmá é menos intelixente que/ca Lucas.</i>
		Igualdade *tamén se admite o comparativo de igualde formado con “igual de”.	tan + adx. + coma (min, ti, el/ela, nós, vós, eles/elas)	<i>A miña irmá é tan intelixente coma min.</i>
			tan + adx. + como (verbo)	<i>A miña irmá é tan intelixente como pensaba a miña avoa.</i>
			tan + adx. + como/coma (o resto de casos)	<i>A miña irmá é tan intelixente como/coma Lucas.</i>
		Superioridade	máis + adx. + ca (min, ti, el/ela, nós, vós, eles/elas)	<i>A miña irmá é máis intelixente ca ti.</i>
			máis + adx. + do que (verbo)	<i>A miña irmá é máis intelixente do que pensaba.</i>
			máis + adx. + que/ca (o resto de casos)	<i>A miña irmá é máis intelixente que/ca Lucas.</i>
	Formas sintéticas	*cadro inferior		

Grao superlativo	Indícase unha calidade no seu grao máis alto.			
	Absoluto: indícase a cualidade no grao máis alto, sen establecer comparacións.	Formas analíticas (‘máis de unha palabra’)	- Adverbios: moi, bastante, ben... - Adverbios rematados en -mente - Adverbios “abondo” posposto - Repetición do adxectivo	<i>A miña irmá é moi intelixente.</i> <i>Ela é incrivelmente intelixente.</i> <i>Ela é intelixente abondo para facelo.</i> <i>Ela é intelixente, intelixente.</i>
		Formas sintéticas (‘unha soa palabra’)	- Sufixo -ísimo - Sufixo -érrimo (máis culto) - Prefixos hiper-, super-, ultra-... - Formas derivadas do latín* *cadro inferior	<i>A miña irmá é intelixentísima.</i> <i>A miña irmá é superintelixente.</i>
	Relativo: indícase a cualidade no grao máis alto a respecto dun conxunto.	artigo + máis/menos + adx. grao positivo + de/entre + 2º termo		<i>A miña irmá é a máis intelixente da súa clase.</i> <i>A miña irmá é a menos intelixente da familia.</i>

FORMAS SINTÉTICAS DERIVADAS DO LATÍN		
GRAO POSITIVO	GRAO COMPARATIVO	GRAO SUPERLATIVO
grande	maior	máximo
pequeno	menor	mínimo
bo	mellor	óptimo
malo	peor	pésimo
alto	superior	supremo
baixo	inferior	ínfimo

Contraccións de CA (conxunción) e CON (preposición)				
	O	A	OS	AS
CA	CÓ / CA O	CÁ / CA A	CÓS / CA OS	CÁS / CA AS
CON	CO	COA	COS	COAS

EXERCICIOS DO SUBSTANTIVO E DO ADXECTIVO

1. Seis dos seguintes substantivos presentan problemas en relación ao xénero. Cales son?

o aramado   o diadema   a libido   o pelame   o sangue   a trabe
 a bile   o fraude   a masacre   a pube   a síncope   o velame
 a contrasinal   o legume   a omoplata   o reuma   o síndrome   o vertixe
 a cute   as lentes   o paradoxo   o salitre   o síntoma   o xiz

2. Completa o seguinte cadro coas formas correspondentes:

	-án / -á	-ao / -á -	-án / -ana	-ano / -ana
Que vive ou é propio da cidade				
Referido á urbe				
De cada día				
Que vive na Limia				
Que conta moitas mentiras				
Referido a Pondal				
Pouco amigo de traballar				
Da Serra de Meira				

3. Sinala os erros que detectes na formación do plural dos seguintes compostos.

cartafol – cartafolés

cortapapel –cortapapeis

galego-portugués / galegos-portugueses

4. *Parvísimo* e *moi parvo* son dúas formas de expresar o grao superlativo. Que outros procedementos coñeces para formar o superlativo á marxe do emprego do adverbio e do sufixo –ísimo?

➤ Partículas comparativas

5. Fíxate nas partículas comparativas e sinala os erros que detectes.

A) coma/como

Son tan alto coma ti.
Helena é tan espelida coma/como o seu tío
O exame foi tan doado como pensaba.

B) ca/ (do) que

É máis sensato do que semella.
Bótame máis leite que/ ca café.
O grupo de 2º C estuda menos ca nós.

➤ CA + Artigo

6. Cal das oracións é a correcta?

- É máis ruín ca o demo
- É máis ruín có demo.

➤ Formas especiais do adxectivo

7. Estas oracións presentan erros. Por que?

- San Andrés de Teixido localízase no concello de Cedeira.
- Fixo un grande sacrificio estudando e traballando ao mesmo tempo.

8. Completa a táboa coas formas sintéticas do comparativo e do superlativo dos seguintes adxectivos.

Positivo	Comparativo	Superlativo
grande		
pequeno		
bo		
malo		
alto		
baixo		

LINGUA E SOCIEDADE

SOCIOLINGÜÍSTICA

GLOSARIO BÁSICO

BILINGÜISMO (SOCIAL OU INDIVIDUAL)

O bilingüismo individual é a capacidade que ten unha persoa para empregar dúas linguas. Frecuentemente, o uso dunha das linguas predomina sobre a outra.

Adoita distinguirse entre bilingüismo activo e bilingüismo pasivo. No caso do bilingüismo activo, a persoa comprende e exprésase nas dúas linguas, mentres que no bilingüismo pasivo o individuo comprende as dúas linguas mais só é quen de expresarse nunha delas.

O bilingüismo social prodúcese nunha sociedade na que empregan dúas linguas diferentes como medio de comunicación, polo que a maioría da súa poboación é bilingüe. O bilingüismo social non adoita ser estable, o que provoca desequilibrios e tensión e por isto se fala de diglosia e conflito lingüístico.

CONFLITO LINGÜÍSTICO

É a situación de tensión que se produce entre dúas linguas (habitualmente, unha lingua dominante e outra minorizada) que conviven nun mesmo territorio e que compiten polos ámbitos de uso.

Para resolver un conflito lingüístico, obsérvanse dúas saídas:

- A **substitución lingüística**: a lingua minorizada é desprazada pola lingua dominante. Prodúcese en tres fases:
  - Implantación dunha lingua foránea nun territorio con lingua propia.
  - Período diglósico.
  - Abandono total do uso da lingua propia e completa asimilación da lingua de fóra.
- A **normalización lingüística**: a lingua minorizada recupera o prestixio social e o seu uso en todos os ámbitos sociais.

DIGLOSLIA

Fenómeno social que se produce nunha comunidade na que existen dúas linguas cunha distribución desigual dos seus usos, co que se empregan en situacións e contextos diferentes. Por regra xeral, unha lingua dominante, lingua A, é a destinada ás funcións de prestixio social (administración, traballo, medios de comunicación, ensino...), mentres que a lingua minorizada, lingua B, queda restrinxida aos usos cotiáns e informais.

As consecuencias da diglosia son:

- Restrición de usos da lingua B.
- Aparición e aumento dos prexuízos lingüísticos, que dan lugar ao autoodio ou autoxenreira e que derivan nunha progresiva perda de falantes da lingua B.
- As interferencias lingüísticas.

FUNCIÓNS SOCIAIS DA LINGUA

A principal función dunha lingua é a comunicación, mais esta pode concretarse segundo as relacións sociais que establecemos. Destácanse:

- A función familiar: é a función que ten unha lingua como elemento de relación no seo

- da familia, que é o espazo da primeira socialización. Durante séculos, o galego foi a lingua familiar no noso territorio, pero na actualidade a familia pode actuar como elemento desgaleguizador
- A función local: é a que realiza a lingua nos contactos diarios entre persoas do mesmo contorno (amigas, veciñas, coñecidas). Un cambio de residencia ou de espazo social pode provocar un cambio de lingua. (ex. persoa que merca nun mercado/feira sv. comprar nun centro comercial urbano).
- A función laboral: é a función que ten unha lingua como elemento de relación no mundo do traballo.
- A función institucional: a lingua cumpre esta función cando é empregada para relacionarse con institucións políticas e administrativas.
- A función cultural: é a función que realiza unha lingua cando é usada pola comunidade para comunicarse no mundo das ciencias e da arte.
- A función internacional: é a función que cumpre unha lingua cando é utilizada non só polos seus falantes orixinarios senón tamén por persoas doutros territorios que q aprenderon como segunda lingua.
- A función identitaria: a lingua canaliza o nosos pensamento, e tamén configura a nosa identidade como individuos e como membros dunha comunidade.

INTERFERENCIAS LINGÜÍSTICAS

Introdución nunha lingua de elementos ortográficos, fonéticos, morfolóxicos, sintácticos e léxicos procedentes doutra coexistente con ela. Afectan ao idioma socialmente máis débil, no noso caso, o galego.

As interferencias máis frecuentes na nosa lingua son os castelanismos. As causas destas interferencias son varias mais as principais son:

- A situación de contacto e de conflito lingüístico entre o galego e o castelán.
- A semellanza estrutural entre as dúas linguas.
- A ausencia histórica dun modelo de galego estándar expandido.

LINGUA COOFICIAL

É a lingua que comparte o status de oficial con outra ou outras linguas.

LINGUA HEXEMÓNICA

ou dominante: é aquel idioma que, nunha sociedade plurilingüe, goza de recoñecemento oficial e de prestixio social, e que despraza á/s outra/s lingua/s coa/s que convive nas súas funcións sociais (función laboral, institucional...). Adoita ser unha lingua foránea.

LINGUA MAIORITARIA

é o idioma que, dentro dunha comunidade lingüística, é falado pola meirande parte da poboación.

LINGUA MATERNA

ou inicial: é a primeira lingua que aprende unha persoa nos seus primeiros anos de vida, e a que se converte no seu vehículo de comunicación e de pensamento. Adquírea de modo espontáneo e, por regra xeral, faino no ámbito familiar. É posible ter máis de unha lingua inicial.

LINGUA MINORIZADA

é o idioma (xeralmente, autóctono) que, dentro dunha comunidade lingüística, se atopa nunha situación de subordinación respecto doutro idioma socialmente máis valorado. Esta subordinación obsérvase na súa escasa ou nula presenza en

diversos ámbitos sociais como a xustiza, o ensino, os medios de comunicación... e na falta de prestixio social.

Este concepto é un concepto *cualitativo*, relativo ás funcións sociais das linguas.

LINGUA MINORITARIA

é o idioma que, dentro dunha comunidade lingüística, é falado por un pequeno número de falantes. Este é un *concepto cuantitativo* (número de falantes).

Non se deben confundir os conceptos “lingua minorizada” e “lingua minoritaria”. As linguas minoritarias non teñen que estar minorizadas (o islandés en Islandia), e unha lingua maioritaria pode atoparse minorizada (o caso do galego durante a ditadura franquista). Así mesmo, o status dunha lingua pode mudar segundo o territorio: por exemplo, o francés é a lingua dominante en Francia mais é minorizada no Quebec (provincia francófona do Canadá).

LINGUA OFICIAL

É aquela que representa de maneira oficial e legal o estado en que se fala.

NORMALIZACIÓN

Proceso que consiste na recuperación paulatina de usos e funcións sociais dunha lingua que, sendo propia dunha comunidade, foi desprazada por outra foránea e viu restrinxidos os seus usos, especialmente os máis prestixiosos.

O proceso de normalización está constituído por todas as medidas e accións legais, políticas, sociais e lingüísticas que teñen como obxectivo o uso normal dunha lingua minorizada en todos os ámbitos.

NORMATIVIZACIÓN

Proceso de elaboración e fixación dunha norma ortográfica, morfolóxica e léxica para unha lingua.

PLURILINGÜISMO

Situación lingüística que caracteriza as comunidades en que existen distintas linguas. Tendo en conta que existen entre 6000 e 7000 linguas no mundo e arredor de 200 estados, conclúese que a meirande parte deles son plurilingües.

PREXUÍZOS LINGÜÍSTICOS

Xuízos de valor emitidos sobre unha lingua ou sobre os seus falantes co propósito de provocar o seu rexeitamento. Os prexuizos apréndense e transmítense socialmente, a través das familias, das amizades, dos medios de comunicación, da publicidade...

O obxectivo dos prexuizos lingüísticos é manter o status social privilexiado da lingua hexemónica sobre a minorizada e, en consecuencia, incrementar o autoconcepto negativo, individual e colectivo.

VARIEDADE ESTÁNDAR

É a variedade das linguas destinada ás situacións formais, común a todos os falantes. A variedade estándar é a variedade de maior prestixio, a que se erixe como modelo de corrección e mesmo como factor de aceptación e integración social. Porén, cómpre subliñar que non é o único modelo correcto: a variedade correcta é aquela que mellor se adecúa a cada situación comunicativa.

Así mesmo, a estandarización dunha lingua non é un proceso pechado, está aberta a continuos cambios; como dixeron James e Lesley Milroy: “As únicas linguas completamente estandarizadas son as linguas mortas”.

ESTEREOTIPOS E PREXUÍZOS LINGÜÍSTICOS: A SÚA REPERCUSIÓN NOS USOS

Palabras clave: *estereotipos, prexuizos, conflito lingüístico, normalización, substitución lingüística.*

NOTA: Para preparar este tema é imprescindible ler o “Glosario básico de sociolingüística”.

A función básica dunha lingua é a comunicación, pero esta pode concretarse noutras funcións máis específicas (función de identidade, familiar, laboral, local, institucional, cultural e internacional). Cando nunha sociedade conviven dúas linguas é habitual que se produza unha situación de **conflito lingüístico**, pois adoita desenvolverse unha tensión entre elas por asumir o maior número de funcións e de falantes posible. Prodúcese así unha **situación diglósica**, é dicir, un dos idiomas (a **lingua dominante, hexemónica ou lingua A**) vai ocupando os ámbitos sociais de prestixio (laboral, institucional, cultural) e o outro (a **lingua dominada, minorizada¹ ou lingua B**) vai perdendo espazo social e queda relegada a un uso coloquial e familiar.

Esta situación de conflito lingüístico pode resolverse de dous modos: a través da **substitución lingüística** da lingua minorizada pola lingua hexemónica ou a través da **normalización lingüística** da lingua minorizada, é dicir, da recuperación progresiva do uso e funcións que lle foron arrebatados pola lingua A ata volver converterse no vehículo normal de comunicación. Isto conséguese definindo e aplicando medidas de distinto tipo (políticas, sociais, lingüísticas etc.). Algunhas medidas posibles poderían ser:

- iniciativas para fomentar a creación e difusión de contidos audiovisuais en galego dirixidos, especialmente á infancia e á mocidade. Destaca neste sentido a iniciativa Xabarín, da Mesa pola Normalización Lingüística, ou o proxecto Youtubeiras
- iniciativas para concienciar ás familias de que educar as nenas e nenos en galego é a única maneira de garantir que sexan galegofalantes ou bilingües, posto que o castelán xa se aprende por outras vías. Destaca a campaña Apego
- lexislación que garanta o uso do galego no ensino
- creación de dicionarios, vocabularios técnicos e outros recursos específicos sobre distintos campos (medicina, xustiza, bioloxía etc.) para garantir que as/os falantes que o desexen poidan desempeñar a súa actividade académica ou laboral en galego

No marco do conflito lingüístico, xéranse os **estereotipos** (crenzas simplificadas sobre as linguas e os seus falantes, por exemplo: *os galegos son ignorantes e brutos*) e os **prexuizos** (xuizos de valor preconcebidos sobre as linguas e os seus falantes sen unha base obxectiva baseados nos estereotipos). Son varios os prexuizos negativos ligados á lingua galega. O profesor X. Freixeiro Mato establece a seguinte clasificación:

¹ O concepto de lingua minorizada (concepto cualitativo) non vai necesariamente asociado ó de lingua minoritaria (cuantitativo).

- Prexuizos relacionados coa suposta falta de utilidade do galego: *o galego non serve para comunicarnos fóra de Galicia; o galego non serve para a tecnoloxía, as ciencias, Internet...*
- Prexuizos que asocian o galego coa pobreza e co atraso: *a xente que fala galego é da aldea ou ten un nivel educativo/socioeconómico baixo; o galego é a lingua “dos vellos”...*
- O uso do galego como sinal de descortesía ou mala educación: *é de mala educación contestar en galego cando che falan castelán...*
- Prexuizos relacionados coa pretendida imposición do galego: *nas escolas imponse o galego e o alumnado non pode aprender ben castelán...*
- A caracterización pexorativa do galego e a (in)competencia dos seus falantes: *o galego normativo é unha lingua inventada; os galegofalantes non falan ben galego...*
- O galego como marca ideolóxica ou profesional: *se fala galego, é nacionalista; se fala galego, é profe de galego...*

Non todos estes prexuizos xurdiron ó mesmo tempo, por iso podemos distinguir entre prexuizos tradicionais, derivados da imposición do castelán en Galicia a partir do século XV, e prexuizos novos, xurdidos nas últimas décadas.

PREXUÍZOS TRADICIONAIS	PREXUÍZOS NOVOS
Prexuizos estéticos O galego é unha lingua bruta, “de monte” O galego é unha lingua doce e suave	Prexuizos contra o proceso de normalización O galego imponse en Galicia A variedade normativa é inventada A normativa do galego cambia continuamente
Prexuizos socioeconómicos O galego é a lingua dos pobres/ignorantes/aldeáns O galego non é unha lingua de oportunidades O galego só serve en Galicia	Prexuizos cara a falantes “non tradicionais” Se falas galego é que es nacionalista ou profesor de galego Os neofalantes non falan un galego auténtico
Prexuizos socioculturais É de mala educación contestar en galego se che falan en castelán O galego non serve para a ciencia e a tecnoloxía	Prexuizos sobre a competencia do falante Os galegos non saben falar ben galego, falan castrapo O galego é unha lingua moi difícil

Estes prexuizos, que son facilmente desmontables, supoñen un **obstáculo para a normalización** porque transmiten a idea de que a lingua minorizada non é tan válida como a hexemónica. Esta idea

asenta nos falantes, afectando negativamente ó autoconcepto individual e colectivo e promovendo o **autoodio**, o que **favorece a substitución lingüística**.

No caso do galego, este proceso de substitución lévase desenvolvendo desde os chamados Séculos Escuros, e agravouse durante o século XX. Na centuria pasada o castelán afianzouse como lingua de cultura e de ascenso social e, en consecuencia, os galegofalantes tiñan que usar esta lingua se querían acceder ós ámbitos de prestixio. Este feito provocou a **ruptura da transmisión interxeracional**, que continúa arestora, e a **diminución de galegofalantes novos**, tal e como se pode comprobar nas enquisas sobre o uso do galego do IGE do últimos anos.

ACTIVIDADES

Analice esta viñeta, de xeito que inclúa na explicación o significado técnico dos conceptos “prexuízo”, “lingua dominante” e “lingua minorizada”. (Extensión aprox. 250 palabras).

En Galicia, desde o punto de vista cualitativo, o castelán é a lingua dominante e o galego a minorizada, debido a que aquela segue tendo maior presenza en ámbitos de prestixio, como o xudicial, médico, administrativo, etc. Esta situación dábase en maior medida en séculos pasados, de xeito que o galego estaba totalmente marxinado de calquera ámbito formal, o que provocou o prexuízo segundo o cal o castelán era considerado a lingua da cultura e a riqueza e, en consecuencia, os galegofalantes, se querían acceder aos ámbitos de prestixio, tiñan que aprender o castelán. Isto deu lugar á norma social de que os galegofalantes se debían adaptar á lingua considerada superior, o castelán, mentres os castelanfalantes mantiñan a súa lingua en todo momento. Non facelo era considerado de mala educación, como se recolle na viñeta.

Coa chegada da democracia, reconécese por fin o galego como lingua propia e cooficial de Galicia (Estatuto de Autonomía, 1981), o que supón que se empece a empregar xa en todos os ámbitos, iniciándose así o seu proceso de normalización. Polo tanto, hoxe en día todos os galegos e galegas teñen dereito a usar tanto o galego como o castelán, ambas as linguas xa se estudan na escola e, de feito, as porcentaxes de competencia e, sobre todo, de comprensión do galego son moi altas entre a poboación. En consecuencia, a norma social de cambiar ao castelán non ten ningún fundamento, senón que cadaquén pode manterse na lingua da súa preferencia, sen que isto sexa considerado falta de educación. No caso de adaptarse á lingua da persoa interlocutora, tanto se podería facer do galego ao castelán como á inversa. Ademais, comeza a darse o mantemento de cada falante na súa lingua, o que se coñece como conversas bilingües.

1. Analice a seguinte viñeta, de xeito que inclúa na explicación o significado técnico dos conceptos “prexuízo”, “autoodio” e “plurilingüismo”. Indique dúas consecuencias que a existencia de prexuizos poida ocasionar no uso dunha lingua. (Extensión aprox. 250 palabras)

2. A partir da seguinte viñeta explique os conceptos de “lingua minorizada” e “normalización lingüística”. Sinala dúas posibles medidas de normalización en relación coa situación descrita. (Extensión aprox. 250 palabras)

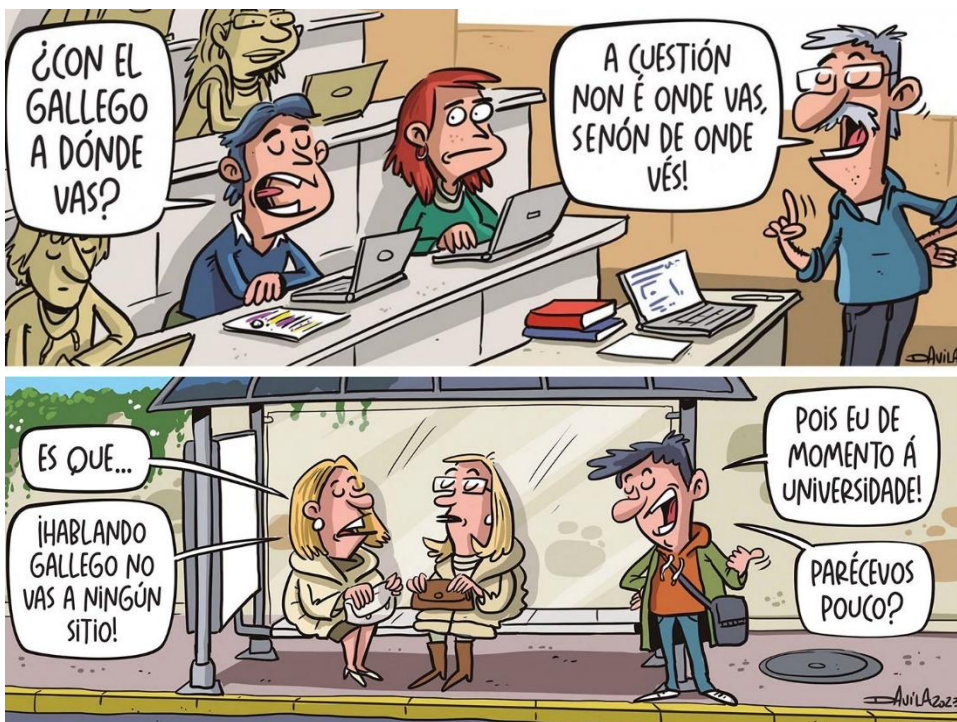
3. Analice a seguinte viñeta, de xeito que inclúa na explicación o significado técnico dos conceptos “conflito lingüístico”, “diglosia”, “lingua hexemónica” e “lingua minorizada”. Explique as posibles solucións que pode ter unha situación de conflito lingüístico. (Extensión aprox. 250 palabras)

4. Analiza estas dúas viñetas, unha de Castelao da súa obra *Cousas* (1926) e a outra de Davila (2023). Compáraas entre si segundo o prexuízo que identifiquen, o contexto histórico e finalidade de cada unha delas. Inclúe na túa análise os significados técnicos de prexuízo, normalización e normativización lingüística. (Extensión aprox. 250 palabras).

5. Analice as seguintes viñetas, de xeito que inclúa na explicación o significado técnico dos conceptos “conflito lingüístico”, “diglosia”, “lingua hexemónica” e “lingua minorizada”. Explique as posibles solucións que pode ter unha situación de conflito lingüístico. (Extensión aprox. 250 palabras)

ANALIZA O PREXUÍZO DE CADA UNHA DAS VIÑETAS

Ilustración 2 Campaña real (2023) da Hablemos Español

Ilustración 1 Imaxe editada como contestación á campaña

Ilustración 4 Imaxe editada como contestación á campaña

Ilustración 3 Imaxe editada como contestación á campaña

O GALEGO NO PRIMEIRO TERZO DO SÉCULO XX: CARACTERÍSTICAS LINGÜÍSTICAS FUNDAMENTAIS. CONTEXTO HISTÓRICO E SITUACIÓN SOCIOLINGÜÍSTICA

Palabras clave: *lingua maioritaria, usos cultos, substitución lingüística, normalización, diferencialismo*

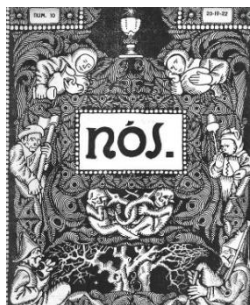
CONTEXTO: Nos inicios do s. XX Galicia era un territorio esencialmente rural e cun forte atraso económico. As clases altas (Igrexa e fidalguía) tiñan a propiedade da terra e a sociedade rural e mariñeira (a gran maioría) víase obrigada a emigrar, especialmente a América. Neste contexto orixínase o agrarismo, un movemento reivindicativo do campesiñado, que se organiza en sociedades ou sindicatos para loitar pola supresión dos foros e a mellora das condicións de vida no agro. Como consecuencia da abolición do sistema foral, prodúcese a decadencia da fidalguía e o nacemento da burguesía. Neste período tamén comeza un progresivo despoboamento da Galicia rural en favor de espazos urbanos e costeiros.

Nas primeiras décadas do século XX o galego continúa a ser a **lingua maioritaria** de Galicia (é a lingua única das clases baixas, que representan o 90% da poboación). O idioma **amplía os usos cultos**, pois empeza a empregarse en ámbitos dos que desaparecera ou nunca estivera presente: toma pulo na literatura (narrativa, ensaio) e esténdese tamén á prensa, ó discurso político, á investigación... Non obstante, aumenta a perda de falantes, que se agravará décadas despois. O castelán avanza como lingua habitual, especialmente nas clases urbanas, e **acelérase o proceso de substitución** debido á emigración ás cidades e ó papel castelanizador do ensino e da Igrexa. Isto contribúe a que medre a **difusión de prexuizos negativos** sobre o noso idioma.

Neste tempo xorden **iniciativas** moi relevantes política e culturalmente para Galicia que actúan como **normalizadoras da lingua**. A primeira é a creación das **Irmandades da Fala** en 1916, por iniciativa de Antón Vilar Ponte. Estas asociacións galeguistas, que xorden na Coruña e que axiña se espallan por toda Galicia, centráronse na defensa da lingua e da cultura galegas e na afirmación de Galicia como nación (posteriormente). No seu afán por estender o uso do galego a tódolos ámbitos e establecer un estándar lingüístico, impulsaron o seu emprego en novos xéneros (narrativa, teatro e ensaio) e crearon editoriais (Céltiga, Lar, Nós...), revistas e xornais (*A Nosa Terra*, *Nós...*), concursos, compañías teatrais e coros (Cántigas e Agarimos, Toxos e Froles...) etc.

Vinculados á Irmandade da Fala de Ourense estaban os intelectuais do que máis tarde foi chamado

Grupo Nós. Os seus membros levaron a cabo a renovación da nosa prosa. Tamén fundaron en 1920 a revista *Nós* co propósito de universalizar a cultura galega, e con ela ampliaron os usos cultos da lingua (estaba escrita integramente en galego). Nas súas páxinas publicaron artigos de investigación sobre diversos campos de coñecemento (etnografía, historia, arte, literatura...), ensaios, traducións e colaboracións de intelectuais europeos.

A investigación foi un labor desenvolvido polo **Seminario de Estudos Galegos**, unha institución fundada en 1923 por estudantes e profesores da Universidade de Santiago. O seu obxectivo era estudar o patrimonio cultural galego (tódolos seus campos) e divulgalo utilizando a lingua galega no ámbito científico.

Figura 1 Membros do Seminario en 1928

A última institución importante foi o **Partido Galeguista**, fundado en 1931 cando se disolveron as Irmandades da Fala, que co paso do tempo

comezaran a promover iniciativas de carácter máis político vinculadas ó nacionalismo. O Partido Galeguista, no que militaban personalidades como Castelao, conseguiu a aprobación do Estatuto de Autonomía de Galicia en 1936, no que se recoñecía a cooficialidade do galego e a súa introdución no ensino (ensino do galego e ensino en galego). Porén, non chegou a entrar en vigor por mor do estoupido da Guerra, que supoxo a paralización deste proceso de normalización da lingua galega.

En canto ás **características lingüísticas** do galego desta época, nesta etapa non existe aínda un modelo de lingua único e continúan os intentos de crear unha norma, sobre todo a partir da fundación das Irmandades. Os autores superan o dialectalismo anterior (buscan un galego supredialectal), comezan a fixar determinadas convencións ortográficas (acentos, uso ou non de apóstrofo etc.) e, sobre todo, esforzanse en **marcar a diferenza co castelán**. Para iso recorren a:

- arcaísmos (palabras tomadas da literatura medieval acabada de “descubrir”): *vegada, conquerir, ren...*
- hipergaleguismos ou hiperenxebrismos (palabras coincidentes co castelán modificadas para pareceren “máis galegas”): *zoa, hourizonte, primaveira...*
- vulgarismos (deformacións fonéticas que se producen no rexistro coloquial): *fuciño, ouxetos, arradio, probe...*
- voces diferencialistas (nos casos nos que existen dous termos galegos e un coincide co castelán e o outro non): *bágoa* fronte a *lágrima*, *beizo* fronte a *labio*...
- lusismos: *até, povo, propio...*
- outros estranxeirismos: *football, sportivo...*

Este período coñécese como **galego enxebrista ou diferencialista**.

ACTIVIDADES

Analice esta viñeta de Castelao e, a partir dela, explique cal era a situación da lingua galega no primeiro terzo do século XX. (Extensión aprox. 250 palabras)

—Eu quixera falar en galego nos mitins; pero non sei.
—O que non sabes ti é o castelán.

Esta viñeta de Castelao reflicte un prexuízo contra a lingua galega, concretamente sobre o seu uso en intervencións públicas orais. A difusión deste tipo de consideracións negativas sobre o noso idioma aumentou no primeiro terzo do século XX froito do avance que experimentou o castelán como lingua habitual, especialmente nas clases urbanas. A emigración ás cidades e o papel castelanizador do ensino e da Igrexa provocaron a asociación do castelán coa cultura, o poder e a riqueza, o que contribuíu a aumentar a perda de falantes e a acelerar o proceso de substitución lingüística, que se agravaría décadas despois.

Porén, neste período o galego continuaba a ser a lingua maioritaria de Galicia, falada polo 90% da poboación. Ademais, o idioma ampliou os seus usos cultos, comezando a empregarse en ámbitos nos que nunca estivera presente ou dos que desaparecera: xéneros literarios distintos da poesía (narrativa e ensaio,

fundamentalmente), prensa, discurso político, investigación etc. Este avance debeuse á aparición dunha serie de iniciativas culturais e políticas que actuaron como normalizadoras da lingua e nas que participaron os intelectuais da época, como o propio Castelao, o que explica a aparición neste momento de mensaxes coma a da viñeta. Entre estas iniciativas destacou a creación das Irmandades da Fala en 1916, que desenvolveron un importante labor en canto á ampliación dos usos cultos da lingua, traballo que se viu reforzado coa creación da revista *Nós* (1920) e do Seminario de Estudos Galegos (1923), e o intento de establecer un estándar lingüístico. Finalmente, o Partido Galeguista conseguiu en 1936 a aprobación do Estatuto de Autonomía de Galicia, no que se recoñecía a cooficialidade do galego e a súa introdución no ensino. Lamentablemente, o estoupido da guerra civil impediu a súa entrada en vigor e supuxo a paralización deste proceso de normalización da nosa lingua. [300 palabras]

1. Lea o seguinte texto e, a partir del, explique brevemente como era a situación sociolingüística da época e a que etapa de elaboración do estándar do galego corresponde. Indique, cando menos, dous trazos lingüísticos característicos do galego deste período presentes no texto. (Extensión aprox. 250 palabras)

A nosa terra percisa un boletín, xa que hastra o de agora hai xornales e revistas de gallegos, mais nin un soio de Galicia, esquirto en gallego i en Galicia, para Galicia [...] Temos unha lingua propia, feitura de Dios e da Natureza, que emprega aínda a maoría do pobo, non habendo gramáticas nin dizonarios que axudaran a fixala i a pesare de cinco sigros de centralismo: lingua armoñosa que naceu do latín, desgaxada do albre da soberanía de Roma para parir o castelao i o portugués [...]; lingua viva que entenden moitos millós de homes máis alá das fronteiras; que fixo dos gallegos, lonxe da terra, lazarillos espirituales dos castelaos. [...]

Falade i esqirbide e pensade sempre en galego, irmáns. Por esto fixéronse fortes os cataláns, por esto se lles calunia e combate no Centro, principalmente. Co demais transixiríase.

A Nosa Terra quere que se intrese a mocidade que vén nestas nousas. Quere que surxan ó mesmo tempo que poetas e músicos gallegos, prosistas da nosa lingua [...]

A traballar con fe. Este boletín é de tódolos gallegos. A súa dona é Galicia enteira.

Fragmentos do editorial de presentación do xornal *A Nosa Terra* (14-11-1916)

2. Analice o seguinte cadro sobre o emprego literario do galego no período de 1915 a 1936 e explique que iniciativas culturais da época influíron na situación descrita. (Extensión aprox. 250 palabras)

Anos	Prosa non ficcional	Poesía	Teatro	Prosa de ficción	Total
1915-1936	68	115	58	95	336

Fonte: H. Monteagudo. *Historia social da lingua galega*. 1999

*Uma língua é mais que uma obra de arte; é
matriz inagotável de obras de arte.*
CASTELAO

LITERATURA DO 1º TERZO DO SÉCULO XX

Tema 1 e 2 = 1º parcial

Tema 3 e 4 = 2º parcial

TEMA 1. A POESÍA DAS IRMANDADES DA FALA. CARACTERÍSTICAS, AUTORES E OBRA

Palabras clave: *Irmandades da Fala, galeguismo, agrarismo, Noriega Varela, Cábanllas.*

A SABER...: Nos inicios do s. XX Galicia era un territorio esencialmente rural e cun forte atraso económico. As clases altas (Igrexa e fidalguía) tiñan a propiedade da terra e a sociedade rural e mariñeira (a gran maioría) víase obrigada a emigrar, especialmente a América. Como consecuencia da abolición do sistema foral, prodúcese a decadencia da fidalguía e o nacemento da burguesía.

Nos primeiros anos do s. XX, a literatura galega continúa as liñas iniciadas no Rexurdimento, con autores como Leiras Pulpeiro ou Lugrís Freire. Aínda que aumenta o número de obras publicadas neste período, a súa calidade e orixinalidade diminúe e a poesía segue dominando o panorama literario, fronte ó escaso cultivo da narrativa e do teatro. Trátase dunha literatura asociada sobre todo ó costumismo ruralista. Así e todo, no primeiro terzo do século prodúcense en Galicia importantes cambios políticos, sociais e culturais que favorecen a apertura da literatura ás novas tendencias do momento, como o modernismo.

O movemento agrario ou **agrarismo** é o auténtico axitador social da época. Trátase dun movemento reivindicativo do campesiñado, que se organiza e crea sociedades e sindicatos para loitar pola propiedade da terra². Entre as asociacións agraristas destacan Solidaridad Gallega e Acción Gallega, liderada por Basilio Álvarez (“o cura de Beiro”).

O outro fito destacado foi a creación das **Irmandades da Fala** en **1916**, por iniciativa de Antón Villar Ponte. Estas asociacións galeguistas, que xorden na Coruña e que axiña se espallan por toda Galicia, centráronse na **defensa da lingua e da cultura galegas** e na afirmación de Galicia como nación³. O seu voceiro foi o xornal *A Nosa Terra*. Arredor das Irmandades reúnese a maioría dos escritores e intelectuais da época⁴ e o seu labor marca o inicio dunha nova etapa nas nosas letras: diversifícanse os xéneros (especialmente na narrativa, no teatro e no ensaio), impúlsase unha renovación formal e temática, créanse editoriais e coleccións (Céltiga, Lar, Nós...) e revistas e xornais (*A Nosa Terra*, *Nós*, *Ronsel...*), convócanse concursos... Prodúcese así unha **segunda renacemento da literatura galega**.

No que se refire á poesía, logo dunha primeira etapa de continuidade coas liñas do Rexurdimento (antes de 1916), unha serie de autores vinculados ás Irmandades abren a porta ás novas tendencias. Destacan dous:

² O **foro** era un contrato agrario polo cal o propietario da terra lla cedía a unha/un labrega/o para que a traballase a cambio dunha renda consistente nunha cantidade de diñeiro e unha parte da colleita.

³ A partir de 1918 as Irmandades comezan a promover iniciativas de carácter máis político (nacionalismo). En decembro de 1931 acórdase disolver as Irmandades e crear o Partido Galeguista, que redacta o Estatuto de Autonomía aprobado polo pobo en 1936, que non chegou a entrar en vigor por mor da Guerra.

⁴ Cabanillas, Otero Pedrayo, Risco, Manuel Lugrís Freire, Uxío Carré Aldao, Losada Diéguez...

ANTONIO NORIEGA VARELA

É o primeiro que marca timidamente o comezo dunha nova etapa da poesía galega; pódese considerar o representante dunha xeración de transición entre a literatura do s. XIX e a do s. XX. Escribiu un só poemario, que foi ampliando ó longo da súa vida. O título inicial foi *Montañesas* (1904) e a partir da 3ª edición pasou a chamarse *Do ermo* (1920).

O cambio de título dá conta das dúas liñas que se distinguen na súa obra:

POESÍA
COSTUMISTA
E RURALISTA

(1ª etapa): seguindo a liña dos poetas do s. XIX, describe paixases, tradicións e costumes da dura vida dos labregos da montaña luguesa, empregando unha métrica popular.

POESÍA
LÍRICA DA
NATUREZA

(2ª etapa): baseado no “franciscanismo”, **canta os aspectos máis humildes da paisaxe montañesa** (a flor do toxo, unha pedra, o orballo...). Trátase dunha poesía máis elaborada, con lingua e estrofas cultas (coma o soneto), na que se percibe a influencia dos poetas clásicos, do modernismo e do saudosismo portugués (Teixeira de Pascoaes).

(Mondoñedo, 1869 - Viveiro, 1947)

RAMÓN CABANILLAS

Alcumado o “Poeta da Raza”, participou activamente nas iniciativas políticas e culturais do seu tempo e é o **máximo representante da poesía das Irmandades**. Foi un autor moi prolífico que cultivou poesía, prosa e teatro e que se caracterizou por **combinar tradición e modernidade**. Na súa obra conflúen o intimismo de Rosalía, a protesta de Curros e o ton épico de Pondal, adobiados con elementos renovadores das correntes da época, fundamentalmente do Modernismo hispanoamericano. A súa obra presenta unha grande evolución. Distínguense nela catro etapas:

1. ETAPA PREGALEGUISTA
OU AGRARISTA (1910-1915)

Corresponde cos anos que pasou emigrado en Cuba, onde publica os seus dous primeiros libros: *No desterro* (1913) e *Vento mareiro* (1915). Neles atópanse xa as liñas temáticas que vai desenvolver na súa obra: intimista, costumista e cívica. Esta última, conformada por poemas agraristas e anticaciquís, é a súa poesía máis representativa, na que demostra o seu

(Cambados, 1876-1959)

compromiso cos labregos que loitan pola redención dos foros. Cabanillas convértese no poeta do movemento agrarista (en Cuba coñecera a Basilio Álvarez, que prologou *No desterro*).

2. ETAPA GALEGUISTA (1916-1920)

Está marcada polo **compromiso co proxecto nacionalista das Irmandades**. Cabanillas convértese no poeta civil de Galicia. A oposición xa non é labrego/cacique ou aldea/vila, senón Galicia/Castela. Destes anos é *Da terra asoballada* (1917).

3. ETAPA MÍTICO- SAUDISISTA (1921-1930)

Seguindo o ideario galeguista, Cabanillas desenvolve unha reconstrución mítica do pasado de Galicia que aventura un futuro esperanzador (finalidade didáctica). A obra principal é *Na noite estrelecida* (1926), composta por tres longos poemas narrativos (“A espada Escalibor”, “O cabaleiro do Santo Grial” e “O sono do rei Artur”) nos que recrea a lenda do Rei Artur e dos Cabaleiros da Táboa Redonda (materia de Bretaña) situando a acción en Galicia. Inclúense tamén nesta etapa *O bendito San Amaro* (1926) e *A rosa de cen follas* (1927).

4. ETAPA POSGUERRA (1950-1959)

Logo dun período sen publicar poesía entre 1930 e 1950, os seus últimos libros son *Da miña zanfona* (1954) e *Samos* (1958), obras máis persoais, reflexivas e pesimistas. O último está inspirado no mosteiro no que pasou algunhas tempadas e nel o autor acada gran altura poética.

Outra posible clasificación da obra poética de Cabanillas:

- A) **Poesía lírica**, na que predomina a expresión de sentimentos do autor. Nela agrúpanse composicións de tres temáticas:
- **Poesía cívica:** [continuadora de Curros] poemas de carácter agrarista e anticaciquil no que plasma o ideario das Irmandades da Fala e exalta a aldea e os labregos e poemas patrióticos nos que fai unha defensa de Galicia ante a opresión de Castela. É a súa poesía máis representativa e está presente nos tres primeiros libros: *No desterro* (1913), *Vento mareiro* (1915) e *Da terra asoballada* (1917).
  - **Poesía intimista:** [continuadora de Rosalía] trata temas referidos ó amor, á natureza e ás lembranzas do pasado. A obra máis representativa é *A rosa de cen follas* (1927).
  - **Poesía costumista:** describe paisaxes e costumes rurais dende unha perspectiva crítica ou humorística con novidades formais modernistas. Está presente en moitos dos poemas de *No desterro* (1913) e *Vento mareiro* (1915) e en *Da miña zanfona* (1954).
- B) **Poesía narrativa** [continuadora de Pondal], composta por obras nas que desenvolve a reconstrución dun pasado mítico de Galicia. Inclúense aquí *Na noite estrelecida* (1926), *O bendito San Amaro* (1926) e *Samos* (1958).

Cómpre citar outros poetas que publicaron na época das Irmandades, como son **Gonzalo López Abente** (*Nemancos*), **Vitoriano Taibo** (*Abrente*) ou **Xosé Crecente Veiga** (*Codeseira*) que, xunto cos anteriores, exerceron de ponte entre a literatura decimonónica e a renovación levada a cabo polas vangardas.

POSIBLE CONTEXTO

Nos primeiros anos deste século XX, a literatura galega continúa as liñas iniciadas no Rexurdimento e, aínda que aumenta o número de obras publicadas neste período, a súa calidade e orixinalidade diminúe e a poesía segue dominando o panorama literario, fronte ó escaso cultivo doutros xéneros como o teatro. Así e todo, nest etapa prodúcese en Galicia importantes cambios políticos, como o movemento agrario (iniciativa reivindicativa do campesiñado para loitar pola propiedade da terra); sociais e culturais como as Irmandades da Fala (Antón Villar Ponte, 1916), centrada na defensa da lingua e da cultura galega impulsando certames, xornais (A nosa Terra ou Ronsel), editoriais (Céltiga, Lar), entre outros. (108 palabras)

RESUMO AUTORES

Noriega Varela 1º edición: *Mortañesas* 3º edición: *Do ermo*.

- Marca o comezo desta etapa
- Considerado o representante da xeración de transición entre a literatura do s.XIX e a do s.XX.
- Dúas liñas temáticas:
  - Poesía costumista e ruralista (1º etapa) segue a liña do Rexurdimento
    - Métrica popular, versos octosílabos [romance (única estrofa, rima -a-a) ou sextilla (6 verso por estrofa, rima aabccb)]
    - Léxico patrimonial e concreto (enxebre); como *cume, turreiro, festa, moza*.
  - Poesía lírica da natureza (2º etapa) “franciscanismo” cantar ós aspectos humildes da paisaxe montañesa
    - Métrica culta, soneto (2 cuartetos e 2 tercetos) e versos hendecassílabos
    - Léxico culto e abstracto; como *tenue, nume, nudez*, adverbios acabados en -mente.

Fixate como se escribe, con H

Ramón Cabanillas “O poeta da raza”

- Máximo representante da poesía das Irmandades
- Combina tradición e modernidade
- Moi prolífico, cultivou todos os xéneros
- Conflúen dentro del: o intimismo de Rosalía, a protesta de Curros e o ton época de Pondal.
- Inclúe elementos renovadores do Modernismo hispanoamericano.
- Etapas da súa obra
  - Pregaleguista: *No desterro* e *Vento mareiro*
    - Liña intimista (tristeza pola súa emigración e nostalxia do pasado na terra), costumista (descrición da paisaxe rural) e cívica (anticaciques, chamamento á rebelión social)
    - Demostra compromiso cos labregos que loitan pola redención dos foros
    - Poeta do **movemento agrario**
    - Importante: oposición labrego/cacique e aldea/vila
  - Etapa galleguista: *Da terra asoballada*
    - Compromiso co proxecto nacionalista das Irmandades
    - Poeta **civil** da Galiza

- Importante: oposición Galicia/Castela.
- Etapa mítico-saudosista: *Na noite estrelecida*
  - Reconstrucción mítica do pasado galego cun futuro esperanzador
  - Obra con finalidade didáctica
  - Tres poemas narrativos longos
    - “A espada Escalibor”
    - “O cabaleiro do Santo Grial”
    - “O sono do rei Artur”
  - Neles recrea a lenda do rei Artur (Materia de Bretaña) situando a acción en Galicia.
  - *O bendito San Amaro* e *A rosa de cen follas*
- Etapa de posguerra (1950–1959): *Da miña zanfona* e *Samos*
  - Obras máis persoais, reflexivas e pesimistas

Fíxate os títulos dos libros a man temos que subliñalos pero os capítulos das obras ou títulos de poemas poñémolos entre comiñas “_____”

Outros: Gonzalo López Abente (*Nemancos*), Vitoriano Taibo (*Abrente*) ou Xosé Crecente Veiga (*Codeseira*)

Exercicio resolto: Contextualice este poema na **época correspondente** e **identifique e explique dúas características do seu autor, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio texto**. **Engada o nome doutro autor da mesma época e cite dúas obras del.** (Ext. aprox. 250 palabras)

“Do San Juan de Romariz”

E si queda algún gallego
que non lle perdesse o apego
á terra, será feliz
si sube connigo a Infesta
pra oír o bombo na festa
do San Juan de Romariz.
(...)
Fresca i alcendida rosa
me parece a melindrosa
rapaza, que entra na igrexa
mirando ó disimulado
pró montañés, ben portado,
que tras do lume a cortexa.
¡Un foguete i on repique;
¡mozos!, deixade o palique
das carpazonas que eu canto,
e vamos moito de prisa,
que vai comenzar a missa
i aínda hai que tomar o santo.

Antonio Noriega Varela, *Do ermo*
(1920)

“Do San Juan de Romariz” é unha composición de Antonio Noriega Varela, o primeiro escritor que marca timidamente o comezo dunha nova etapa da poesía galega a comezos do século XX. Nos primeiros anos deste século a literatura galega continúa as liñas iniciadas no Rexurdimento e, aínda que aumenta o número de obras publicadas neste período, a súa calidade e orixinalidade diminúe e a poesía segue dominando o panorama literario. Así e todo, no primeiro terzo do século XX prodúcense en Galicia importantes cambios políticos, sociais e culturais que favorecen a apertura da literatura ás novas tendencias do momento, como o **modernismo**.

No poema proposto para analizar obsérvanse diversas características propias da primeira etapa compositiva do autor mindoniense, tanto desde o punto de vista temático, pois trátase dunha composición de carácter costumista centrada arredor da montaña (a festa do patrón da aldea de Romariz), como desde o punto de vista formal, xa que a métrica é popular (versos octosílabos) e o léxico que predomina é patrimonial e concreto (bombo, festa, lume etc.). As características sinaladas difiren da poesía da segunda etapa da escrita de Noriega Varela, na que abandona o ton descritivo e céntrase no intimismo arredor dos elementos máis pequenos e humildes da paisaxe da montaña. Noriega escribiu un só poemario ampliando o longo da súa vida; o título inicial foi *Montañesas* e a partir da 3ª edición pasou a chamarse *Do ermo* (1920). O cambio de título dá conta das dúas liñas que se acaban de describir.

Ramón Cabanillas foi outro dos escritores ponte entre a poesía do s. XX e a poesía de vangardas de comezos do s. XX. Algunhas das súas obras máis sobranceiras son *Da terra asoballada*, na que amosa o seu compromiso coas ideas nacionalistas das Irmandasdes, ou o longo poema narrativo *Na noite estrelecid*

ACTIVIDADES TEMA 1

EXERCICIO 1: Contextualice este poema na **época correspondente** e **identifique e explique dúas características do seu autor, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio texto**. **Engada o nome doutro autor da mesma época e cite dúas obras del.** (Ext. aprox. 250 palabras)

Teño amores na montaña

Teño amores na montaña
teño moza montañesa,
que ma deparou un santo
no turreiro dunha festa.

(...)

Teño amores na montaña,
teño unha moza brañega,
que, si cos ollos feitiza,
o corazón me estonteia
c' aquelas palabras doces,
í aquelas surrisas meigas
das nenas repinicadas,
argullo das cumes ermas.

Noriega Varela, *Do ermo* (1920)

EXERCICIO 2: Contextualice o texto de Noriega Varela na época literaria correspondente. Identifique e explique dúas características que lle permitan situar o texto no percorrido literario do autor, apoiándose no propio fragmento. Indique outro autor destacado deste período e sinala dúas obras del. (Ext. aprox. 250 palabras).

¡Nin rosiñas brancas, nin claveles roxos!
Eu venero as froliñas dos toxos.

Dos toxales as tenues froliñas,
que sorríen, a medo, entre espiñas.

Entre espiñas que o ceio agasalla
con diamánte-las noites que orballa.

¡Oh do iermo opreciado tesouro!:
as froliñas dos toxos son de ouro.

De ouro vello son, mai, as froliñas
dos bravos toxales, ¡das devociós miñas!

Noriega Varela, *Do ermo* (1920)

EXERCICIO 3: Contextualice este poema na época correspondente e identifique e explique dúas características do seu autor, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio texto. Engada o nome doutro autor da mesma época e cite dúas obras del. (Ext. aprox. 250 palabras)

A BRÉTEMA

Pra miña filla Cándida.

A brétema, ¿tu sabes?, é ceguiña:
os piñeirales pouco a pouco explora,
e anda sempre descalza, e si se espiña,
sangrar, non sangra; pero chorar, chora...

Chora copiosamente a pobresíña,
como chorou Jesús, cal chora a aurora;
e en maus do sol é cada lagrimiña
derramada, unha estrela brilladora...

Lagrimiñas preciosas, recollelas
mil veces se me ocorre, pra con elas
facer... (si xa non soño, ¿que eu faría?)

¿Unha sarta me pides? Lograreina,
como un rei a quixera pra unha reina,
como nunca se veu na xoiería.

Noriega Varela, *Do ermo* (1920)

EXERCICIO 4: Contextualice o texto de Noriega Varela na época literaria correspondente. Identifique e explique dúas características que lle permitan situar o texto no percorrido literario do autor, apoiándose no propio fragmento. Indique outro autor destacado deste período e sinala dúas obras del.

TODA HUMILDE BELLEZA ...

Vago xirón de brétema, atavío
soberbio da irta xesta, reidora,
fulgurante doíña de rocío
(pazo do sol e lágrima da aurora);

raiola de lunar que bica o río,
flor mareliña que entre espiñas chora,
ou das redes da araña un tenue fío,
toda humilde beleza me namora.

É un vermiño de luz o amigo caro
do meu nume saudoso... Antes reparo
na nudez adorable dunha estrela

que nas rosas dos vales, que sorríen,
que nos mantos dos pinos, que se engríen,
que nas blondas do mar, que se rebela

Noriega Varela, *Do ermo* (1920)

EXERCICIO 5: Contextualice o texto de Ramón Cabanillas na época literaria correspondente. Identifique e explique as características que lle permitan situar o texto no percorrido literario do autor, apoiándose no propio fragmento. Indique outro autor destacado deste período e sinala unha obra del. (Ext. aprox. 250 palabras).

¡Vila morta, vila morta,
Adeana e mariñeira...!
¡Tardes da escola! ¡Fontiñas
De ágoas limpas e segredas!
¡Raiolas do sol dourado
Na negrura da tromenta!
Nunca podréi esquecervos...
¡Meu recordo é unha roseira
Que tem, frescas e arumadas,
Máis rosas canto máis vellas.

Fragmento de “O sábado na escola”, *Vento Mareiro*

EXERCICIO 6: Contextualice este poema na época correspondente e identifique e explique dúas características do seu autor, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio texto. Engada o nome doutro autor da mesma época e cite dúas obras del. (Ext. aprox. 250 palabras)

Sol de outono no mar calmo fungue o lume;
alá, lonxe, chirra un carro no camiño;
canta a ágoa no rodicio do muíño
e arrecende dos fiunchos o cheirume.

Por enriba dos tellados rube o fume;
esbardallan as laveras antre o liño;
roxa lúa, con fasulas de meniño,
aparesce da montana sobre o cume.

Fragmento de “Tarde baixa”, *No desterro* de Ramón Cabanillas

EXERCICIO 7: Contextualice o texto de Ramón Cabanillas na época literaria correspondente. Identifique e explique as características que lle permitan situar o texto no percorrido literario do autor, apoiándose no propio fragmento. Indique outro autor destacado deste período e sinale unha obra del. (Ext. aprox. 250 palabras).

Un a un os máis fortes erguer queren a espada,
mais vencidos, maltreitos, decaídos na arela
todos renden o peito sin que alcancen movela.

(...)

o orfo do rei Uther, o príncipe varudo

(...)

e alzando á outura a nobre luminosa mirada
ó pobo axoellado amosra a rexa espada
que, ergueita docemente, brandea na súa man
como pruma abalada dun ventíño levián

(...)

Seguro da diviña e trunfadora axuda
con brados de ledicia o xentío saúda
ó forte mozo esgrevio en quen presinte o Rei
que imporá ó mundo enteiro o lábaro e a lei;

Fragmento da “A espada Escalibor”, *Na noite estrelecida*.

EXERCICIO 8: Contextualice este poema na época correspondente e identifique e explique dúas características do seu autor, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio texto. Engada o nome doutro autor da mesma época e cite dúas obras del. (Ext. aprox. 250 palabras)

Silencio

Cando o paxaro agáchase no niño,
o vento dorme, o río vai calado
e o esprito voa ó ceo, translevado,
en cobiza de luz e de aloumiño,
ergue o silenzo o cántico diviño:

¡A terra, o mar, o ámbito estrelado,
todo, señor, se move ó teu mandado,
que Ti es comenzo e fin, rumbo e camiño!

Fragmento de “Silencio” (*Samos*) de Ramón Cabanillas

EXERCICIO 9: Contextualice o texto de Ramón Cabanillas na época literaria correspondente. Identifique e explique as características que lle permitan situar o texto no percorrido literario do autor, apoiándose no propio fragmento. Indique outro autor destacado deste período e sinale unha obra del. (Ext. aprox. 250 palabras).

¡Irmáns! En pé sereos a limpa fronte erguida, envoltos na brancura da luz que cae de riba, o corazón aberto a toda verba amiga e nunha man a fouce e noutra man a oliva, arredor da bandeira azul e branca, arredor da bandeira de Galicia, ¡cantémo-lo dereito á libre nova vida!	Validos de traidores a noite de Frouseira á patria escravizaron uns reises de Castela. Comestas polo tempo xa afrouxan as cadeas... ¡Irmáns asoballados de xentes estranxeiras, ergámo-la bandeira azul e branca! E ó pé da enseña da nación galega cantémo-lo dereito á libertá da Terra!	Irmáns no amor a Suevia de lexendaria historia, ¡en pé! ¡En pé dispostos a non morrer sen loita! ¡O día do Medulio con sangue quente e roxa mercámo-lo dereito á libre, honrada chouza! ¡Xa está ó vento a bandeira azul e branca! ¡A oliva nunha man, a fouce noutra, berremos alto e forte: “A nosa terra é nosa”.

PREGUNTA 5. Educación literaria:

5. Contextualice historicamente o seguinte poema e identifique e analice dúas características literarias do seu autor presentes nel. Indique outros dous poetas desta mesma época pero de movementos literarios diferentes e explique brevemente en que se basea esta diferenza. (Extensión aprox. 250 palabras) **(2,5 puntos)**

¡Irmáns! ¡Irmáns galegos! Dende Ortegá ó Miño a folla do fouciño fagamos rebrilar!	Antes de ser escravos, ¡irmáns, irmáns galegos! que corra o sangue a regos dende a montaña ó mar.	Xa o fato de caciques, ladróns e herexes fuxe ó redentor empuxe da alma rexional.
Que vexa a Vila podre, coveira da canalla, a Aldea que traballa disposta pra loitar.	¡Ergámonos sin medo! ¡Que o lume da toxreira envolva na fogueira o pazo señorial!	Antes de ser escravos, ¡irmáns, irmáns galegos! que corra a sangre a regos dende a montaña ó val.

Ramón Cabanillas. “Himno de Acción Galega”. *Vento mareiro* (1915)

TEMA 2: A POESÍA DAS VANGARDAS

Nas 1º décadas do s. XX nace en Europa as Vangardas, un conxunto de movementos artísticos, coñecidos como *ismos* (como futurismo, surrealismo, dadaísmo, cubismo, etc), que teñen un afán rupturista dos moldes culturais e tradicionais anteriores, un rexeitamento pola imitación da realidade e a defensa da liberdade e modernidade creadora e da orixinalidade. Esta actitude provocativa e rebelde aplícase a todos os campos estéticos.

VANGARDAS INTERNACIONAIS

Por vangarda debemos entender unha reinvención da arte, unha renovación dos esquemas e unha modificación das estéticas. E progresivamente cada escola ou grupo vai ir propondo as súas pautas.

Distingamos inicialmente as seguintes:

FUTURISMO

Pasa por ser o máis vello dos movementos. Xorde en Italia arredor dos 1910 con Marinetti e ten seguidos como Maiakovski. Pautas do movemento:

- Exaltan a civilización mecánica e os logros da técnica
- Defenden o militarismo e a guerra até o punto de seren asimilados polo fascismo
- Tecnicamente caracterízanse pola velocidade verbal, suprimindo ornamentos, así como pola destrución absoluta da sintaxe
- Movementos do futuro fronte a inmovilidade do pasado

Para os futuristas os novos heroes son as máquinas, as fábricas...Un claro exemplo do movemento é o heterónimo Álvaro de Campos e a súa *Oda triunfal* (*Ah, poder exprimir-me todo como un motor se exprime!//Ser completo como unha máquina/ poder ir na vida triunfante como un automóvel ultimo-modelo!...*).

CUBISMO

Nace cara 1913 como unha escola pictórica nas obras de Matisse ou Picasso, mais logo se estende á literatura. Tende á partición de todo e á superposición de imaxes. Iso é posible en pintura, máis a sucesión lingüística non permite moitas variantes, e así temos novas alteracións sintácticas e novas opcións tipográficas como o caligrama ensaiadas por Apollinaire, Reverdy... Cultivado tamén por Vicente Huidobro.

Por outra banda, refugan a lóxica, imponse o sentimento.

- De carácter subxectivo e multidimensional, céntrase no individuo e na súa psique
- Fluxo de conciencia: fai a exploración da mente do lector/a a través das imaxes visuais que se presentan autor/a usa múltiples perspectivas para construír o significado da creación literaria
- Hai fragmentación e dispersión da obra creada: emprégase unha nova sintaxe caracterizada pola súa discontinuidade das imaxes visuais ou liñas que forman a creación (falamos dos caligramas como mellor fonte desta corrente)

Thema
La bella
Gentil princesa
Es una blanca estrella
Es una estrella japonesa
Thema es la más divina flor de Kioto
Y cuando pasa triunfante en su palanquín
Parece un tierno lirio, parece un pálido loto
Arrancado una tarde de estío del imperial jardín.
Todos la adoran como a una diosa, todos hasta el Mikado
Pero ella cruza por entre todos indiferente
De nadie se sabe que haya su amor logrado
Y siempre está risueña, está sonriente.
Es una Ofelia japonesa
Que a las flores amante
Loca y traviesa
Triunfante
Besa.

DADAÍSMO

É a protesta de Tristan Tzara contra todo o establecido, sen adscribirse a ningunha estética determinada. O obxectivo é a destrución de todo o existente para partir de cero.

Nace cara 1916. Propón unha composición poética ao azar.

É una sucesión de palabras, sons e letras ao que é difícil encontrarlle a lóxica. Distínguese pola inclinación cara o dubidoso, a morte, o fantasioso e pola constante negación. O seu obxectivo non é ser estético senón todo o contrario.

Risco manifestou que en realidade se querían “coñecer dos outro movementos de vangarda”.

ULTRAÍSMO

Nace logo da fin da Guerra Mundial e pode considerarse esgotado coa desaparición da revista española “Ultra” cara a 1922. Foi iniciado por Guillermo de la Torre. É o movemento puramente español de vangarda. Tratou de ser a síntese das distintas vangardas:

- Sobrevaloran a imaxe e a metáfora
- Suprimen os trazos de puntuación e úsanse os espazos en branco como sistema tipográfico
- Reclaman a liberdade total do poema
- Eliminación de elementos ornamentais. Non buscan transmitir unha mensaxe ideolóxica positiva (sen mensaxe social), deixa de lado o sentimentalismo.
- Rompe co discurso lóxico
- Poesía subxectiva e individualista

MAÑANA – Jorge Luis Borges

Las banderas cantaron sus colores
y el viento es una vara de bambú entre las manos
El mundo crece como un árbol claro
Ebrio como una hélice
el sol toca la diana sobre las azoteas
el sol con sus espuelas desgarró los espejos
Como un naipe mi sombra
ha caído de bruce sobre la carretera
Arriba el cielo vuela
y lo surcan los pájaros como noches errantes
La mañana viene a posarse fresca en mi espalda.

SURREALISMO

Nace no ano 1914 a partir do Manifesto Surrealista de André Bretón e comparte co Dadaísmo unha postura de continua protesta. Protesta

basicamente contra o racional. Afirmación do mundo dos sonhos. A arte debe ser concebida como impulso e como un espontáneo brotar de palabras. De aí se deriva unha absoluta liberdade e a escrita automática.

Este movemento estivo ligado algún tempo ao comunismo, en canto precisaban da liberación absoluta do home para lograr o seus principios, mais a relación foi efémera.

- **Mestura a realidade e a ficción.** Presenta elementos oníricos, feitos que só poden pasar na mente do escritor/a.
- **Toma elementos do subconsciente como ideas ou imaxes totalmente fóra do real buscando un choque podente no lector/a.**
- **Influencia do psicoanálise e a asociación libre**
- **Fai uso de imaxes e metáforas para obrigar ao lector/a a crear interpretacións que o leven a explorar o seu propio subconsciente.**
- **Os sonhos son a súa fonte de inspiración poética**
- **Crean imaxes oníricas a través de metáfora sensoriais.**
- **Fluír da consciencia, escritura automática**

Mundo en un beso – André Bretón

El músico con baquetas de avellano cosidas en las mangas
Apacigua a un enjambre de jóvenes monos-leones
Que descendieron con gran estrépito de la cornisa.

CREACIONISMO

Xorde dirixido polo poeta Vicente Huidobro. Está ligado ao cubismo plástico. O poeta maniféstase como creador independente e absoluto converténdose nun pequeno Deus, en palabras de Huidobro. A imaxe é o centro de atención e mesmo se chega a afirmara que a imaxe é a verdadeira realidade. As novas disposicións tipográficas tamén son aproveitadas.

- Evita a anécdota e as descrições, prefere en cambio a imaxe poética xustaposta e orixinal
- Emprega a linguaxe libremente con elementos visuais e tipográficos
- Perseguiu unha renovación do léxico con traballo dos poetas
- Preferiu o uso do punto e coma por riba da coma ordinaria
- Considera a poesía como un ámbito de creación absoluta

Mon petit garçon
Pour monter à la Tour Eiffel
On monte sur une chanson
Do
ré
mi
fa
sol
la
si
do

Nous sommes en haut

A imaxe creacionista⁵ parte da captación dun determinado léxico e estrutura sumidas por un eu creador, quen, a través de alteracións, logra darlle un outro significado.

É elocuente a tal efecto o poema *Navy Bar* de Manuel Antonio. No verso “*este bar ten balances e tamén está listo pra se facer á vela*” observamos como a soa supresión dunha sílaba a que diferencia barco de bar(co) crea unha nova imaxe, un novo significado. Unha supresión textual logra alterar a imaxe esperada e crear un outro novo referente.

Amais da innegable influencia da vangarda internacional cómpre sinalar outras:

Espírito nacionalista: a arte ao servizo da patria. Os vangardistas galegos herdan o espírito nacionalista inculcado polos antecesores e participan activamente en proxectos políticos e culturais do momentos como o seminario de Estudos Galegos ou o Partido galeguista.

⁵ Sinalado por Salinas/Seijas/Glez. Fdez

Influencias de Teixeira: o saudosismo portugués de Teixeira de Pascoaes, realizado polo homes de Nós, vai estar presente neste culto ao sentimento, amortecendo así parcialmente a deshumanización que habitualmente acompaña a vangarda estética.

A descuberta dos Cancioneiros: esta descuberta do legado medieval, da tradición lírica ata agora coñecida parcialmente, a partir de edición de 1928 de Nunes, vai estar presente na vangarda e moi particularmente no neotrobadorismo.

É o grupo "Nós" co seu labor restaurador da nosa cultura e a súa visión universalizadora quen abre as portas á incorporación das vangardas á literatura galega. Especialmente Vicente Risco, que será quen informe a Manuel Antonio dos "ismos" europeos e trate de orientalo.

Así, na literatura galega as Vangardas está representada pola xeración do 1925 con revistas como *Ronsel*, vanse aproximar ás vangardas europeas, fomentando o enxebrismo da nosa arte e da nosa literatura. Polo tanto, os ismos galegos son unha mestura de tradición e modernidade. A teor disto, temos: unha **vangarda plena** co *creacionismo* de Manuel Antonio e o *surrealismo* de Cunqueiro, ruptura total coa tradición; e unha **vangarda matizada** co *hilozoísmo* e o *neotrobadorismo*, que seguen as liñas temáticas xa existentes.

Os vangardistas galegos son mozos nados ao redor do ano 1900 que reciben tamén o nome de Xeración do 25, **supoñen unha ruptura e actitude crítica coa poesía anterior: coa tradición de sentimentalismo (saúde, bágoas, queixas), folclorismo (romarías, costumes, rural) e paisaxismo do século XIX, e por primeira vez hai unha integración na poesía europea.** Danse a coñecer en revistas como *Alfar*, *Ronsel*, *Cristal*...

VANGARDA PLENA

SURREALISMO

Álvaro Cunqueiro: *Poemas do si e non* (1933), é unha interpretación moi persoal, co fluír da asociación de ideas e a influencia dos soños pero cun pouso sentimental, gozoso, sen a carga dramática que soen ter os textos surrealistas. Tamén se pode ver algo de cubismo en Mar ao norde (1932).

CARACTERÍSTICAS VANGARDISTAS DA OBRA *Poemas de si e non*

- Versolibrismo
- Imaxes irracionais
- Perda da lóxica sintáctica, seguindo dos **ditados surrealistas: escrita automática**, liberación do subconsciente.

CREACIONISMO

O seu único cultivador é [Manuel Antonio](#) (Rianxo, 1900-1930). Personalidade rebelde que representa o mellor expoñente vangardista en Galicia. En 1922 publicou o manifesto [Máis Alá](#), novidoso polas alusións políticas e a non adscrición a un –ismo concreto.

A súa obra principal (e única publicada en vida) é [De catro a catro. Follas sen data dun diario de abordo](#) (1928). Son 19 poemas estruturados como unha viaxe marítima, case sempre de noite, simboliza a súa concepción absolutamente pesimista da vida: monótona, repetitiva, en completa soidade (como perdido no mar), e continua despedida.

Poderíamos falar dunha estrutura superficial: unha viaxe marítima (desde a súa preparación ata a súa finalización, con parada intermedia) monótona, repetitiva e contraditoria: o tempo pasa pero está parado, só existe o presente. E unha estrutura profunda: viaxe interior, iniciática; visión desilusionada, negativa, da vida desde a soidade.

CARACTERÍSTICA VARDISTAS DA OBRA *DE CATRO A CATRO*

- Non imitar a realidade, senón crear a propia [sacada do creacionismo (nado da man de Vicente Huidobro)]
- Actitude antirromántica
- Ausencia de rima
- Heterosilabismo
- Supresión dos signos de puntuación
- Desmitificación de elementos tópicos
- Humor dentro das obras
- Imaxes orixinais
- Disposición gráfica dos poemas
- Valor significativo dos espazos en branco
- Peculiar disposición dos versos
- Renovación da linguaxe:
  - Incorporación de linguaxe técnica marítima
  - Uso de hipergaleguismos
  - Uso de préstamos (anglicismos)
  - Uso de cultismo

VANGARDA NON PLENA

HILOZOISMO

Foi o movemento poético de máis éxito na época, con multitude de seguidores. Baixo unha forma tradicional (non é polo tanto unha vangarda plena) -estrofas populares, rima asonante, versos medidos, lingua popular- preséntanos, a base de imaxes vangardistas, unha natureza viva, aberta ao sensorial, ao auditivo, ao visual, fronte ao sentimentalismo e a anécdota. O poema deshumanízase e a paisaxe humanízase. O seu iniciador e

representante máis destacado é [Luís Amado Carballo](#) (1901-1927), *Proel* (1927) e *O galo* (póstumo, 1928). Entre os múltiples seguidores destaca [Eduardo Blanco Amor](#). Segue despois da guerra.

Elementos tradicionais • Temáticas • Verso curto • Léxico popular • Métrica e rima	Elementos renovadores • Abundantes personificacións • Importancia do cromatismo • Imaxes vangardistas

NEOTROBADORISMO

No ano 1928 José Joaquim Nunes publica as cantigas medievais que acadan unha grande difusión e provocan a aparición desta corrente que non é propiamente vangarda, senón unha reformulación de estilos e temas da tradición medieval, engadindo imaxes da poesía moderna. Tamén continúa despois da guerra.

Podemos distinguir dúas tendencias:

- Unha máis innovadora na que destacan [Bouza Brey](#) –o seu iniciador- (Nao senlleira, 1933), [Álvaro Cunqueiro](#) (*Cantiga nova que se chama Riveira*, 1933, *Dona do corpo delgado*, 1950).
- Outra máis mimética que rematará con [Xosé María Álvarez Blázquez](#) cando no ano 1953 fai pasar o seu *Cancioneiro de Monfero* por un verdadeiro cancionero medieval.

Elementos propios das cantigas: • Uso do refrán • Léxico medieval • Ambientación mariñeira (das mariñas ou barcarolas medievais) • Grañas medievais	Elementos vangardistas: • Imaxes innovadoras • Léxico moderno

ACTIVIDADES DO TEMA 2

Analice dúas características deste poema que permitan situalo no seu **movemento literario**. Contextualícelo historicamente e indique outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como **un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras**. (Ext. aprox. 250 palabras)

“Sós”

Fomos ficando sós
o Mar o barco e mais nós.

Roubaron-nos o Sol
O paquebote esmaltado
que cosía con liñas de fume
áxiles cadros sin marco

Roubaron-nos o vento
Aquel veleiro que se evadeu
pol-a corda floxa d' o horizonte

Este oucéano desatracóu d'as costas
e os ventos d' a Roseta
ourentaron-se ao esquezno

As nosas soedades
veñen de lonxe
como as horas d' o reloxe

Pero tamén sabemos a maniobra
d' os navíos que fondean
a sotavento d' unha singladura

N-o cuadrante estantío d'as estrelas
ficou parada esta hora:
O cadavre d'o Mar
fixo d'o barco un cadaleito

Fume de pipa	Saudade
Noite	Silenzo
E ficamos nós sós	Frío
Sin o Mar e sin o barco	
nós.	

Manuel Antonio, *De catro a catro* (1928)

“Sós” é un dos poemas emblemáticos de Manuel Antonio, máximo expoñente da vangarda galega e representa o prototipo de escritor vangardista. As vangardas son uns movementos artísticos de renovación que xorden a comezos do s. XX en Europa como reacción á situación política e ós cambios sociais do momento e que buscaban un cambio radical en tódolos campos da arte. En Galicia as vangardas entran na literatura da man do Grupo Nós no seu afán de universalizar a lingua e a literatura galegas e os escritos deste movemento difúndense en revistas como *Alfar* ou *Ronsel*.

A composición proposta para a análise pertencente ao libro *De catro a catro*, obra cume da vangarda plena galega na que predominan as influencias do creacionismo, aínda que tamén contén pegadas doutros ismos. Trátase dun diario escrito en forma de 19 poemas que recolle a experiencia do mariñeiro-poeta durante unha viaxe polo mar. Son varias as características que permiten situar esta composición dentro da vangarda plena, mais cinguirémonos a dúas. Unha delas é o emprego de imaxes orixinais, como a utilizada no primeiro verso da segunda estrofa, “roubáronnos o Sol”, para indicar a perda de vida. Outra das características vangardistas, neste caso influencia do cubismo, é o valor significativo dos espazos en branco, tal e como se observa na última estrofa; cada espazo é unha especie de silencio que illa a palabra e intensifica o seu significado para marcar a soidade absoluta do eu lírico.

Otras dúas correntes desta época son o hilozoísmo e o neotrobadorismo, encadradas dentro da vangarda matizada; unha poesía **menos innovadora**, pois, aínda que renova o discurso poético engadindo elementos vangardistas, non rompe totalmente coa tradición literaria galega. **Amado Carballo** é o máximo representante do hilozoísmo coa súa obra *Proel* e **Álvaro Cunqueiro** un dos escritores máis destacados do neotrobadorismo, autor de *Cantiga nova que se chama riveira*.

EXERCICIO 1: Analice catro características deste poema que permitan situalo no seu **movemento literario**. Contextualíceo historicamente e explique outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como **un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras**. (Ext. aprox. 250 palabras)

Encheremol-as velas
 c'a luz náufraga d'a madrugada
 Pendurando en dous puntos cardinaes
 a randeeira esguía
 d'o pailebote branco
     C'as suas mans loiras
     acenan mil adeuses as estrelas
 Inventaremos frustradas descubertas
 a barlovento d'os horizontes
 pra acelerar os abolidos corazóns
 d'os nosos veleiros defraudados
 Halaremos pol-o chicote
 d'un meridián innumerado
 N'a illa anónima
 de cada singladura
 esculcaremos o remorso d'a cidade
     Ela noitámbula desfollará
     como unha margarida prostibularia
     a Rosa d'os Ventos d'o noso corazón
 Encadearemos adeuses d'escuma
 pra total-as praias perdidas
 Xuntaremos cadernos en branco
 d'a novela errante d'o vento
 Pescaremos n-a rede d'os atlas
 ronseles de Simbad
 E cazaremol-a vela
 sobre o torso rebelde d'as tormentas
 pra trincar a escota d'unha ilusión.

Manuel Antonio “Intencións” de *De catro a catro*

EXERCICIO 2: Contextualíceo historicamente o seguinte poemas. Analice catro características deste poema que permitan situalo dentro da súa autoría e na época correspondente. E explica outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras. (Ext. aprox. 250 palabras)

LIED OHNE WÖRTE

Aboya un esbardar de marusías
tentando os ceos sin atopar a Lua

Pero a Lua esta noite
desertou d'os almanaques
Murcha antre duas follas
-violedas pensamentos-
d'o manual póstumo
-outono madrigaes-
que versifiquei eu

Mansas vagas unánimes
reorgaizan-se detrás d'ó vento
Cando pase a rafega derradeira
dirá-nos adeus
c'o pano branco d'o gaf-tope
Alude a un fracaso
de follas amarelas
e renova-se a surrisa d'os mastros
sempre c'as ponlas novas e xovíaes

Noiva miña
vestida de lua
que romantizas
!tan cursi!
pol-o xardín
Sentei-me a proa
fumando a miña pipa
Pero outra noite pensarei en tí.

Manuel Antonio “**LIED OHNE
WÖRTE**” de *De catro a catro*

EXERCICIO 3: Contextualíceo historicamente o seguinte poemas. Analice catro características deste poema que permitan situalo no seu movemento literario. E indique outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras. (Ext. aprox. 250 palabras)

Noivado IV

Noite azul de silencio
esquina de sí mesma
ouvida polas amables
galerías da lúa.

Ninguén pensa a lonxana
melancolía morna
dos espellos de loito
dos teus ollos primeiros.

Creciches como donda
anguria de vidrados
aramio sin resposta
do teu sexo solícito.

De unha luz naufragada
entre roseiras verdes
fixeche quince anos.
- Un abano con paxaros.

A noite que non desce
vóltate a nós agora
coma ponte sin río
ou fiestra en terra firme.

Unha estampa de sono
a tua fábula afoga
núos os teus cabelos
de antiga noiva nova.

*Poemas do si e non de
Álvaro Cunqueiro (1933)*

EXERCICIO 4: Analice catro características deste poema que permitan situalo no seu movemento literario. Contextualíceo historicamente e indique outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras. (Ext. aprox. 250 palabras)

Con auga de sede vella
namorar eu namoreina,
meu amigo!

Con unha herba lixeira
namorar eu namoreina,
meu amigo!

Namorar eu namoreina
con unha cantiga leda
meu amigo!

Namorar eu namoreina
con áer da primaveira,
meu amigo!

Cantiga nova que se chama riveira, Alvaro Cunqueiro, 1933

EXERCICIO 5: Analice catro características deste poema que permitan situalo no seu movemento literario. Contextualíceo historicamente e explica outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras. (Ext. aprox. 250 palabras)

No niño novo do vento
hai unha pomba dourada,
meu amigo!
Quén poidera namorala!

Canta ao luar e ao mencer
en frauta de verde olivo.
Quén poidera namorala,
meu amigo!

Ten áers de frol recente
cousas de recén casada,
meu amigo!
Quén poidera namorala!

Tamén ten sombra de sombra
e andar primeiro de río.
Quén poidera namorala,
meu amigo!

Cantiga nova que se chama riveira, Alvaro Cunqueiro, 1933

EXERCICIO 6: Contextualíceo historicamente o seguinte poemas. Analice catro características deste poema que permitan situalo no seu movemento literario. E indique outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras. (Ext. aprox. 250 palabras)

A dama que ía no branco cabalo
levaba un pano de seda bordado.

*Na verde fror
as letras van de amor!*

O cabaleiro do cabalo negro
levaba unha fita colléndolle o pelo.

*Na verde fror
as letras van de amor!*

No medio do río cambiaron as vistas,
el para o pano i ela prá fita.

*Na verde fror
as letras van de amor!*

As vistas lles viron no río cambiar
e o pano e a fita por se namorar

*Na verde fror
As letras van de amor!
Con amor vivirás!*

Dona do corpo delgado de Alvaro Cunqueiro, 1950

EXERCICIO 7: Contextualíceo historicamente o seguinte poemas. Analice catro características deste poema que permitan situalo no seu movemento literario. E indique outras dúas correntes poéticas da mesma época, así como un dos seus autores máis representativos e unha das súas obras. (Ext. aprox. 250 palabras)

Lua

A lua é velliña,
de brancos cabelos,
de enrugas de ouro
e de ollíños cegos.

Érguese do leito
das foulas do mar
palpando os espazos
para camiñar.

Anda pol-o mundo
sin ver a onde vay
poil-as estreliñas
lévanna da man.

Envolveita en néboas
hase de abrigar
pois como vai vella
tense de coidar.

Cando na outa noite
brua o temporal
a lua antr'as tebras
tápase a tremar.

E así qu'o mal tempo
amainado vai
asoma a faciana
y-espalla o luar.

O galo de Amado Carballo (1928)

TEMA 3: A PROSA DO PRIMEIRO TERZO DO XX: AS IRMANDADES E O GRUPO NÓS (NARRATIVA, ENSAIO E XORNALISMO)

Palabras clave: *Castelao, Risco, Otero Pedrayo, galeguismo, revista Nós.*

No primeiro terzo do s. XX, especialmente entre 1916 e 1936, **a prosa en galego experimenta un desenvolvemento importante** grazas, en primeiro lugar, ó labor das **Irmandades da Fala** (1916), que crearon editoriais e impulsaron o cultivo de xéneros pouco desenvolvidos ata o momento e o uso do galego na prensa. Pero, sen dúbida, os autores máis destacados no eido da prosa son os do **Grupo Nós**, formado por Vicente Risco, Ramón Otero Pedrayo e Florentino López Cuevillas (o “Cenáculo ourensán”⁶), ós que logo se uniron Castelao e Antón Losada Diéguez, entre outros.

O seu nome vén dado polo título da revista que empezaron a publicar en 1920, a revista *Nós*. Estes autores, comparten unha serie de características comúns que os converten en xeración:

- proceden de familias acomodadas (agás Castelao)
- teñen gran preparación intelectual: universitarios, políglotas, coñecedores doutras culturas...
- son inicialmente individualistas e inconformistas (rexecitan o medio social en que viven)
- evolucionan cara o galeguismo e participan nas súas iniciativas (Irmandades da Fala, Seminario de Estudos Galegos⁷...)
- a nivel político, vinculáronse co nacionalismo (Partido Galeguista)
- no eido literario, levaron a cabo a consolidación e renovación da prosa (modernización da narrativa e creación do ensaio en galego)

Estes grupos de autores conviven cos da **Xeración do 25**.

Grazas á aparición dun espazo político e cultural de carácter galeguista, neste período **consolídase a narrativa galega**. A creación de editoriais e coleccións de novelas (*Céltiga*, *Lar*, *Nós*...) achegou a literatura galega ó gran público.

⁶ O “Cenáculo ourensán” foi un pequeno grupo formado por Risco xunto con outros intelectuais ourensáns que xuntou ó seu redor varios membros destacados da cultura galega e que acabou dando orixe a partir de 1920 ó Grupo Nós. Os integrantes do grupo crearon a revista *La Centuria*.

⁷ O Seminario de Estudos Galegos (SEG) foi unha institución fundada en 1923 por estudantes e profesores da Universidade de Santiago (integrantes das Irmandades da Fala) que tiña por obxectivos estudar e divulgar o patrimonio cultural galego e utilizar o galego no ámbito científico.

OS NARRADORES DAS IRMANDADES

Son coetáneos do Grupo Nós e profesaron os mesmos ideais galeguistas. Espallaron a novela curta a través das novas editoriais e coleccións e renovaron as temáticas popularizantes e tradicionalistas previas. Destacan autores como **Xosé Lesta Meis** (*Manecho o da rúa*), **Leandro Carré Alvarellos** ou **Francisca Herrera Garrido** (*Néveda*).

Xosé Lesta Meis, de formación autodidacta, é o narrador máis salientable das Irmandades. Obras máis importantes: *Manecho o da rúa* (1926), novela breve que conta a vida dun emigrante na Habana que volve a Galiza a morrer; *Estebo* (1927), trata tamén da emigración en Cuba, con escenas que recrean o traballo duro nas plantacións do azucre. A súa prosa caracterízase por presentar un léxico rico e unha sintaxe pouco complicada, que facilitan a lectura.

Francisca Herrera Garrido foi unha narradora practicamente descoñecida na súa época por mor da súa desvinculación cos movementos galeguistas. É a autora de tres obras narrativas: *Néveda* (1920), *A alma de Mingos* (1922) e *Martes de antroido* (1925), nas que destacan a submisión da muller, a defensa do seu papel maternal e a idealización do mundo rural. O seu estilo é depurado e rico, pero con certas doses de artificiosidade.

O GRUPO NÓS

Foron os responsables da verdadeira modernización da narrativa galega. Incorporaron novos temas (exotismo, mitoloxía celta, filosofía...) e técnicas de moda en Europa, adaptándoas á nosa realidade.

VICENTE RISCO

Na súa evolución literaria pódense distinguir tres etapas: pregaleguista (antes do seu ingreso nas Irmandades en 1918), galeguista (dende o ingreso nas Irmandades ata a Guerra Civil) e a etapa da posguerra, na que se afasta do galeguismo e da literatura galega e se aproxima ó franquismo. Cultivou diferentes xéneros: narrativa, ensaio, teatro... A súa obra caracterízase polo **intelectualismo** e a **intención didáctica**, así como polo uso da ironía e a sátira para facer crítica social. Entre as súas obras narrativas destacan:

- “Do caso que lle aconteceu ó doutor Alveiros” (1919), relato humorístico centrado no mundo de ultratumba no que o protagonista, o doutor galego Benito Alveiros, libera a momia de Tutankhamon.

Vicente Risco (Ourense, 1884-1963)

- Un conxunto de relatos inspirados na literatura popular e con carácter didáctico: “O lobo da xente”, “A trabe de ouro e a trabe de alquitrán”, “A velliña vella”...
- ***O porco de pé*** (1928), a súa obra máis importante. Trátase dunha sátira contra a burguesía e a sociedade urbana da época, encarnada no personaxe de don Celidonio, un comerciante de orixe castelá que chegou a Galicia para traballar nunha tenda e, tras casar coa filla do dono, foi ascendendo socialmente ata chegar a ser alcalde. Este personaxe representa a vulgaridade e o materialismo da burguesía, en contraposición ó intelectual doutor Alveiros.

O estilo de Risco caracterízase pola **sobriedade expresiva**, con escasos artificios retóricos.

RAMÓN OTERO PEDRAYO

Foi un escritor moi prolífico que cultivou tódolos xéneros. A súa vinculación co galeguismo fixo que ó comezar a guerra fose expedientado e cesado como catedrático de instituto e retirouse á casa familiar de Trasalba. Na posguerra serviu de guía á mocidade galeguista que estaba a xurdir nos ambientes universitarios. O seu papel foi fundamental no desenvolvemento da **novela longa**. Pódese clasificar a súa obra en:

Otero Pedrayo (Ourense, 1888-1976)

- Narrativa histórico-realista:** obras ambientadas na Galicia rural do s. XIX que narran o proceso de decadencia da fidalguía e a transformación da sociedade tradicional. Destaca ***Os camiños da vida*** (1928), que retrata esta temática a través da historia de dúas familias fidalgas ourensás, os Doncos e os Puga. A obra está estruturada como unha triloxía composta por tres novelas: “Os señores da terra”, “A maorazga” e “O estudante”. Pertencen tamén a este ciclo *O mesón dos Ermos* (1936) e *O señorito da Reboraina* (1960).
- Narrativa psicolóxica, introspectiva:** xira arredor do conflito interior dos protagonistas. A obra máis representativa é a novela ***Arredor de si*** (1930), que retrata a conversión ó galeguismo da xeración do autor⁸ a través da viaxe física e interior na busca da súa identidade do seu protagonista, Adrián Solovio, representación do propio Otero. Adrián é un mozo universitario galego que logo dunha viaxe por España e Europa na que coñece outras culturas regresa a Galicia e na súa casa acolle o galeguismo.
- Narrativa histórico-culturalista:** novelas nas que o historicismo e a evocación cultural predominan sobre a acción: *A romaría de Xelmírez* (1934) e *Fra Vernerio* (1934).

O estilo de Otero Pedrayo caracterízase por:

- Abundantes **descricións**, moi coidadas e con abundante adxectivación

⁸ A evolución ideolóxica do Grupo Nós ata incorporarse ó galeguismo foi retratada en tres obras da época: o artigo “Dos nosos tempos” (1920), de Cuevillas; a novela *Arredor de si* (1930), de Otero Pedrayo; e o ensaio *Nós, os inadaptados* (1933), de Risco.

- Numerosas imaxes, metáforas e símbolos
- Presenza de **referencias culturais** (historia, filosofía, música...)
- **Sintaxe complexa** (parágrafos extensos, oracións longas e subordinadas...)

CASTELAO

É a figura máis relevante da cultura galega do s. XX. Diferénciase do resto de membros do grupo pola súa orixe social máis humilde e o seu maior **compromiso coas clases populares** (fronte ó culturalismo de Risco ou de Otero). É un **home polifacético**: ademais de escritor (narrador, ensaísta e dramaturgo), destacou como pintor, debuxante, humorista gráfico e foi unha das figuras políticas máis importantes da historia de Galicia⁹, aínda que estudara Medicina.

A súa obra plástica (álbum *Nós*, viñetas *Cousas da vida*, *Cincuenta homes por dez réas*, os álbums de guerra *Atila en Galicia*, *Galicia mártir* e *Milicianos...*) e a súa obra literaria deben entenderse como un todo. A súa produción narrativa componse das seguintes obras:

Castelao (Rianxo, 1886 - Bos Aires, 1950)

- ***Un ollo de vidro***. *Memorias dun esqueleto* (1922), novela curta centrada no tema de ultratumba que narra en 1ª persoa as vivencias dun esqueleto nun cemiterio de cidade, percibidas a través da prótese de vidro que lle tapara un ollo perdido. Nela faise unha crítica dos problemas sociais da época, especialmente do caciquismo.
- ***Cousas*** (1926 e 1929; edición conxunta de 1934), a súa creación máis orixinal, xa que conxuga a narrativa e a plástica. É unha compilación de relatos breves acompañados de cadansúa ilustración que completa o contido; a maioría están centrados nos problemas das clases populares e ofrecen un mosaico da realidade galega da época. As principais características da obra son a brevidade, o lirismo e o humor crítico.
- ***Retrincos*** (1934), conxunto de cinco relatos que recollen vivencias aparentemente autobiográficas de distintos momentos da vida do autor.
- ***Os dous de sempre*** (1934), única novela longa do autor, que dá conta das vidas paralelas e das ambicións de dous personaxes antagónicos, amigos dende a infancia, que representan dúas formas distintas de concibir a vida: Pedriño (preguiceiro, materialista e conformista) e Rañolas (afouto, idealista e soñador).

As principais **características da obra** de Castelao son:

- **Crítica social e achegamento ás clases populares**: as súas obras xiran maioritariamente arredor das problemáticas das clases humildes (denuncia das inxustizas, defensa dos máis débiles e dos que sofren, reivindicación da lingua galega, defensa da democracia...)
- **Humor acedo**, a través da ironía e da retransa, que busca a reflexión
- **Lirismo** (proximidade á poesía) combinado co realismo
- **Brevidade** e sinxeleza (ausencia de adornos, cóntase o esencial; froito dun laborioso traballo de depuración)
- Estratexias de verosimilitude (manuscrito encontrado, testemuñas, detalles biográficos...)

⁹ Castelao participou na creación do Partido Galeguista e foi elixido deputado en 1931 e 1936. Foi un dos principais promotores do Estatuto de Autonomía, que foi aprobado en plebiscito en 1936 pero non entrou en vigor por mor da Guerra.

- Protagonismo do pobo, co que se busca a complicidade. Compromiso co máis débil.

A NARRATIVA DA XERACIÓN DO 25

RAFAEL DIESTE

“ O conto é o remuíño que fan arredor dunha lámpada moitas bolboretas, todas mergulladas na mesma luz ”

É o prosista máis destacado da xeración das vangardas e un membro relevante do xornalismo de preguerra, comprometido coa causa republicana. A súa produción narrativa redúcese a un só libro de relatos, *Dos arquivos do trasno* (1926), 20 contos independentes de temática variada nos que retrata a psicoloxía da xente galega (sinxela, bondadosa, nostálxica, orgullosa...) e presenta experiencias paranormais ou marabillosas, o que fixo deste libro un precedente europeo do chamado “realismo máxico”.

A obra caracterízase pola **brevidade**, a **ambientación labrega e mariñeira**, a introdución do **elemento fantástico** (mundo dos mouros, a morte, a Santa Compañía...) e atmosfera de **misterio**. Ten unha gran proximidade con *Cousas de Castelao* nos **elementos líricos e humorísticos**.

Temas tratados: o retorno, a crueldade, a morte, a emigración, a soidade...

Rafael Dieste (Rianxo, 1899 - Santiago, 1981)

ENSAIO

Arredor das Irmandades e do Grupo Nós prodúcese tamén o nacemento e a consolidación do ensaio e da investigación en galego, vinculada ó **Seminario de Estudos Galegos**.

Os ensaístas das Irmandades

As Irmandades crearon canles de difusión do pensamento galeguista e neles publicaron os seus artigos **Antón Vilar Ponte**, **Xohan Vicente Viqueira**, ou **Antón Losada Diéguez**, entre outros.

Os ensaístas do Grupo Nós

O ensaio foi o xénero que máis cultivou **Risco**. Converteuse no primeiro teórico do galeguismo coa súa *Teoría do nacionalismo galego* (1920), que serviu de guía dos nacionalistas na preguerra. Posteriormente publicou *Nós, os inadaptados* (1933), no que explica a evolución ideolóxica do seu grupo, e *Mitteleuropa* (1934), un diario da súa viaxe de estudos por Centroeuropa.

Castelao publicou en Bos Aires *Sempre en Galiza* (1944), ensaio político que condensa o ideario nacionalista, converténdose na “biblia” do galeguismo despois da guerra. Castelao expón as súas reflexións sobre múltiples temas: autogoberno, defensa do idioma, exilio, sentimento da Galiza. Destacan tamén os seus traballos sobre a arte popular *As cruces de pedra na Bretaña* (1930) e *As cruces de pedra na Galiza* (1950), a medio camiño entre o ensaio e a plástica. Ademais publicou o *Diario 1921*, que recolle anotacións e ilustracións da súa viaxe por Francia, Bélxica e Alemaña. Por

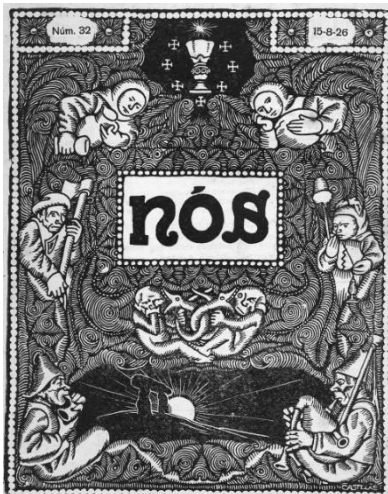
último, cómpre salientar o seu discurso “Alba de gloria”, pronunciado en Bos Aires con motivo do Día de Galicia de 1948.

A ampla produción ensaística de **Otero Pedrayo** céntrase, fundamentalmente, en temas de xeografía e historia. Sobresae o seu *Ensayo histórico sobre la cultura gallega* (1933), inicialmente en castelán.

Florentino López Cuevillas destacou polos seus traballos de investigación sobre a prehistoria de Galicia, desenvolvidos arredor do SEG.

XORNALISMO

Finalmente, nesta etapa da nosa cultura hai que facer mención tamén ó labor desenvolvido na prensa, onde colaboraron practicamente todos os autores do momento. Neste eido destacan especialmente o xornal *A Nosa Terra*,

principal voceiro das Irmandades da Fala (1916-1932) e do Partido Galeguista (1932-1936), e a

revista *Nós*, posta en marcha polos membros do Grupo Nós en 1920. A revista foi fundada e dirixida por Risco e contou con Castelao como director artístico. Tiña por obxectivo abrir a cultura galega ás tendencias europeas e universais e á renovación artística do primeiro terzo do s. XX. Esta foi a **publicación máis importante da Galicia da preguerra** e ocupouse de diversos campos da cultura galega: etnografía, xeografía, historia, música, arte... labor compartido co SEG.

POSIBLE CONTEXTO DO TEMA 3

No primeiro terzo do s. XX, especialmente entre 1916 e 1936, a prosa en galego experimenta un desenvolvemento importante grazas, en primeiro lugar, ó labor das Irmandades da Fala (1916), que crearon editoriais (Céltiga, Lar, Nós) e impulsaron o cultivo de xéneros pouco desenvolvidos ata o momento e o uso do galego na prensa. Pero, sen dúbida, os autores máis destacados no eido da prosa son os do **Grupo Nós**, formado por Vicente Risco, Ramón Otero Pedrayo e Florentino López Cuevillas (o “Cenáculo ourensán”), ós que logo se uniron Castelao e Antón Losada Diéguez, entre outros. O seu nome vén dado polo título da revista que empezaron a publicar en 1920, a revista *Nós*. Todos eles son políglotas, cultos, universitarios e participan en todas as actividades galeguistas: Irmandades, Seminario de

Estudos Galegos, Partido Galeguista...Eles son os creadores da moderna narrativa galega, iniciadores do ensaio galego e introdutores das correntes europeas (195 palabras).

RESUMO DO TEMA 3

Os narradores das Irmandades:

- Espallan a novela curta
- Renovaron as temáticas popularizantes e tradicionalistas previas
- Autores: Xosé Lesta Meis (*Manecho o da rúa*), Leandro Carré Alvarellos ou Francisca Herrera Garrido (*Néveda*).

Grupo Nós

Responsables da modernización da narrativa galega: novos temas (exotismo, mitoloxía celta, filosofía...) e técnicas de moda en Europa, adaptándoas á nosa realidade

1. CASTELAO

- Crítica social e achegamento ás clases populares: denuncia das inxustizas, defensa dos máis débiles e dos que sofren, reivindicación da lingua galega, defensa da democracia...
- Humor acedo, a través da ironía e da retranca, que busca a reflexión.
- Lirismo (proximidade á poesía)
- Brevidade e sinxeleza (ausencia de adornos, cóntase o esencial; froito dun laborioso traballo de depuración)
- Estratexias de verosimilitude (manuscrito encontrado, testemuñas, detalles biográficos...)

OBRAS NARRATIVAS: *Cousas, Retrincos, Os dous de sempre, Un ollo de vidro.*

OBRAS DE ENSAIO: *Sempre en Galiza* (biblia do galeguismo), *As cruces de pedra na Bretaña, As cruces de pedra en Galicia*

2. VICENTE RISCO

- Sobriedade expresiva (escasos artificios poéticos)
- Predominio do relato curto
- Foxe do costumismo
- Incorporación de modernas técnicas narrativas
- Uso da ironía, humor e sátira na construción de situacións contraditorias e personaxes caricaturescos.
- Crítica á sociedade burguesa que só dá importancia ós cartos
- Crítica ós intelectuais que se renden ó poder do diñeiro
- OBRAS NARRATIVAS
  - ⌘ *O porco de pé*, sátira da sociedade urbana de comezos do s. XX
  - ⌘ *O lobo da xente*, historia sobre o mito do lobishome

- ⌘ *A trabe de ouro e a trabe de alquitrán*, lenda popular sobre os mouros
- ⌘ *Do caso que lle aconteceu ao Doutor Alveiros*, relato humorístico centrado nunha viaxe de ultratumba para devolverlle a vida a unha momia.
- ⌘ *Os europeos en Abrente*, sátira inacabada sobre personaxes urbanos.
- **Obras de ensaio:**
  - ⌘ *Teoría do nacionalismo galego*, guía dos nacionalistas na preguerra
  - ⌘ *Nós, os inadaptados*, explica a evolución ideolóxica do seu grupo
  - ⌘ *Mitteleuropa*, un diario da súa viaxe de estudos por Centroeuropa

3. OTERO PEDRAYO

- Cultiva a novela longa
  - Novelas histórico realistas:
    - O seu marco é a Galiza rural do s.XIX e XX,
    - Decandencia da fidalguía
      - *Os camiños da vida*, narración da hª da decadencia dunha familia fidalga ourensá a través de 3 xeracións.
  - Novelas histórico-culturalistas:
    - O seu marco é a Idade Media e o romanticismo europeo,
    - Moita evocación cultural e histórica
    - Orientación europeísta (recrear momentos da cultura occidental)
      - *Fra Vernerio*
      - *A romaría do Xelmirez*
  - Novelas psicolóxicas, de introspección
    - *Arredor de si* (+ importante)
    - Reflexiona sobre a súa propia conversión ao galeguismo, a través do personaxe principal
    - Explica a evolución persoal dos membros da súa xeración, desde o individualismo e a falta de compromiso ata o galeguismo.
    - O protagonista, Adrián Solovio, procura a súa identidade primeiro en España e logo en diferentes cidades europeas para acabar percatándose de que é en Galicia onde está a súa identidade.
- Tema: decadencia da fidalguía e do mundo rural tradicional galego no século XIX
- Importancia da paisaxe como conformadora da identidade galega
- Abundantes **descricións**, moi coidadas e con abundante adxectivación
- Numerosas imaxes, metáforas e símbolos
- Presenza de **referencias culturais** (historia, filosofía, música...)
- **Sintaxe complexa** (parágrafos extensos, oracións longas e subordinadas...)

- ENSAIO: *Síntese xeográfica de Galicia, Ensaio histórico sobre a cultura galega*

Xeración do 25- Rafael Dieste

Obra: *Dos arquivos do trasno*

- 20 contos de temática variada nos que retrata a psicoloxía da xente galega
- Presenta experiencias paranormais ou marabillosas, precedente europeo do chamado “realismo máxico”.
- Mestura elementos realistas e fantásticos
- Trata temas como a morte, o misterio e o medo
- Ambientación en atmosferas máxicas e irreais
- Historias breves e condensadas que van concentrando a intensidade ata o final (para enganchar ó lector)
- Ambientados en vilas mariñeiras ou rurais
- Personaxes populares (emigrantes, vellos, mariñeiros, nenos...) pero sen temas folclóricos
- Taberna como espazo simbólico de reunión, encontro da colectividade

XORNALISMO

- A Nosa Terra
  - Voceiro da Irmandades e do Partido Galeguista
- Revista Nós
  - Creada polo Grupo Nós en 1920
  - Dirixida por Risco e como director artístico Castelao
  - Obxectivo: abrir a cultura galega ás tendencias europeas e universais e renovación artística
  - Ocupouse de diversos campos: etnografía, xeografía, historia, música, arte... da cultura galega xunto ó Seminario de Estudos-
  - Publicación máis importante da preguerra.

ACTIVIDADES DO TEMA 3

ACTIVIDADE RESOLTA:

PREGUNTA 5. Educación literaria:

5. Contextualice o texto de Otero Pedrayo na época literaria correspondente e identifique e explique dúas características do seu estilo narrativo apoiándose no propio fragmento. Indique outros dous narradores máis destacados deste período e sinala unha obra de cada un deles. (Ext. aprox. 250 palabras) **(2,5 puntos)**

“Dona Rosiña vive e goberna no pazo da beiramar. Algúns pazos foran gastados, enteiriños, por don Xoán. Mais el sempre se reserva os mobles, e da montaña e da ribeira, dos pazos vendidos a disbarate, chegan retablos dourados de capelas, leitos taraceados, arcaces de fino labor, armas antigas, retratos de frades estáticos, de terribles señores, de donas de opulenta beleza como marmelos outonizos. No pazo de beiramar converxen todos os ríos da ascendencia de don Xoán, e don Xoán no medio dos preciosos mobles cre ser dono de todos os pazos herdados.” Ramón Otero Pedrayo, “O fidalgo”, *Contos do camiño e da rúa*, 1932.

Contexto incompleto

Otero Pedrayo inclúese no Grupo Nós (1920), que supuxo a modernización da prosa en lingua galega, co cultivo de todo tipo de rexistros (narrativa curta, novela, ensaio...), despois de que, na época anterior, o xénero protagonista do Rexurdimento fose a poesía. En cambio, no primeiro terzo do século XX, período ao que pertence este texto, os escritores pretenden estender o galego a todo tipo de textos escritos e empregalo tamén nas intervencións públicas orais. Neste obxectivo tamén desempeñou un importante papel o Seminario de Estudos Galegos (1923).

O estilo narrativo de Otero Pedrayo caracterízase polas oracións longas, como podemos comprobar na segunda deste texto (catro liñas sen puntos), e as descricións moi coidadas con abundante adxectivación, trazo que tamén destaca neste fragmento (“chegan retablos dourados de capelas, leitos taraceados, arcaces de fino labor, armas antigas, retratos de frades estáticos, de terribles señores, de donas de opulenta beleza”). Ademais, a temática das súas obras xira arredor da decadencia da fidalguía galega, que queda patente no texto a través da perda dos pazos, símbolo desta clase social (“Algúns pazos foran gastados, enteiriños, por don Xoán”).

Ao Grupo Nós tamén pertencen Castelao, con obras narativas tan relevantes como Cousas, *Retrincos* ou *Os dous de sempre*; ou Vicente Risco, do que destaca sobre todo *O porco de pé* (213 palabras)

QUE FALTA NO CONTEXTO?

“Ti dis: Galicia é ben pequena. Eu dígoche: Galicia é un mundo. Cada terra é como se fora o mundo enteiro. Poderala andar en pouco tempo do norte para o sul, do este para o oeste noutro tanto; poderala andar outra vez e máis: non a has dar andado. E da cada vez que a andes, has atopar cousas novas e outras has botar de menos. Pode ela ser pequena en extensión; en fondura, en entidade, é tan grande como queiras, e dende logo, moito máis grande de como ti a ves [...] Do grandor do teu espírito depende todo, canto máis pequena sexa, máis terra precisará. Se o teu pensar é fondo, a túa terra, para ti, non terá cabo, nela estará o mundo de tódolos seus climas. Se o teu pensar se detén na códea¹⁰ das cousas, non digas tampouco: Galicia é ben pequena; es ti, que endexamais poderás concibir nada grande”.

Vicente Risco <<*Da medida das cousas*>>, *Leria*

“ A raza non é tan sequera un signo diferencial da nacionalidade, e non se pode fundar ningunha reivindicación nacional -así di Stalin- invocando características de raza. Para nós, os galegos, afeitos a percorrermos o mundo e a convivir con todas as razas, o nacionalismo racista é un delito e tamén un pecado. Endexamais medimos os diámetros do noso cranio, nin llo medimos a ninguén para ser admitido na nosa comunidade.

Certo que nos sentimos celtas; pero máis que pensar nos invasores que nos deron o pulo xenésico da nosa unidade espiritual, pensamos nas afinidades étnicas que nos asemellan a outros pobos atlánticos, que viven nos Fisterres: irlandeses, galeses, bretóns, etc. E tales signos diferenciais atribuímos ao poder creador da Terra-Nai, molde que nos vai facendo á súa imaxe e semellanza. O sol é único para todos os homes do mundo; pero fai negros en África e brancos en Europa. E a nosa Terra ten o poder bastante de facer brancos aos negros.

Hai moito tempo escribín un conto. Érase un <habanero> que trouxo un rapaciño negro, como podía traer un papagaio ou un fonógrafo...O <habanero> morreu, e o negro chegou a mozo, e sentiu, como calquera galego, a necesidade de percorrer mundos. E migrou a Cuba; pero a morriña non o deixaba vivir alí. E farto de chorar volveu á súa terra. Non traía cartos; pero traía un traxe novo, un baúl baleiro e moita ledicia no corazón. Aquel negro era galego”

Sempre en Galiza de Castelao (1944)

---

¹⁰ Cortiza

EXERCICIOS 1: Contextualice o texto de Pedrayo na época literaria correspondente e identifique e explique dúas características do seu estilo narrativo apoiándose no propio fragmento. Indique outros dous narradores máis destacados deste período e explica o argumento dunha obra de cada un deles (Ext. Aprox. 250 palabras)

Adrián, no pasillo, sentía as barbas medradas, moito frío, un desexo de se bañar no sol. Naquela hora saían os bois da corte. Néboas baixas no val e a sombra no xardín. Sempre os, buxos estabanfríos deica o meiodía. Bateladas miudas. Adrián lembraba os seus primeiros viaxes, de estudante. En terceira. Entón levaba a nota dos estados de espírito. Cada hora tiña unha infinda riqueza. Hai na mocidade unha época de introspección ardente. E a door de sentir a impresión literaria, fadal, sobrepóndose, treidora, á nova e persoal. Esta impresión persoal sempre neboenta, moitas veces calada. Dificuldade de abranguela na súa vidualidade cambeante. Un cansacio. O millor deixarse afundir no latexar de cada instante. Non son de temer os longos exames de conciencia. En troques hai abraiantes lóstregos, comparativos. O que soñaba e o que vivéu: proxectos e realidades. E aquel sentimento da xuventude levián fuxindo, como a auga, das mans.

Arredor de si de Otero Pedrayo (1930)

EXERCICIOS 2: Contextualice o texto de Pedrayo na época literaria correspondente e identifique e explique tres características do seu estilo narrativo apoiándose no propio fragmento. Indique outros tres narradores máis destacados deste período e sinale unha tres de cada un deles (Ext. Aprox. 250

No desprezo de Adrián había tamén unha areia de liberdade, de ser outra volta o ceibe intelectual errante. Xa non comeron xuntos. A Florinda, quixo chorar. De fixo choraría á noite, soa, no cuarto. Pois Adrián era, quizais, a derradeira Antilla do amor que ela perdía. Solovio afastá base sabendo como máis adiante reservaba para a Florinda un pouco de piedade e unha lembranza mellor. Agora non tina tempo. Abondáballe co sentimento de non se ter lixado. Aínda tina cartos para viaxar en terceira e beber a clara cervexa dos estudantes. Só. respirando libre na sistemática circulación urbana de Berlín. Solovio escoitaba unha chamada. Había que fuxir do cerne do bloque continental pechado polo triste mediterráneo Báltico e pola terrible indiferencia dos chans orientais. Acusábao dende o ceo unha nube do Oeste. O Atlántico. as Fisterras. Galicia. E ledamente. sen voltar a vista á pálida árbore kantiana en cuxas pólas se pousan os paxaros das categorías, tomou, coa equipaxe lixeira. o tren de Amberes.

palabras)

Arredor de si de Otero Pedrayo (1930)

EXERCICIOS 3:Contextualice o texto na época literaria correspondente e identifique e explique dúas características da obra, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio texto. Sinala e explique brevemente outras dúas obras representativas de autores diferentes da mesma época literaria que Vicente Risco. (Extensión aprox. 250 palabras)

Adrián lía novamente aos poetas que de neno o fixeran chorar, non sabía por qué. Despois, en Madrid, tivera vergonza daquelas bágoas.

Agora Solovio sabe moi ben a razón das bágoas e non ten que se avergonzar delas. De noite, á luz dunha vela, acompañado pola música da chuvia nos vidros, Adrián percorría un a un os poemas de Queixumes. En Europa, en cuartos confortables, ao pé das rúas onde se fai a actualidade do mundo, Adrián lera aos poetas novos. Non lle producían a impresión do pequeno libro esquecido na alcoba da casa vella, perdida na campía galega.

Ramón Otero Pedrayo, *Arredor de si*

EXERCICIOS 4:Contextualice o texto de Castelao na época literaria correspondente e identifique e explique tres características da súa narrativa, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio fragmento. Sinala e explique brevemente unha obra narrativa doutros dous autores diferentes, da mesma época literaria (Ext. Aprox. 250 palabras)

Cando Bieito quedou orfo de pai e nai, chegou das Américas un parente e levouno consigo.

Na víspera de emprende-lo viaxe, colleu o camiño do monte e alá enriba, no curuto de todo, deixou ben agachado un ichaviño. Foi a idea sentimental dun neno de doce anos.

Despois, nas pampas arxentinas, apurráronlle tódolos cans, cando aínda non sabía gobernarse na soedade dos campos sen camiños. E moito padeceu para deprender a encararse con homes, rillando as ganas de chorar...

A troco de anacos do espírito, Bieito conquireu un sentido novo e, traballando sen acougo, ganou riquezas dabondo. Casouse, nascéronlle fillos e prendeuse en terra allea.

Os trafegos da súa vida non lle deran lecer para lembranzas sentimentaes e foi ó cabo de trinta anos de loita cando Bieito alentou forte e pudo virarse cara o pasado. E neste punto a morriña metéuselle na caixa do peito.

Cacheando nos currunchos da memoria as farraspiñas esquecidas do seu ledto vivir de neno, Bieito sempre remataba pensando no ichaviño que deixara gardado no curuto do monte. E non podendo vivir máis tempo sen visita-los eidos nativos, meteuse nun barco e chegou á Terra.

As verbas esquecidas do noso falar, o musgo, os couselos, os fieitos e tódalas cousas que ía topando no camiño enchían de ledicia o seu corazón. Cando chegou ó curuto do monte, os ollos revíanlle felicidade. No mesmo sitio en que o deixara encontrou o ichaviño, e non hai parolas no mundo que poidan darvos idea da emoción de Bieito naquel intre. Despois machouse cabo dos fillos.

Agora Bieito ten un ichaviño pendurado da súa leontina de ouro e ten unha mágoa na hucha do peito.

Cousas de Castelao (1926)

EXERCICIOS 5: Contextualice o texto de Castelao na época literaria correspondente e identifique e explique catro características da súa narrativa, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio fragmento. Sinala e explique brevemente unha obra narrativa doutros dous autores diferentes, da mesma época literaria (Ext. Aprox. 250 palabras)

Dous vellos que tamén tiveron mocidade, que se coñeceron nun baile, que logo se casaron por amor e que viviron arnándose tolamente. Dous vellos, sempre xuntos e sempre calados, que viven escoitando o rechouchío dun xilgaro engaiolado. Sen fillos e sen amistades. Soios.

Antonte leváronlle o viático ó vello e onte morreu. A compañeira dos seus días visteuno, afeitouno e púxolle as mans en cruz.

Hoxe entraron catro homes e sacaron a caixa longa onde vai o morto. A vella saíu á porta da casa e, coa voz amorosa dos días de mocidade, despideuse do seu compañeiro:

— ¡Deica logo, Eleuteiro!

E os veciños que acudiran ó espeutáculo taparónse as bocas e riron cos ventres. A despedida da vella foi rolando e chegou ó casino, e o “deica logo Eleuterio” xa se converteu en motivo de risa.

Todos, todos, se riron e ninguén se decata con que delor a vella namorada chamará pola morte nesta noite de inverno.

Castelao, *Cousas* << Dous vellos que tamén tiveron mocidade>>

EXERCICIOS 6: Contextualice o texto de Castelao na época literaria correspondente e identifique e explique tres características da súa narrativa, recorrendo sempre a exemplos tirados do propio fragmento. Sinala e explique brevemente unha obra narrativa doutros dous autores diferentes, da mesma época literaria (Ext. Aprox. 250 palabras)

Na noite da derradeira novena de difuntos a eirexa estaba inzada de medos.

En cada vela escentilaba unha ánima e as ánimas que non cabían nas velas acesas acochábanse nos currunchos sombrizos e dende alí fitaban os rapaces e facíanlles carantoñas.

Cada luz que o sancristán mataba era unha ánima acesa que se desfacía en fíos de fume e todos sentíamo-lo bafo das ánimas en cada vela que morría.

Dende entón o cheiro da cera traime a lembranza dos medos daquela noite.

O abade cantaba o responso diante duha caixa chea de ósos e no intre de fina-lo “paternóster” daba comenzo o pranto.

Catro homes adiantábanse apartando mulleres enlouquecidas de door e cunha man erguían o ataúde e coa outra empuñaban unha facha.

A procesión tiña remate no osario do adro. Os catro homes levaban o ataúde pendurado a rentes do chan e a facha deitada pingando cera por riba dos ósos. Detrás seguía o enxamio de mulleres ceibando laídos abrouxadores, moito máis arrepiantes que os do pranto nun enterro de afogados. E se as mulleres carpían, os homes esbagullaban calados.

Naquela procesión todos tiñan por quen chorar e todos choraban.

E aínda choraba Baltasara, unha rapaza criada pola caridá de todos que aparecera dentro dun queipo, a carón dun cruceiro, que non tiña pai nin nai nin por quen chorar; mais ela foi collida polo andacio do pranto e tamén se desfecía carpindo con tódolos folgos.

Camiño das casas unha veciña inquiriu da rapaza:

— ¿Por quen chorabas, Baltasara?

I ela dixo, saloucando:

— ¿O non ter por quen chorar parécelle pequena desgracia, señora?

Castelao, *Cousas* << Na noite da derradeira novena de difuntos >>

EXERCICIOS 7: Contextualice o texto de Risco na época literaria correspondente e identifique e explique dúas características do seu estilo narrativo apoiándose no propio fragmento. Indique outros tres narradores máis destacados deste período e sinala unha dúas de cada un deles (Ext. Aprox. 250 palabras)

Nós, os inadaptados

Ora, o problema é coma sendo coma eramos e coma somos, individualistas, inadaptados, antisocias, antigregarios, introvertidos, poidemos vir parar nunha cousa que semella tan cotián e gregarias coma é o nacionalismo galego, que na esencia é a afirmanza teimosa e forte da grei galega. A resposta está dada, moito millor do que eu poidera facelo, por Ramón Otero Pedraio na súa novela *Arredor de si*.

Arredor de si, máis que unha novela, é a autobiografía non dun soilo home, senón dun agrupamento, case dunha xeración. É a autobiografía do cenáculo do autor ao que eu pertencín tamén. Polo seu mesmo individualismo, polo seu por min confesado egocentrismo, o noso agrupamento andivo todo o tempo dando voltas arredor de si —e cada un arredor de si mesmo— sen atoparse endexamais de todo.

[...] Despois de tantas voltas e revoltas [...] en procura de algo inédito que nos salvara do habitual e vulgar, viñemos dar na sorprendente descuberta de que Galiza, a nosa Terra, oculta ao noso ollar por un espeso estrato de cultura allea, falsa e ruín, vulgar e filistea, ofrecíanos un mundo tan esteso, tan novo, tan inédito, tan descoñecido, coma os que andabamos a precurar por aí adiante. Pra salvármonos do vulgar [...] non cumpría ollar ao lonxe; cumpría ollar ben perto, arredor de nós, en nós mesmos, adentro de nós mesmos.

Vicente Risco, *Nós, os inadaptados* (1933)

EXERCICIOS 8: Contextualice o texto de Dieste na época literaria correspondente e identifique e explique tres características do seu estilo narrativo apoiándose no propio fragmento. Indique outros tres narradores máis destacados deste período e sinala unha dúas de cada un deles (Ext. Aprox. 250 palabras)

Sobre da morte do Bieito

Foi preto do camposanto cando eu sentín buligar dentro da caixa ao pobre Bieito. (Dos catro levadores do cadaleito eu era un). [...]

Pero é que eu, meus amigos, non tiña seguranza, e polo tanto -comprendede, escoitade- polo tanto non podía, non debía dicir nada. Imaxínade nun intre que eu dixese: "O Bieito vai vivo". [...] Escorregaría por todos os beizos un marmular sobrecolleito, insólito: "¡O Bieito vai vivo, o Bieito vai vivo....!" [...] E eu sería o gran revelador, o salvador, eixo de todos os asombros e de todas as gratitudes. [...]

¡Ah! ¿E se entón, ao ser aberto o cadaleito, a miña sospeita resultaba falsa? Todo aquel magno asombro viraríase inconmensurable e macabro ridículo. [...] ¿Comprendedes? Por iso non dixen nada.

[...] Houbo un intre en que case me decidín. Dirixinme ao da miña banda e, acobexando a pregunta nun sorriso de retrouso, deslicei:

-¿E se o Bieito fose vivo?

O outro riu picaramente coma quen di: "Que ocorrencias temos", e eu amplifiquei adrede o meu falso sorriso de retrouso.

Tamén me vin a rentes de dicilo no camposanto, cando xa pousáramos a caixa e o crego requeneaba. "Cando o crego remate", pensei. Mais o crego acabou e a caixa descendeu á cova sen que eu puidese dicir nada.

[...] Todo o día, meus amigos, andei tolo de remorsos. [...] E alá pola alta noite -non o puiden evitar- funme de camiño do camposanto, coa solapa subida, ao arrimo dos muros.

Ceguei. [...] Deiteime no chan, apliquei a orella, e axiña o que oín xioume o sangue. No seo da terra unhas unllas desesperadas rabuñaban nas táboas. ¿Rabuñaban? Non sei, non sei. Alí preto había un sacho... ¡Á xa cara a el cando fiquei suspenso. Polo camiño que pasa a rentes do camposanto sentíanse pasadas e rumor de fala. Viña xente. Entón si que sería absurda, tola, a miña presenza alí, daquelas horas e cun sacho na man. ¿Ía dicir que o deixara enterrar sabendo que estaba vivo?

E fuxín coa solapa subida, pegándome aos muros. A lúa era chea e os cans latricaban lonxe.

Rafael Dieste, *Dos arquivos do trasno* (1926)

EXERCICIOS 9: Contextualice o texto de Dieste na época literaria correspondente e identifique e explique tres características do seu estilo narrativo apoiándose no propio fragmento. Indique outros tres narradores máis destacados deste período e sinala unha dúas de cada un deles (Ext. Aprox. 250 palabras)

O neno tiña algo que lles dicir aos outros nenos que andaban a enredar con el na beiramar. Tiña algo que lles dicir, pero non remataba de dicilo. Por veces poñía cara de malo, cheo como estaba dalquel orgullo que non certaba a deixar ceibe. Ata lle rabuñou a outro, así nun pronto, a lle brincar na cara os lampos dunha foqueira íntima. Esbarallaba tódolos xogos con aquel seu desacougo, mesmo como de gato alporizado por veciñanza de

treboada. Era un raro rebuldar o seu, con súpetos enlevos. Seu pai chegara aquel mesmo día de Nova York e os demais nenos non lle preguntaban nada, nin lle facían máis mimos e respectos que outros días. Quizais por iso, porque a pregunta non chegaba, foi polo que raboñou a quen el coidaba que calaba adrede.

Sacou do peto un asubío noviño, de forasteira feitura e moi rebuñido, e púxose a chifrar cheo de coraxe. Non o quixo emprestar a ninguén e gardouno outra volta no peto, domeándose moito o enfonda-la man para demostrar un peto fondo, coma os petos en que se gardan as mellores cousas. Arredor dos seus ollos bulía unha sorriso dubdosa, ninguén sabe se mala ou suplicante. Mas non lle preguntaron nada.

Seu pai chegara de Nova York aquel mesmo día. Vírao desembarcar no peirao vello. Traxe azul. Viseira de carei. A cara forte coma unha proa. Branco e grande o dentamio. E nos ollos, afeitos a longanías e grandes rumbos, ningunha fachenda. Houbo un intre en que o fillo do navegante andou a rentes de chorar. E as súas bágoas disparárianse como frechas quen e coraxudas. Pero no chorou. Ergueuse con máis cara de malo aínda, o peito en arco, a manciña pechada, os labres a tremer. Ergueuse así, garboso, o neno e dixo soamente:

-¡Nova York é noso!

Rafael Dieste *Dos arquivos do trasno*

TEMA 4: O TEATRO DO PRIMEIRO TERZO DO XX: IRMANDADES, VANGARDAS E GRUPO NÓS

Palabras clave: desenvolvemento, arma política, Conservatorio Nazonal de Arte Galego.

O teatro no 1º terzo do século XX experimenta un importante cambio fronte á etapa anterior caracterizada por un escaso cultivo, precariedade (exclusión dos espazos públicos), falta de autores e compañías, temática social e costumista e ambientación rural. Mais co nacemento das Irmandades da Fala en 1916 recibe un forte pulo como medio eficaz para trasladar o ideario galeguista a amplos sectores da sociedade. Así, concibiron o teatro como arma política e reivindicativa para concienciar á poboación e difundir a nosa hª e cultura e para dignificar á lingua. En consecuencia, diversificouse a oferta, incrementouse o nº de autores e obras xunto cun aumento da calidade. A compañía máis importante foi o Conservatorio Nazonal da Arte Galego. A diferenza das Irmandades, o Grupo Nós non tiña unha intención pedagóxica co seu teatro, senón con intención literaria e artística introducíndoo nas novas correntes europeas como o simbolismo e o expresionismo (importantes a luz, máscaras e decorado) xunto ós autores de Vanguarda como Rafael Dieste.

O TEATRO DAS IRMANDADES DA FALA

Coa fundación das Irmandades o xénero teatral recibe un forte pulo, pois convértese nun medio moi eficaz para trasladar o ideario galeguista a amplos sectores da sociedade (úsase o teatro para concienciar á poboación e difundir a nosa historia e a nosa cultura) e para dignificar a lingua. Deste xeito, o teatro deixa de ser un simple divertimento e pasa a ser unha arma política e reivindicativa. A oferta teatral diversifícase (teatro histórico, social, cómico etc.), incrementase o número de autores e de obras e a calidade dos textos e vaise creando unha incipiente infraestrutura coa fundación de pequenas agrupacións, moitas delas xurdidas ó abeiro das Irmandades. A compañía máis importante foi o Conservatorio Nazonal de Arte Galego, fundado pola Irmandade da Coruña en 1919. Esta iniciativa supón un pulo importante, pois con ela aumenta considerablemente o número de representacións. A partir de 1922 convértese na Escola Dramática Galega.

Nesta época xorden propostas que foxen da liña conservadora e procuran un teatro culto e moderno. Destacan neste camiño:

- **Antón Villar Ponte.** Foi unha figura clave da cultura, do xornalismo e da política galegos de comezos do XX e exerceu como teórico e dinamizador do teatro en galego. As súas obras son de ritmo lento,

linguaxe poética e abundante simboloxía, con influencias dos folk-dramas irlandeses que el mesmo traduciu. Destacan Os evanxeos da risa absoluta e Nouturnio de medo e morte.

▪ **Ramón Cabanillas.** Publicou dúas pezas teatrais:

- *A Man de Santiña* (1921). Estreouse en abril de 1919 e foi a obra coa que debutou o Conservatorio, marcando o inicio dunha nova etapa, pois, ademais de renunciar ós tópicos do teatro anterior, presentaba mensaxes galeguizadoras e un uso culto e dignificado do idioma. É unha comedia amorosa protagonizada por fidalgos e nela por primeira vez preséntanse personaxes de clase nobre falando en galego.

- Ademais, xunto con A. Vilar Ponte, publicou *O Mariscal* (1926), un drama histórico en verso de intención política, que representa a obra cumio do teatro galego da época. A peza céntrase na figura do mariscal Pero Pardo de Cela¹, presentado como símbolo da resistencia da nobreza galega fronte á política centralista dos Reis Católicos.

▪ **Xaime Quintanilla.** Desenvolveu un intenso traballo teatral como director, actor e dramaturgo. É autor da comedia *Alén* (1921), nunca representada, escrita para demostrar a universalidade da lingua galega. Os personaxes e o ambiente da obra non son galegos, feito moi novidoso na época.

▪ **Armando Cotarelo Valledor.** Dominador da técnica teatral, tivo un papel destacado no ámbito do teatro universitario. Destaca a súa traxedia histórica *Hostia* (1926), sobre a execución do bispo Prisciliano.

▪ **Leandro Carré Alvarellos.** Foi director da Escola Dramática Galega, estudoso do teatro e autor de varias pezas.

O TEATRO DO GRUPO NÓS

Os membros do Grupo Nós non utilizaron o teatro como arma política ou pedagóxica pero dérolle un pulo extraordinario desde o punto de vista literario, facéndoo participar das correntes europeas, como o simbolismo e o expresionismo. Os autores máis destacados deste período son:

▪ **Vicente Risco.** Escribiu unha única peza teatral, *O bufón de El Rei* (1928). Trátase dun drama de corte simbolista ambientado na época medieval no que o protagonista, un bufón, é un personaxe deforme, tanto física como moralmente.

▪ **Ramón Otero Pedrayo.** É autor dunha extensa obra teatral; as súas pezas son máis apropiadas para a lectura que para a representación. Destacan entre todas:

- *A lagarada* (1928), unha traxedia rural ambientada no Ribeiro na época da vendima na que se evoca o poder demoníaco do viño. A obra xira arredor do asasinato dun labrego vello e rico (o señor Vences de Alén), e nela aparecen personaxes populares (campesiños, vendimadores, cregos...), toman protagonismo as paixóns primitivas e introdúcense escenas de carácter fantástico.

- *Teatro de máscaras* (escritas en 1934 e publicadas en 1975). Son 16 pezas curtas a xeito de guións esquemáticos e incompletos para obras teatrais. A súa natureza é compatible cunha concepción dramática moi moderna, pois son obras que só acadan a súa plenitude coa montaxe e a representación.

▪ **Castelao.** En 1941 estreou en Bos Aires a súa única obra teatral, *Os vellos non deben de namorarse*, que trata o tema do amor na vellez. A obra divídese en tres lances, nos que se repite a mesma historia en tres versións diferentes: tres vellos namóranse de tres rapazas novas, uns amores imposibles que acaban coa morte dos anciáns. En cada lance hai un mozo rival e a morte intervéñ como personaxe para advertir ós vellos das dramáticas consecuencias do seu namoramento. Finaliza cun epílogo no que os tres anciáns se reúnen no cemiterio despois de mortos para arrepentírense do seu namoramento e coñecer novas das súas mozas.

Castelao concibía o teatro como un espectáculo global, polo que adquieren unha grande importancia na obra os artificios escenográficos (iluminación, decorados, máscaras dos personaxes...) e utiliza tamén outras artes, como a música.

O TEATRO DAS VANGARDAS

O teatro foi un xénero pouco cultivado polos autores vangardistas na preguerra, a maioría destes autores reveláronse como dramaturgos na posguerra. Con todo, hai que destacar a Rafael Dieste, autor da peza *A fiestra valdeira* (1927), unha comedia simbólica sobre a identidade (individual e colectiva) que representa unha novidade temática e formal. A obra, dividida en tres lances, está ambientada a principios do século XX e céntrase na historia dun mariñeiro que volve rico da emigración e encarga un retrato no que aparece diante dunha fiestra dende a que se ve unha paisaxe mariñeira. Porén, a muller e a filla desprezan o cadro porque reflicte o seu pasado humilde e piden que cambie as vistas da ventá por unha paisaxe máis fidalga. A "fiestra baldeira", á que lle foi arrincado o mar, é o símbolo da anulación da identidade dos mariñeiros, que será restituída ó final da obra coa aceptación do seu pasado humilde por parte do protagonista.

Outros autores desta xeración que cultivaron o teatro foron Álvaro de las Casas ou Xosé Filgueira Valverde.

A produción teatral en galego desaparecerá coa Guerra Civil e a posterior Ditadura e non se recuperará ata os anos 60 e 70.

ACTIVIDADES DO TEMA 4

Contextualiza este fragmento teatral no período literario correspondente. Explica baseándote no propio texto, a concepción do teatro no 1º terzo do século XX e explica brevemente unha obra de tres dramaturgos da época. (Ext. aprox. 250 palabras).

NO PARQUE
—
O BUFÓN. O CAPITÁN
Guindamor, capitán da guarda d'El-Rei,
ven pol-a vereda, levando no puño un azor
encapuchado. O Bufón, sentado n-un poyal
de pedra, está leendo n-un libro
—
GUINDAMOR
Bõs días nos dea Deus, Señor Bufón... se
non é imprudencia trubal-o voso lecer...
O BUFÓN
Farta cortesía malgastades c'un tolo, Se-
ñor Capitán!
GUINDAMOR
C'un tolo qu'adica á sabencia o seu va-
gar...

O BUFÓN
Parvo son tod'o día. Porqué non hei ter
uns instantes de siso? Cordo sodes Vós o día
inteiro, Guindamor; compre qu'agora faga-
del-o parvo un instante. Cordo e parvo Vós;
parvo e cordo eu, o Capitán i-o Bufón dife-
réncianse no emprego que lle dan ás suas
necedades: Vós Señor Capitán consagrades-
lla o azor, eu adico a miña o Rei. Non hai
outra distancia.
GUINDAMOR
O que me pasma é o voso siso.
O BUFÓN
Na Corte somentes falan asisadamente
os bufóns, anque todo cortesao teña a sua
vena de tolo e a sua miga de bufón.
GUINDAMOR
S'eu fora rei, non habíades sel-o meu bu-
fón, senon o meu fiseco ou o meu astrólogo.
O BUFÓN
Coidei qu'esas dinidades eran pr'os que
son parvos de certo.
GUINDAMOR
Señor Bufón, as vosas razóns son sempre
bulras!

O bufón d'El rei Vicente Risco (1926)

Contextualiza este fragmento teatral no período literario correspondente. Explica baseándote no propio texto, a concepción do teatro no 1º terzo do século XX e explica brevemente unha obra de tres dramaturgos da época. (Ext. aprox. 250 palabras).

A ponte

Unha ponte xorobada riba da auga escura de salgueiros. Un acto e catro cadros e diferentes horas. Pasan pola ponte catro diversas escenas: o Amor, os Bandidos, a Morte, os Pobres. Tempo fantástico.

I

Mañá de neboeira apegada ás encostas dos piñeiros. A néboa fai fantásticas figuranzas. Chega un mociño doncel portando nos brazos unha fermosa doncela, despeiteada.

O MOZO: Vannos pillar. Non están os cabalos que mandei. E eu terei forzas para levar o peso leván de meu amor?

A DONCELA: Denantes de que nos collan alagümonos entrambos abrazados nas correntes do río. Así o noso amor ficará inocente!

Óense na néboa sons e voces dos perseguidores.

O MOZO: Ímonos esconder neste cabrifollo tecido, que pende no arco da ponte. Ben agarrados e silenciosos nin caeremos nin se decatarán de nós. (Choutan o peitoril e escóndense con medo agarrados ás vellas pedras. Botan ó río o veo dela e a casaca del.) Paxariño do cabrifollo, canta polo noso amor.

O paxariño canta cando chegan os perseguidores.

OS PERSEGUIDORES: Por aquí deberon pasar. Agora descobre a neboeira e non se miran na encos-

ta de por fronte. Este paxaro canta asustado. Ouhi, aquí nas silvas un anel de cabelos louros. Son dela. E no río o seu veo e roupa del. Aforaron, quixeron morrer os pobriños nenos. Os perseguidores descóbrense e rezan emocionados.

II

Noite cun anaquiño de luar. Cinco ladróns con trabucos. Pasa aturuxando un mozo farreante.

OS LADRÓN: Pobre rapaz. Vai de tuna. Deixádeo ir.

O MOZO: Tiveron medo da miña moca, ¡ei carballeira!

Pasa un señor. Saben que vén de cobrar as rendas. Rexístrano e, non atopándolle un chavo, danlle morte.

OS LADRÓN: Demo de home! Roubáronllos ó xogo outros ladróns menos dignos ca nós!

Pasa un labrego vello que fai o sinal da cruz ó mirar o morto e pensa:

O LABREGO: Amólanse, que eu levo as onzas que me confiou o señor.

Os ladróns non lle din ren. Pasa unha fermosa moza da vila. Os ladróns bótanse a ela.

A MOZA: Denantes de que me roubedes e me dea a vós, quérovos obsequiar coas miñas danzas.

Baila danzas leviás e, namentres os ladróns están engaiolados, chega a Xustiza e afórcaos a todos nas árbores.

R. Otero Pedrayo, *Teatro de máscaras* (1934)

Contextualiza este fragmento teatral no período literario correspondente. Explica baseándote no propio texto, a concepción do teatro do Grupo Nós e indica o nome de tres dramaturgos da época e unha obra de cada un deles e unha obra de cada un deles. (Ext. aprox. 250 palabras).

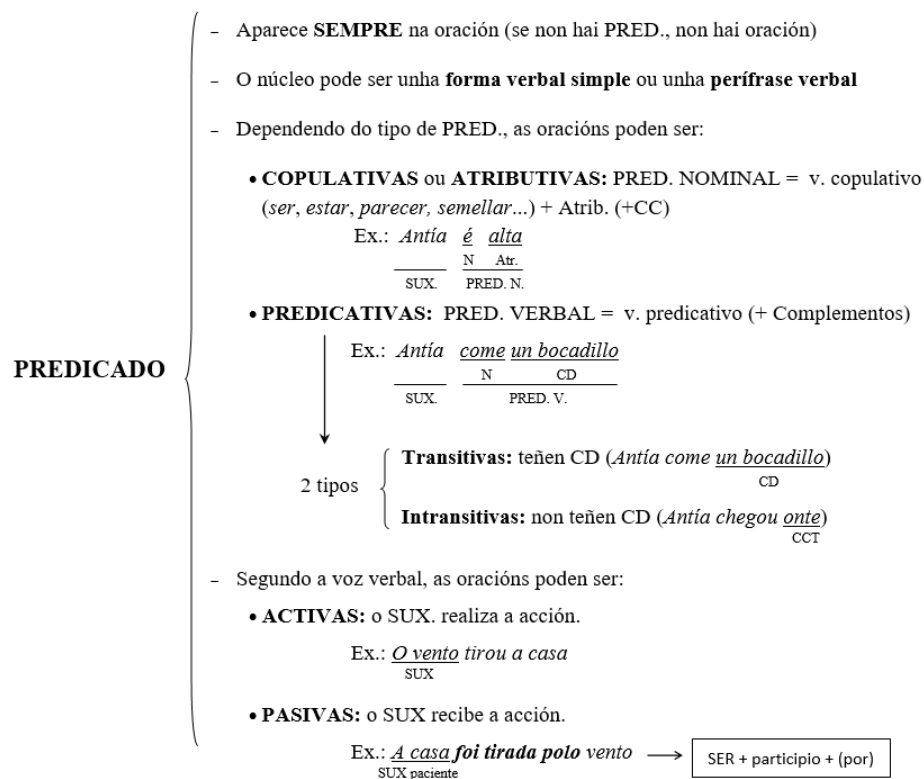
ACTUS PRIMUS

Patio da casa do señor Vences. Enriba, a parra retorta sostida pola grande cepa de caíño que zuga hai séculos o terrón de sábreo xunto da porta da bodega. Á dereita desta porta, a do lagar e a escaleira da casa rematada nunha pequena solaina. No fondo, a porta grande da cociña terrea e as máis pequenas das cortes e cortellos, amparadas todas por un pendello que chega ó rente da parra e como ela se sufinca en postes de pedra. Pola porta aberta da cociña óllase a fiestra do fondo en cuxa reixa de dous ferros cruzados dispóñense: unha revolta da estrada, outra do río, un lugar da outra beira con 11 pazo e alciprestes, e un anaco de monte encostado. Á esquerda, a porta do curro franqueada a un camiño. Ó correr da obra pasan polo camiño carros con tinas de uvas, xente, bestas, gando, rapaces da escola, cans, pobres. Serán de vendima: sol xa baixo mais que inda quenta con raiolas horizontais que chegan pola fiestra da cociña demorando na lareira, nos potes, nas arcas e cabazos que hai en montón, namentres outras morren na follateira da parra. Chegan carretóns con cestos coleiros acugulados: uns entran pola bodega, outros (os do banco) métense pola porta do lagar. A señora Bubela, sentada na solaina, fai sinais nun guizo cunha navalla para cortar os cestos. O can esterrívase ó pé da cepa. Chegan pola fiestra da cociña, pola porta, polo aire o balbordo das vendimas que enchen o val. No tarabelo da porta dunha corte está pendurado un pano amarelo de moza; un pano de corenta réas. O señor Vences aparece de mal xenio na solaina levando na man un papel escrito, enrugado. O Delmiro, que está pisando as uvas na moxega, sae lixeiro da bodega, coas pernas de perdiz lixadas de mosto, e corre para coller o pano amarelo, mais ollando o amo e sentindo chegar o outro cesto, volta xiña para dentro.

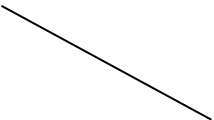
SINTAXE

1. UNIDADES, FUNCIONS E RELACIÓNS SINTÁCTICAS

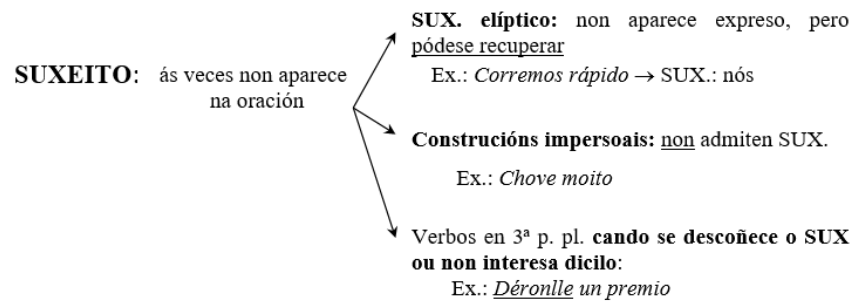
- **UNIDADE SINTÁCTICA:** elemento ou conxunto de elementos que desempeña unha función sintáctica. De menor a maior son:
  - **Palabra:** unidade sintáctica formada pola combinación de morfemas léxicos e gramaticas (subst., adx., verbo...)
  - **Sintagma ou frase:** unidade sintáctica formada por palabras que se comportan de maneira conxunta dentro doutra unidade superior (SN, S. Adx., S. prep....)
  - **Oración:** unidade sintáctica formada por sintagmas que posúe un ou máis verbos conxugados
- **FUNCIÓN SINTÁCTICA:** papel que desempeña unha unidade sintáctica dentro da unidade superior na que se integra (SUX., PRED., MOD., Atrib....)
- **RELACIÓN SINTÁCTICA:** relación que se establece entre elementos que aparecen unidos na cadea sintagmática (coordinación, subordinación)

2. AS FUNCIÓNS SINTÁCTICAS

Función sintáctica	Método 1: preguntámoslle ó verbo	Método 2: realizamos probas	Exemplos
PREDICADO		– Aparece SEMPRE na oración – O núcleo pode ser unha forma verbal simple ou unha perífrase verbal	Lois fixo a cama Lois ten que facer a cama
SUXEITO	QUEN?	– Concorda en número e persoa co verbo – Pódese substituír por un pron. persoal tónico (ou por un demostrativo neutro) – O SUX dunha oración activa convértese no C. Ax. da pasiva	<u>A alumna aprobou</u> o curso / <u>As alumnas aprobaron</u> o curso <u>Gústame</u> moito <u>a froita</u> / <u>Gústanme</u> moito <u>as mazás</u> <u>Os amigos de Xián</u> forón ó cine = <u>Eles</u> foron ó cine <u>Os rapaces</u> descubriron un tesouro (ACTIVA) → Un tesouro foi descuberto <u>polos rapaces</u> (PASIVA)
COMPLEMENTO DIRECTO (CD)	QUE?	– En 3ª p. pode substituírse polos pron. átonos O/A/OS/AS (e as súas variantes) – O CD dunha construción activa convértese no SUX. da pasiva NOTAS: – O CD normalmente non leva prep., pero pode ir introducido por A (cando se refire a persoas). Ex.: Vin <u>a Xoel</u> – Nas construcións reflexivas o pron. SE funciona como CD. Ex.: Celtia lavou <u>a cara</u>/ Celtia lavouse, pero non *Celtia lavouse <u>a cara</u> (só pode haber un CD con cada verbo)	Descubriron <u>un petróglifo</u> → Descubrírono Descubriron <u>un petróglifo</u> (ACTIVA) → <u>Un petróglifo</u> foi descuberto (PASIVA)
COMPLEMENTO INDIRECTO (CI)	A QUEN?/ PARA QUEN?	– En 3ª p. pode substituírse polos pron. átonos LLE/LLES NOTAS: – O CI leva prep. A ou PARA. Ex.: Trouxo un regalo <u>para Anxo</u>/ Deulle un regalo <u>a Anxo</u> – É frecuente que o CI apareza duplicado. Ex.: Non lle digas iso <u>a ninguén</u>	Trouxo un regalo <u>para Anxo</u> → Tróuxolle un regalo

COMPLEMENTO AXENTE (C. Ax.)	POR QUEN?	– É un S. prep. coa prep. POR que só aparece na voz pasiva e indica quen realiza a acción	O lume foi apagado <u>polos bombeiros</u>
		– O C. Ax. dunha construción pasiva convértese no SUX. da activa	Un tesouro foi descuberto <u>polos rapaces</u> (PASIVA) → <u>Os rapaces</u> descubriron un tesouro (ACTIVA)
COMPLEMENTO CIRCUNSTANCIAL (CC)	ONDE? CANDO? COMO? CON QUEN? ...	– Pode haber varios na mesma oración e poden cambiar de lugar	<u>Onte</u> vin a Sabela <u>na praia</u> <u>co seu irmán</u> / Vin a Sabela <u>co seu irmán</u> <u>onte na praia</u>
		– Poden suprimirse e o enunciado segue tendo sentido (non son obrigatorios)	Vin a Sabela
COMPLEMENTO DE RÉXIME (C. Réx.)	PREPOSICIÓN + QUE/QUEN?	– É sempre un S. prep. esixido polo verbo (<i>falar <u>de</u>, atoparse <u>con</u>, confiar <u>en</u>...</i>)	Confío <u>en</u> Martiño
		– Pode substituírse por prep. + pron. tónico ou prep. + iso	Roi atopouse <u>con Ana</u> → Lois atopouse <u>con ela</u> Lémbrate <u>de pechar as ventás</u> → Lémbrate <u>diso</u>
ATRIBUTO	QUE? / COMO?	– Aparece nas oracións copulativas ou atributivas e non se pode eliminar (a construción resultaría agramatical)	Xiana é <u>traballadora</u> / *Xiana é
		– Pode substituírse polo pron. átono O	Xiana <u>éa</u>
		– Concorde co SUX en xénero e número	Xiana e Antía son <u>traballadoras</u>
COMPLEMENTO PREDICATIVO (C. Pvo.)	COMO?	– Aparece nas oracións predicativas e adoita ser un S. adx. que se relaciona á vez co verbo e co SUX/CD e concorde con eles en xénero e número	O león avanza <u>tranquilo</u> (Predicativo de SUX) Tráeme o bisté <u>pouco feito</u> (Predicativo de CD)
		NOTA: – O C. Pvo. concorda co substantivo ó que se refire (Xoán chegou <u>contento</u> / Mariña chegou <u>contenta</u>), mentres que o CC Modo non concorda (Xoán chegou <u>rápido</u> / Mariña chegou <u>rápido</u>) – O C. Pvo. non pode substituírse por un pron. átono (Mariña chegou <u>contenta</u> → *Mariña chegou <u>a</u>), mentres que o Atributo si (Mariña está <u>contenta</u> → Mariña <u>estaa</u>)	

*Tipos de construcións IMPERSOAIS

- verbos que expresan **fenómenos naturais ou atmosféricos** (*chover, nevar, xear, amencer...*): *Chove moito*
- verbos **haber, ir, ser** en 3ª p. sing.: *Era verán* / *Hai moito tempo*
- verbos en 3ª p. sing. + pron. **SE**: *Véndese casa*

3. TIPOS DE ORACIÓNS SEGUNDO A MODALIDADE ENUNCIATIVA OU A INTENCIÓN DX FALANTE

- **ENUNCIATIVAS (aseverativas ou declarativas):** expresan ou informan dun feito obxectivo. Poden ser:
  - **Afirmativas:** *Onte fun ó cine, Miña irmá foi de vacacións*
  - **Negativas:** *Non me gusta a sopa, Non atopo as chaves*
- **EXCLAMATIVAS:** expresan emocións ou sentimentos (dor, ledicia, sorpresa etc.): *Canto o sinto!, Xa non podo máis!*
- **INTERROGATIVAS:** expresan preguntas e acostuman empezar por un pronome interrogativo. Poden ser:
  - **Directas:** *Canto custa?, Como estás hoxe?*
  - **Indirectas:** *Preguntoume canto custaba, Quería saber como estaba Alberte hoxe*
- **DESIDERATIVAS:** expresan desexos: *Oxalá túa nai mellore!, Quen me dera marchar de viaxe!*
- **IMPERATIVAS (ou exhortativas):** expresan orde, mandato ou prohibición: *Non volvas por aquí nunca!, Ponte a traballar!*
- **DUBITATIVAS:** expresan dúbida: *Quizais veña Marcos mañá, Talvez non o saiba*